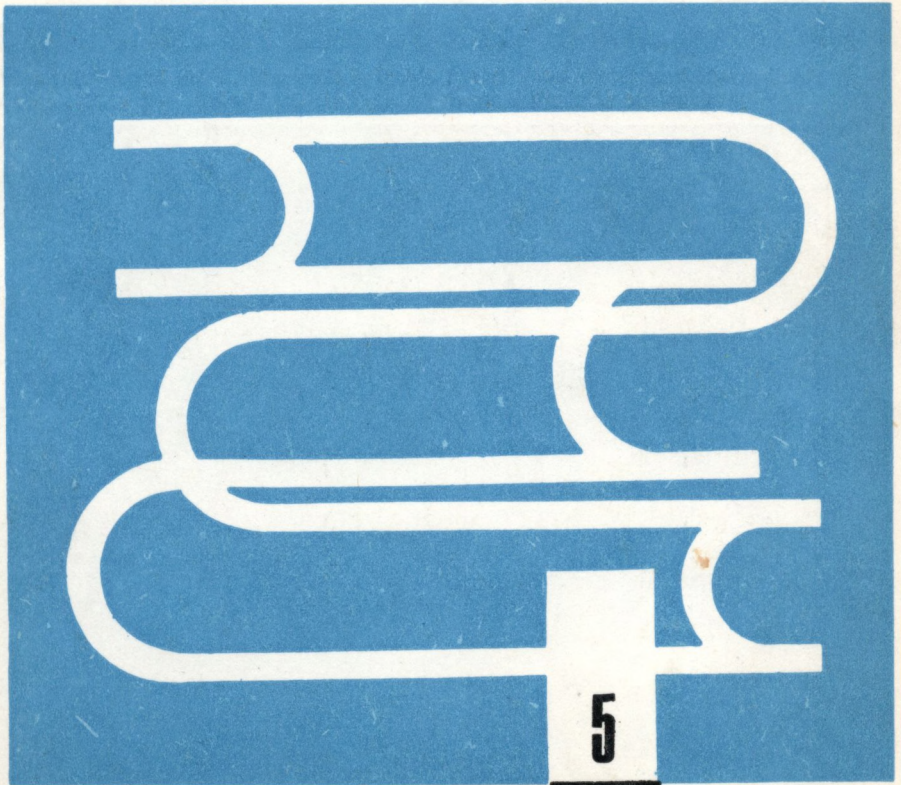

P40021

rod. prog

1977 JUN 6 2

KÖNYVTÁROS

5

1977

A közelmúltban felavatott Okányi Községi Könyvtár. Alsó képünkön: a könyvtár zenei részlege (Balogh Ferenc felvételei). Cikkünket lásd a 277. oldalon

TARTALOM

ZIRCZ PÉTER: A másik centenárium elé	251
CHOLNOKY GYÖZÖ: Kísérlet statisztikai munkanormák megállapítására	254
Az egyetemi könyvtárigazgatók tanácskozása (—H—)	258
Kitüntetések	258
DÁCZER ÉVA: Az ENSZ-szervezetek kiadványai, dokumentumai az OMKDK-ban	259
A főiskolai államvizsgákról	262
Kiváló könyvtárak	264
DR. BENKŐ CSABÁNÉ: A Miskolci Megyei Könyvtár zenei részlege bemutatkozik (Fórum)	265
KÓBOR KATALIN: Nem szertár, hanem műhely (Iskola és könyvtár)	268
SZ. RICHLICH ILONA: A budapesti kerületi könyvtárak új gyűjtőköri elvei	271
SIMAY NORBERT: Harmadszor Martonvásáron	273
GERŐ GYULA: Milyen könyvtárak épülnek a békési akcióban?	277
BOZÓKY ÉVA: Művelődő brigád Törökszentmiklóson	279
A lapokban olvastuk (Békés megyei Népújság, Szolnok megyei Néplap)	281
Szocialista brigádok a műszaki könyvtárakban (T. M.)	282
Hírek	283

LÁTÓKÖR

KAMARÁS ISTVÁN: Könyvtárosok jövőképe I.	284
SZURMAY ERNŐ: A könyvtár és a helyi rádió, sajtó kapcsolata	288

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

ILLYÉS GYULA: Boldogan vállaltam volna a könyvtárosságot	290
BATÁRI GYULA: A konstantinápolyi Magyar Egylet könyvtára (A könyvtárak történetéből)	291
Kérdezz — felelek	292
Könyvtárosok és bibliográfusok	
Szalatnai Rezső 1904—1977 (V. M.)	293
Sikabonyi Antal 1886—1948 (Galambos Ferenc)	294
VÉRTESY MIKLÓS: Bibliofilek és bibliománok	295
A Könyvtáros galériája: Stettner Béla ex libris művészete (Arató Antal)	298
A Könyvtáros kis lexikona: Mi a relevancia? (Györe Pál)	299
Pótlások a lexikonokhoz az 1976. évről (Gyuris György)	301

KÖNYVEKRŐL

Armarium. Studia ex historia scripturae, librorum et ephemeridum (Pálvölgyi Endre)	304
---	-----

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Könyvtári és tájékoztatási tárgyszójegyzék (Dienes Gedeonné)	305
---	-----

BIBLIOGRÁFIÁK

ARATÓ ANTAL—SZÁSZ ANDRÁSZNÉ: A Szolnok megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája (1868—1972) (Páldy Róbert)	306
Magyarországi irodalom idegen nyelven 1945—1968 (Iszlaine Merkovszky Erzsébet)	307

A magyar állatorvosi bibliográfia 1974, 1975 (<i>Batári Gyula</i>)	309
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	309
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	311

A lapunk e számában közzölt könyvjegyek Stettner Béla grafikusművész munkái

Из содержания

- Зири Петер*: 100 лет назад родился Эрвин Сабо, социолог и создатель современного библиотечного дела в Венгрии (251);
Чолнок Дьёз: Экспериментальное определение статистических норм работ для массовых библиотек (254);
Дацер Эва: Издания и документы органов Организации Объединённых Наций в Государственной технической библиотеке (259);
Камараш Иштван: Представления библиотечарей о 2000 г. (284);
Сурмай Эрнё: Связи областной библиотеки с органами массовой коммуникации (288).

From the contents

- Péter Zircz*: Ervin Szabó: A social scientist and founder of modern Hungarian librarianship. On the centenary of his birth (251);
Győző Cholnoky: An experiment for establishing statistical working norms for public libraries (254);
Eva Dáczér: Publications and documents of UNO organization in the National Technical Library (259);
István Kamarás: Librarians'view of the future: the 2000. year (284);
Ernö Szurmay: Connections of a county library with the mass media (288).

Aus dem Inhalt

- Péter Zircz*: Ervin Szabó, Gesellschaftswissenschaftler und Begründer des modernen ungarischen Bibliothekswesens ist vor 100 Jahren geboren (251);

- Győző Cholnoky*: Ein Versuch zur Erstellung von statistischen Arbeitsnormen für die allgemeinbildenden Bibliotheken (254);
Eva Dáczér: Die Publikationen und Dokumente der Organisationen der OVN in der Technischen Landesbibliothek (259);
István Kamarás: Das Zukunftsbild der Bibliothekare für das Jahr 2000. (284);
Ernö Szurmay: Die Beziehungen einer Komitatsbibliothek mit den Massenmedien (288).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, a Jászberényi Városi—Járási Könyvtár igazgatója; *Batári Gyula*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *dr. Benkő Csabáné*, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; *Bozóky Eva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Cholnoky Győző*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Dáczér Eva*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetője; *Dienes Gedeonné*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Győre Pál*, a Kohó- és Gépipari Tudományos Műszaki Tájékoztató Intézet műszaki-gazdasági szaktanácsadója; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Iszlané Merkovszky Erzsébet*, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének osztályvezetője; *Kamarás István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *Pálvölgyi Endre*, a Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központ osztályvezetője; *Sz. Richlich Ilona*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Simay Norbert*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *Szurmay Ernő*, a Szolnoki Megyei Könyvtár igazgatója; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője; *Zircz Péter*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettese.

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.

Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Készült az **Egyetemi Nyomda fennállásának 400. évében**

77.1280 Egyetemi Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultura” Könyv és Hírlap Külkereskedelmi vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

A másik centenárium elé...

Ady születésének százéves fordulóját ünnepli az ország. Ünnepségek, megemlékezések, rádió- és tévéműsorok követik egymást, szobrokat avatunk, és kiállítások nyílnak meg. Költőink egyik legnagyobbikáról méltán és méltó módon emlékezik meg társadalmunk.

Méltatlan lenne azonban eközben megfeledkeznünk egy másik kötelezettségünkről, amely — úgy tűnik — súlyosabb, hisz mulasztásaink tetézik.

Száz éve született Szabó Ervin

Csak három hónappal volt fiatalabb Adynál, és halála négy hónappal előzte meg Adyét. 1877. augusztus 23-án született Szabó Ervin, akit saját, 26 éves korában írt életrajzában tanúsága szerint „a német, francia, angol és olasz nyelv ismerete képezett arra, hogy a szabályszerű egyetemi tananyagon túlterjedő speciális tanulmányokat” folytasson, s aki e „speciális” ismeretei birtokában két évvel később Magyarországon elsőként adta közre (saját bevezetésével és jegyzeteivel) Marx és Engels válogatott műveinek első kötetét, majd két évvel később a másodikát, amelyről nem kisebb szakember, mint Varga Jenő írta, hogy „... az *Adalékok a közgazdaságtan bírálatához* csatlakozó tanulmányában olyan kitűnő, tömör összefoglalását nyújtja Marx gazdasági tanainak, amelynek az egész világirodalomban alig akad párja.”

Ki volt Szabó Ervin? Ez a beteges, törekeny, „sovány kis ember, bús bajusszal” (Kelen Jolán), aki miközben könyvtárakat szervez és fejleszt világszínvonalon, tudományos, publicisztikai és kritikusi tevékenységet folytat, százféle szervező-nevelő munkát végez a munkások, a munkásmozgalom szolgálatában.

Valóban, mit tudunk Szabó Ervinnél? Kortársai szerint: „tudós forradalmár” (Kelen Jolán), „morálzseni” (Kaffka Margit), „tanítók tanítója” (Kassák Lajos), „a magyarországi munkásmozgalom tanítómestere” (Sallai Imre). Az egyetlen magyar, akit a moszkvai Szocialista Társadalomtudományi Akadémia tagjává választott.

Mit tudunk hát Szabó Ervinnél? Sokat, mégis mérhetetlenül keveset. Azt tudjuk, ami — hála a maroknyi Szabó Ervin kutató (mindenekelőtt Remete László, Litván György, Soós Pál) erőfeszítéseinek — a kortársak vallomásaiból, dokumentumokból, levelezésből megőrződött és napfényre került. Időben ez a kutatómunka jószerivel a legutóbbi két évtizedre korlátozódik, a dogmatizmus korszaka a Szabó Ervin életmű kutatásának sem kedvezett: „A halott tudóssal vitakoztak egy-egy műve felett, mintha úgy vélték volna: ennyi is elég a művek és a nagy halott emlékének életben tartásához” (Kóhalmi Béla). Válogatott írásainak első és mind ez ideig egyetlen kötete — a Párttörténeti Intézet gondozásában — csak 1958-ban jelenhetett meg.

Mi, könyvtárosok mindenekelőtt könyvtárosként tartjuk számon. Kóhalmi Béla és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár érdeme, hogy működésének ez az oldala a legfeltártabb. Olvashatók — mert külön kötetben is megjelentek — könyvtártudományi írásai, szó esik róla az egyetemi oktatásban, nevét viselte egy ideig a könyvtárosok egyesülete, és könyvtáros-díjat alapítottak emlékére (amely épp most, a centenárium évében szűnt meg!).

De vajon: érdemeinek, tudásának, előrelátásának megfelelően értékeljük, becsljük-e Szabó Ervint, mi, magyar könyvtárosok? Más alkalomra tartozik annak vizsgálata, hogy szocialista könyvtárügyünk fejlődésének milyen vargabetűit takaríthattuk volna meg, ha nem emlékműnek, hanem gyakorlati útmutatásnak tartjuk Szabó Ervin írásait. De legalább valljuk be: könyvtárügyünknek inkább szobrává vált, semmint eleven, máig ható tanítójává.

Nem a könyvtáros a leghivatottabb megítélni, mennyiben áll ez a megállapítás az egész szabóervini életműre, politikai és társadalomtudományi munkásságának egészére is. A könyvtáros arra mutathat rá, amire szakmája jogosítja: a felszabadulástól egészen máig feltűnően gyér a Szabó Ervinnél szóló irodalom, hiányzik a többször sürgetett nagy monográfia, levelezésének alapos feldolgozása. És fájón hiányzik, hogy amit tudunk róla, az sem válik közkinccsé.

Tévedései okozták ezt? Szindikalista nézeteire és fellépéseire, szemléletének egyes idealista elemeire kritikusan rátapintottak. A Szabó Ervin körüli „csöndnek” jó ideig ez lehetett a legfőbb oka. Ma már inkább az, hogy — gyanúm szerint — megfeledkeznünk róla. Mert akárhányszor és bármennyire is tévedett, jeles tudós és nagy forradalmár volt. A-leghitelesebben azok tanúsítják ezt, akik működését megismerték:

Kun Béla:

„A III. Internacionále lehetséges vezéreinek egyike...”

„A háború alatt a magyar munkásmozgalom forradalmi elemének reménysége volt...”

„Eljutott a forradalmi tevékenység küszöbére: a szociáldemokrata pártok árulása aktív fellépésre készítette őt. A halál megakadályozta, hogy egy internacionális kommunista párt vezére legyen Magyarországon.”

Lukács György:

„...azzal a három idősebb kortársammal, akiknek személyisége és műve a legdöntőbben hatott fejlődésekre, alig alakult ki személyes kapcsolat. Vonatkozik ez Ady Endrére, Bartók Bélára és Szabó Ervinre.”

Révai József (1919):

„...tévedtek a szindikalisták, itt tévedett a nagy kritikus, a nagy szocialista, a nagy ember: Szabó Ervin. Mégis: Szabó Ervin ízig-vérig forradalmár volt. Szabó Ervin volt az őse, forró, minden ízében kíváncsi a megszületett Magyar Tanácsköztársaságnak.”

Sallai Imre:

„Szabó Ervin volt az első, aki az Oroszországból gyéren és elferdítve érkező hírekből is meg tudta ítélni az orosz proletariátus döntő lépésének világtörténelmi jelentőségét.”

Haász Árpád:

„...hibái és tévedései ellenére is objektíve Pártunk megalakulásának útját egyengette.”

Mint minden idézetválogatás, a fenti is önkényes. De „csak” a Haász Árpád 1957. évi emlékbeszédéből idézett mondat is tünődésre készítet. „Úgy vélem, hogy Szabó Ervin is a magyar munkásmozgalomnak azok közé a kimagasló egyéniségei közé tartozik, akiket az elmúlt években nem állítottunk oda méltó példaképpen a munkásmozgalom és a magyar nép bennünket követő fiatalabb generációi elé: elhallgattuk vagy legalábbis elhomályosítottuk nagy történelmi alakjukat, felejtethetetlen érdemeiket” — mondotta Haász Árpád ugyanabban a beszédében.

Tegyünk valamit, nehogy az elhallgatást a feledés csöndje váltsa fel!

Az első tudatos, szocialista népművelő

Közművelődésügyünk mai reneszánsza idején vajmi kevés szó esik Szabó Ervinről. Erdemtelenül, mert nemcsak a városi közművelődési könyvtár korszerű működési alapelveit fogalmazta meg máig érvényesen, hanem, mert jó néhány, a közművelődés egészét és ezen belül a munkásművelődést érintő megállapítása ma is időszzerű. A különböző típusú közművelődési intézmények integrált telepítésének és működtetésének a gondolata például alighanem Szabó Ervinnél merült fel először Magyarországon (hatvan-egynéhány évvel ezelőtt). A fővárosi központi nyilvános könyvtár, a „szabad főiskola” (mai szóhasználattal fővárosi művelődési központhoz hasonlóan) és az ugyancsak akkor remélt fővárosi múzeum és galéria elhelyezéséről szólva írta: „Vajjon az az új érdek, amely a Múzeum és a Galéria létesítéséhez fűződik, a Könyvtárhoz és a Főiskolához fűződő érdekekkel együtt nem volna-e elég erős, hogy Budapest székesfőváros kultúrközpontját, akropoliszát alkalmas és méltó helyen és formában és minél gyorsabban megteremtse? A három intézmény egyesítése épp oly kevésbé kívánja szervezeti önállóságuk megszüntetését, mint ahogy már a Könyvtár és a Szabad Főiskola összekapcsolásánál hangsúlyozva volt különállásuk és építészeti is kifejezésre jutott. Mindegyik intézmény önálló maradna... viszont aligha érezhető valaki is az autonómia csorbításának, ha az együttműködés lehetőségeinek teljes kihasználására számítva... bizonyos programszerű redukciónkat és ennek folytán építészeti és költségmegtakarításokat már most figyelembe veszünk.”

Íme a közművelődési intézmények kor- és ésszerű integrálásának — működési egységet és intézményi önállóságot egyaránt figyelembe vevő — megfogalmazása, amely — és ezt érdemes megjegyeznünk — a múzeum és a galéria bevonásával lényegében túlmutat a jobbára közművelődési könyvtárra és művelődési otthonra redukált mai integrációs szándékokon. Mindezt Szabó Ervin szinte mellékesen fejtí ki a városi múzeumokról írt tanulmányában, amelyben — alighanem ugyancsak elsőként Magyarországon, hitet tesz a múzeumok közművelődési funkciója mellett („Ugyanaz az átalakulás, amelyen a könyvtári politika megy által, jelentkezik a múzeumi politikában is. Ritkaságok gyűjteményéből, Raritáten- és Curiositáten-kabinetekből, vagy tudományos laboratóriumokból a múzeumok is hovatovább a közművelődés, vagy ahogyan közönségesen nevezik: a népművelés szolgálatába szegődnek”).

Szabó Ervin könyvtárpolitikai tanításaival, pontosabban: szocialista könyvtárügyünk fejlődésén lemérhető tanulságaival nincs helyünk foglalkozni, szólnunk kell

azonban a forradalmár, a tudós és a gyakorlati könyvtáros attitűdjeit oly eredményesen egyesítő szabóervini életmű tanulságairól, hiszen a háromféleből legalább kettő látszólag kizárja egymást. Szabó Ervin tudásszomja, szervezőkészsége és nem mindennapos munkabírása kellett ahhoz, hogy saját példáján megvalósítsa a szocialista könyvtáros embereszményét. Alighanem örökre titok marad, hogyan sikerült mindezt összeegyeztetnie. Csaknem félezer írása maradt fenn, nem számítva a még mindig lappangókat. De a cukorbajától kínozott és tüdőbeteg Szabó Ervin a sorstól rövidre szabott alkotó periódusában, mintegy 20 év alatt nemcsak publikált, hanem könyvtárat szervezett és vezetett, ETO táblázatokat szerkesztett (közvetlenül a brüsszeli Nemzetközi Bibliográfiai Intézettel levelezett), bibliografizált, könyvtártani előadásokat tartott, és ami ugyancsak nem lebecsülendő: kiváló könyvtáros tanítványokat nevelt, akik — Szabó Ervinnek hála — szinte kész könyvtárpolitikai elképzelésekkel láthattak a Tanácsköztársaság könyvtárügyének megtervezéséhez.

Amit erről tudunk, jórészen Kőhalmi Bélának köszönhetjük. Neki még volt arra alkalma, hogy elmondhassa. Dienes László, a Tanácsköztársaság könyvtárügyi politikai megbízottja — ugyancsak Szabó Ervin tanítványa — önhibáján kívül adósunk maradt vele. Kőhalmi és a többi kortárs vallomásaiból következtethetünk arra, hogy a könyvtár — Szabó Ervin mindenkor második otthona — a legszorosabban összefüggött életművének többi elemével. Könyvtáros mivolta és általa kezeltvezetett könyvtárak állománya teremtette meg a feltételeket ahhoz, hogy korának egyik legképzettebb, a világpolitika és világgazdaság minden mocnására érzékenyen ügyelő forradalmára legyen. De — úgy tűnik — számára a könyvtár nemcsak a tudományos munka, hanem (amennyire a konspirációs megfontolások engedték) az ágas-bogas politikai szervezőmunka táptalaja is volt. A terjedelmes Szabó-levelhagyatékot (kb. 2000 levél, írók a nemzetközi munkásmozgalom vezetői) feldolgozó Litván György új vonással gyarapította Szabó Ervin képünket, kimutatván, hogy 1901 és 1906 között Szabó Ervin volt a továbbítója és elosztója a Nyugat-Európából érkező és Oroszországba szánt titkos könyvküldeményeknek: a Genfből, Bernből ládaszámba befutó könyvszállítmányokat ő továbbította Galícián és Románián át az orosz forradalmárokhöz. Kissé groteszk, de nagyon jellemző, hogy e „könyvforgalmi tevékenységének” legdúsabb virágzása idején Szabó Ervin épp a budapesti Kereskedelmi Kamara könyvtárosa. Főnöke a dúsgazdag bankár, Lánzy Leó minderről mit sem sejtve nagyra becsüli tehetséges és szorgalmas beosztottját, aki egy európai színvonalú, nyilvános közgazdaságtudományi szakkönyvtár tervével lép elő, s ennek megvalósításához nemcsak a helyiségek megtervezésével, hanem az állomány beszerzésével, feltárással, a referenz-szolgálat (!) megszervezésével nyomban hozzá is lát...

Ezzel egyidejűleg hetenként vezércikket ír a Népszavának, dolgozik nagyobb lélegzetű művein, szerkeszti a Huszadik Századot, előadásokat tart, levelez, szervekedik — mind nyilvánvalóan az MSZDP hivatalos, opportunistá pártvonalára ellen...

*

Szabó Ervin családja külön tanulmányt érdemelne. Horváth Zoltán kutatásai nyomán Soós Pál hívta fel újra a figyelmet arra, hogy valósággal a „magyar forradalom dinasztiaja” volt, Szabó Ervin unokatestvérei közül Polányi Károly a Galilei Kör alapítója és elnöke, Vedres Márk közismerten baloldali szobrászművész. öccse, Pór Ödön az olaszországi szocialista mozgalom harcosa, Seidler Ernő a Tanácsköztársaság Vörös Őrségének parancsnoka...

Nevetesen a család azért is, mert Szlovákia területéről húzódott fel Budapestre. Szabó Ervin, egy elszegényedett polgárcsalád sarjaként az oravai (árvai) Slanicán látta meg a napvilágot.

Azt, hogy Szabó Ervin a mai Csehszlovákia területén született, 1938-ban a csehszlovákiai baloldali magyar sajtó számon tartotta: „... minden okunk és jogunk megvan arra, hogy az 1937-es esztendő Szabó Ervin emlékének jegyezzük el és már most lapunk ünnepi számában újra indítsuk az új magyar mesgyében Szabó Ervin sugárzó szellemét” — írta a Moravská Ostrava-i *Magyar Nap* vezércikkírója, aki ugyanebben a cikkében mozgalmat hirdetett: jelöljék meg emléktáblával Szabó Ervin slanicai szülőházát.

Nem tudjuk, megvalósult-e az emléktábla terve. Az idei centenáriumban azonban alkalmat adhatna a méltó megemlékezésre. Megérdemelné, mert Szlovákia szülőtteként következetesen harcolt a nemzetiségi elnyomás minden formája ellen. Megérdemelné, mert tanításai a *Sarló* közvetítésével hatottak a csehszlovákiai munkásmozgalomra is.

A megemlékezések sorát azonban Budapesten kellene kezdeni.

Zircz Péter

Kísérlet statisztikai munkanormák megállapítására

Könyvtárainkban nem mai keletű a munkanormák alkalmazása. Az Országos Széchényi Könyvtárban a „Nyomtatványtár 1937-ben készített ügyrendje a címfelvétel napi teljesítményét 25 műben állapította meg” — olvassuk a Munkateljesítmény-normák a tudományos és szakkönyvtárakban (NPI, 1971.) c. kiadványban. A példa egyúttal az alkalmazás színterét is jellemzi: mindmáig főként a nagy hagyományú, tudományos könyvtárak rendelkeztek és rendelkeznek tapasztalati munkanormákkal, amelyeket tervezésre és ellenőrzésre használnak fel. Az említett kiadvány is ezeket a tapasztalati normákat összesíti, mégpedig a 15 legnagyobb tudományos könyvtár normáit, amelyeket maguk állapítottak meg megfigyelés, illetve kísérlet útján. E törekvésüket az állomány felduzzadásán, a feltárási és tájékoztatási feladatok növekedésén kívül országos feladatkörük is indokolja.

A munkanorma a vezetés eszköze. Eszköz a munka ésszerű elosztására, a folyamatok kialakítására, az ellenőrzésre, végül pedig a tervezés megalapozására. A könyvtári szervezet növekedésével bonyolulttá válik a vezetés minden ága, így a munkanormák kialakítása is árnyaltabb módszereket kíván. A tudományos könyvtárak ezért — de főképpen gyűjteményi és módszerbeli különbségeik miatt — kényszerültek maguk kidolgozni munkanormáikat.

Más a helyzet a megyei könyvtárakban. Igazán látványos fejlődésük ellenére gyűjteményük és az erre épített szolgáltatási formák, feltárási módszerek továbbra sem mutatnak olyan tarkaságot, mint az országos tudományos könyvtárakéi. Ez a tény lehetőséget nyújt számukra egységes munkanormák kidolgozására, amit elemzésnek kellett megelőznie. Ellentétben a tudományos könyvtárak vizsgálódásaival, kívánatos volt központilag végezni az elemzést, amelyet a Könyvtártudományi és Módszertani Központ vállalt, természetesen a helyi előkészítésre (műveletelemzésre) alapozva.

Öt könyvtárban végeztük el az elemzéseket, a kaposvári, a szolnoki, a szombat-helyi, a tatabányai és a veszprémi megyei könyvtárban. Tatabányán csak a feldolgozó munka elemzésére nyílt mód. A vizsgálat megindítása előtt a módszert kipróbáltuk a Békéscsabai Megyei Könyvtárban. (Ez a cikk a KMK vizsgálati anyagának legfontosabb megállapításait tartalmazza, a teljes elemzés hozzáférhető a KMK szakkönyvtárban.)

Előzmények, a módszerek megválasztása

A munkaszervezési munkabizottság megbízásából Horváth Géza tatabányai könyvtárigazgató irányításával kezdődtek el a munkafolyamat-elemzések és a munkarend-leírások a debreceni, a szombathelyi, a tatabányai és a veszprémi megyei könyvtárban. Mindkét munka a normaelemzés előkészítését szolgálta. Volt azonban önálló rendelkezésük is: tájékoztatást nyújtottak a vizsgálatban részt vevő könyvtárak szervezeti felépítéséről, a munkakörök tartalmáról, a felszereltségről, a katalógusrendszerről, a szolgáltatásokról, illetve a folyamatok szerveződéséről.

E munkával párhuzamosan kezdte meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a normaelemzés módszerének a kidolgozását. Kezdetben úgy véltük, hogy megoldható a könyvtárakban végzett munkaműveletek egységes jegyzékbe foglalása s közvetlen átvitele a normaelemző bizonylatokra. Ezzel a módszerrel kísérleteztünk Békéscsabán, ám kiderült, hogy nem hanyagolhatók el a munkaszervezésben érvényesülő különbségek még a rutin jellegű munkafolyamatok esetében sem. Ez a körülmény két lehetőséget hagyott a további vizsgálati módszerek megválasztására. Az első megoldás szerint feladjuk az egységesítés követelményét, s a szervezés részleteinek feltáráására és az időelemzésre összpontosítjuk figyelmünket. A második éppen ellenkező alapállású: szükségképpen a pontosság rovására erőlteti az egységesítést, olyan szinten vizsgálva a könyvtári tevékenység egyes csoportjait, amelyen a műveletek még ugyanazt jelentik (pl. az állománybavétel).

Nem lehet vitás, hogy mindkét megoldás engedményekkel jár. A másodikat azonban nem vállalhattuk, mert kiderült, hogy az egységesítés erőltetése kétségessé tette volna az egész vizsgálat értelmét. Akkora tevékenységtömbök időszükségletét mérhettük volna csak, amelyek mitsem mondanak a munka lényeges körülményeiről (például a beszerzés forrásairól), éppen azokról a körülményekről, amelyek megszabják az időszükségletet.

Ezért választottuk az első módszert, s mértük a tevékenységek időszükségletét a részművelet mélységéig. Nem mondtunk le azonban az összehasonlíthatóság követel-

ményéről sem. Egyrészt a részműveletek időszükségletét összegeztük műveleti normákká, figyelembe véve a kiegészítő és a melléktevékenységeket, másrészt az összehasonlítás során kiemeltük a könyvtárak jellemző összevont munkanormáit, s ezeket hasonlítottuk össze. Ily módon a részletes munkanormák összevonásával és összehasonlításával — úgy érezzük — áttekinthetővé is vált mérésünk eredménye.

Kétféle bizonylattal dolgoztunk az elemzés során. Az „A” bizonylat szolgált az ún. törzsmunkák (a személy szerint elhatárolható, mérhető időszükségletű és mennyiségű, a könyvtári munka lényegét adó tevékenység), a „B” pedig a kiegészítő és a melléktevékenységek felosztására és időszükségletük mérésére. Kiegészítő és melléktevékenységnek tekintettük azokat a munkákat, amelyeket kimutathatóan és közvetlenül valamely törzsmunka érdekében végeztek, de amelyeknek részint nincs önálló funkciójuk, részint nem határolhatók el a személyek szerint, s időszükségletük, mennyiségük csak becsülhető.

A két elemzőlap együttesen szolgált a műveleti időnorma megállapítására. A norma ún. alapidő részét az „A” adatlapon mért idő, a kiegészítő idő részét a „B” adatlapnak az adott műveletre vetített hányada adta. A vetítési alap általában a teljesítmény (a cím, kötet, cédula stb. száma) volt. Jó példa erre a kölcsönzéssel és a visszavétellel összefüggő statisztikai munkák mint kiegészítő tevékenységek számbavétele a teljes műveleti időnormák megállapításához. Forgalmi statisztikáról lévén szó, a mennyiségi egység a kiegészítő tevékenységnél is éppúgy a kötetszám, mint a törzsmunka (kölcsönzés és visszavétel) esetén. A statisztikai munka teljes időszükségletét azonban meg kellett osztani a kölcsönzés és a visszavétel között.

Időmérést általában három alkalommal végeztünk, alkalmanként három napon át. A mérések között egy-egy hét szünetet iktattunk be. Minden olyan dolgozó kapott elemzőlapot, aki a mérési időszakban olyan könyvtári tevékenységet végzett, amelynek mind az időszüksége, mind a „hozama”, produktuma mérhető volt.

Végezetül szót kell ejteni a vizsgálat problémáiról és a módszer korlátairól.

Mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy a munkaelemzés nem volt teljes körű, emiatt a normák közvetlenül nem használhatók fel komplex költségelemzésre. Értelmetlennek véltük ugyanis a könyvtári munka irányítására szolgáló munkanormák vizsgálatába bevonni a vezetési, szervezési, technikai munkálatokat. Ezek a tevékenységek csak többszörös áttétellel szolgálják az operatív könyvtári munkát, s így ha az ezekre fordítandó idővel növeltük volna a törzsmunkák időszükségletét, végső soron hamis eredményhez jutottunk volna.

Meg kell mondani azt is, hogy nem lehetett minden gyakorlati munka időszükségletét kellő megbízhatósággal megállapítani: vagyis először megmérni időszükségletét. Ezért, ahol lehetett, az időnorma mellett feltüntettük a mérési alkalmak számát és eredményét. Ezenkívül, sajnos, fehér foltok is maradtak az elemzésben, elsősorban a tájékoztatási munka vonatkozásában.

S végül említést kíván még, hogy az egyes műveleti normákhoz tartozó részidőszükségleti értékek kivételes esetekben nem vonatkoznak azonos mennyiségi egységekre. Ilyen esetekben becsült átszámítási arányokkal dolgoztunk. Például az előszerzeményezés folyamatában a deziderálás mint művelet időszüksége csak tételre, mint mennyiségi egységre vonatkozhat. Részműveleteinek (például a forrás átnézése) időszükségletét azonban nem lehetett egyedenként mérni, ezért átlagos tételszámot vettünk alapul.

A mérési eredmények

Az időértékek eltéréseinek — teljesen azonos tevékenységet feltételezve — két oka lehet. Az egyik az, hogy az adott műveletet különböző intenzitással végezték, a másik az egymástól eltérő szervezési mód. Nem férhet kétség ahhoz, hogy a második ok hat erősebben az időszükséglet alakulására. Több vizsgálat bebizonyította, hogy a könyvtárak munkájának teljesítménykülönbségeit főként a folyamatszervezés minősége befolyásolta. Ez utóbbi szabja meg ugyanis a hasznos és a veszteségidő arányát, amely összefügg a műveletek logikai sorrendjét tükröző térbeli elrendezéssel, a munkahely-kialakítással, az átbocsátóképeség rugalmas változtathatóságával.

Minél tágabb tevékenységcsoport az elemzés tárgya, az időszükséglet mérésekor annál inkább kitűnnek a szervezés fogyatékososságai. Világos, hogy elemi tevékenységek esetén az időszükségletre csak az intenzitás hat, amely a gépi munka esetén (például stencilgép) azonos a gép gyakorlati teljesítőképeségével. De ha a mozzanatokat, műveletelemeket munkafolyamatokká kell szervezni, a munka bonyolultsága miatt a részletek csak a teljes folyamat szempontjából lesznek értékelhetők.

A vizsgálat összehasonlító adatai egyértelműen igazolták ezt. A kevésbé bonyolult

tevékenységek időnormái közti különbségek sokkal kisebbek, mint az összetettek közötti különbségek. A sokszorosítás érdekében végzett leírás szélső értékei téte lenként 3,6 perc, illetve téte lenként 7,1 perc, az előrendezése betűrend esetén cédu lánként 0,3, illetve 0,5 perc, ETO-szakrend esetén téte lenként 0,2 perc, illetve 0,5 perc, a betűrendes katalógusba és szakkatalógusba való beosztásé egyaránt téte lenként 0,4 perc, illetve 0,9 perc. Egyetlen kivétel akad a szabályszerűség alól, a veszprémi könyvtár cédulánkénti 0,1 perces előrendezési normája, amely csakis a magas mun ka intenzitás eredménye lehet. Az adat megbízhatóságát erősíti a könyvtárnak a ma nuális tevékenységek körében tapasztalt többi jó teljesítménye (cédulabeosztás, fel szólítások, beiratkozás).

Szervezési szempontból tehát a könyvtárak teljesítményét elsősorban a könyvtári munka lényegét adó, viszonylag bonyolult tevékenységek összehasonlító elemzésével lehet minősíteni. Az összehasonlítás kézenfekvő alapja egy-egy műveletnek az öt (az olvasószolgálat esetében négy) könyvtárban érvényes időnormája. Lényegesebb kü lönbőségek e tevékenységek időszükségleteiben mutatkoznak, mégpedig azért, mert nem egyszerűen teljesítményt, hanem szervezettséget is jeleznek.

Mindenfajta adatsoros összehasonlítás egyszerűsítést takar, a vizsgált folyamat egy-egy jellemzőjének kiragadását, s ezzel az egészre vonatkozó logikai ítélethozat alt. Ez a körülmény okozza az összehasonlítás, értékelés nehézségeit: ugyanis a munkakörülmények pontos ismerete szükséges ahhoz, hogy megeljük a kirívó idő értékek magyarázatát. Ha például az átlagosnál magasabb időértékhez kisebb telje sítmény járul, például a feltárás munkafolyamatában, ez magyarázható egyszerűen a szervezés következtelenségeivel, de a nyelvtudás hiányával, a szakmai felkészület lenséggel, valamint a laza munkafegyelmével is.

A pontos értékeléshez nem rendelkezünk elegendő adattal, ténnyel. Az amúgy is megterhelő normaelemzőlap kitöltésének munkája végtelenül nehezékké vált vol na minden fontos körülmény feltüntetése esetén. A problémát úgy oldottuk meg, hogy az azonos nevű műveleteket különbözőként kezeltük, ha nyilvánvaló volt a munkatárgy, eszköz, az eredmény lényegi eltérése (például a *Magyar Nemzeti Bibliográfia*, az *Új Könyvek* stb. alapján történt deziderálás). További támpontul szolgáltak a könyvtárak általános munkarendjének leírásai. Ezek a leírások tárták fel nagy vo nalakban a könyvtárak munkaköreit, szolgáltatásait, katalógusrendszerét, gépi fel szereltségét.

Az időértékek eltéréseire ezért olyan indokolást kellett fűzni, amelyből hiányoz nak ugyan a szervezési részletek, de amely utal tevékenységük általános szakmai színvonalára.

Indokoltuk a kevésbé összetett műveletek időeltéréseit. Most a könyvtári munka lényegét adó tevékenységek időnormáit hasonlítjuk össze, azokét a műveletekét, amelyek mind az öt, illetve négy könyvtárban előfordultak az elemzés időszakában.

E tevékenységek az állományépítésben és az állományfeltárásban: az előszerze ményezés az *Új Könyvek* alapján, a könyvek egyedi feltárba vétele, a magyar köny vek címleírása, a magyar könyvek osztályozása, az idegen nyelvű könyvek osztályo zása és végül az irányítás; az olvasószolgálatban: az új olvasó beiratkozása, a könyvek visszavétele, továbbá az az eset, amikor a könyvtár kölcsönöz, illetve kér valamilyen művet a könyvtárközi kölcsönzés keretében.

Meglepő, hogy a vizsgálat időszakában nem elemezték minden könyvtárban a Ma gyar Nemzeti Bibliográfia alapján történő előszerzeményezést, a címleírást az ide gen nyelvű könyvekről, s végül a könyvek kölcsönzését (!). E tevékenységek kirívó időszükségleti adatait külön értékeljük. Az állományépítés és -feltárás munkálatai közül az *előszerzeményezés* teljesítménye Tatabányán a legjobb, a további sorrend: Veszprém, Szombathely, Szolnok, Kaposvár; az *állománybavételben* Kaposvár ered ményei a legkedvezőbbek, majd Szolnok, Szombathely, Tatabánya, Veszprém követ kezik; a *magyar könyvek címleírásáé* Szolnokon (a további sorrend: Szombathely, Veszprém, Tatabánya); az *idegen nyelvű könyveké* Szolnokon, majd Veszprémben, Szombathelyen, Tatabányán, Kaposváron, az *irányítás* adatai Veszprémben a legjob bak, majd Szombathely, Szolnok, Kaposvár, Tatabánya a sorrend.

Nem vitás, hogy ebben az összesítésben különböző minőségek, sőt nagyságrendek kaptak azonos súlyt. Éppúgy hatott rá a nyelvismeretet nem vagy csak elenyésző mér tékben igénylő mechanikus állománybavétel, mint például az *Új Könyvekből* vagy máshonnan történő deziderálás nyelvismeretet ugyan nem, de intellektuális döntést, esztétikai érzéket, művelődéspolitikai tájékozottságot kívánó munkálatának mutatója, vagy a tudományos tájékozottságot és nyelvismeretet egyaránt igénylő osztályozásé.

Bármilyen mechanikus is azonban a rangsor, két dologra fényt derít. Az egyik az, hogy a szolnoki könyvtár viszonylag jó teljesítményt nyújt minden vizsgált tevékeny ségben, a munka bonyolultságától függetlenül. A kevésbé bonyolult, nyelvismeretet

nem igénylő munkák időnormái Kaposvárott és Tatabányán kedvezőbbek, az igényesebbeké Veszprémben és Szombathelyen.

Nem lehet szó nélkül elmenni az állományba vétel időnormáinak kiáltó eltérései mellett. Jórészt országosan egységes eljárás alkalmazásáról van szó, Veszprémben mégis háromszor annyi időbe telik egy-egy könyv nyilvánartartásba vétele, mint Kaposvárott! Ez esetben nem lehet tehát szó a magasabb időértéket felmutató könyvtárakban többletletjesítményről, annál inkább szervezési fogyatékoságról. Arról ti., hogy nem teremtették meg az állományba vételt végzők rugalmas foglalkoztatásának lehetőségét, nem oldották meg előre a feladatoknak megfelelő átcsoportosítást. Nem vitás, hogy tevékenységük ezért nyúlik el indokolatlanul. Más a helyzet az állomány-építést és -feltárást szolgáló tevékenységek normáinál. Ezeknél bonyolultságuk miatt különösen érvényesülhetnek olyan sajátos hatások, amelyek csak az adott könyvtárra jellemzőek, s általuk nyílik mód a differenciáltabb feltáráásra és tájékoztatásra.

Feltételezhető, hogy az állományépítés és -feltárási szakmai színvonala összefüggésben van a katalógusrendszer sokrétűségével. A dezideráláshoz, a leíráshoz, az osztályozáshoz szükséges hasonlítás, osztályozás, irányítás mennyiségileg is több munkát követel differenciált katalógusrendszer esetén, mint egyébként.

A legtöbb katalógusfajtát Szombathely építi (15 féle), 13 félélt Szolnok, Tatabánya és Veszprém, hetet Kaposvár. (Itt kell megjegyeznünk, hogy a vizsgálatban nem minősítettük a könyvtárak katalógusrendszerét, ezért elfogadtuk a közölt tényszámokat. Megítélésünk szerint azonban indokolatlanul sok katalógussal találkoztunk. Azonos szerkezetű, egybeosztható katalógusok külön katalógusként jelentkeztek, néha időben tagolt katalógusokat is külön katalógusnak számítottak. Mivel a katalógusok aprózódása és indokolatlan többszöröződése valamennyi könyvtárban megvan, a különbségek kiegyelöltének, az arányokat érvényesnek tekinthetjük.) Elvileg tehát — a magasabb szintű teljesítmény miatt — Szombathely időnormái lehetnének indokoltan magasabbak a többinél, Kaposvárott viszont a feltételek az alacsonyabb időszükségletet sugallják. Ezzel szemben — a magyar könyvek címleírásától eltekintve — Szombathely időnormái jobbak az átlagosnál, a kaposváriak viszont sokkal gyengébbek.

Az olvasószolgálati időnormák összehasonlítására kevesebb adatunk, támpontunk is van, mint a gyarapító, feltárási munkára. A beiratkozás időszükséglete Kaposvárott a legmagasabb, igaz, az adat a gyermekek nyilvánvalóan munkaigényesebb beiratkozására vonatkozik. A veszprémihez képest négyszeres eltérés azonban még így sem indokolt. A beiratkozási rendszere egyébként sem mutat olyan tarkaságot a közművelődési könyvtárakban, mint a rájuk vonatkozó időértékeké. Megint csak szervezési fogyatékoságra kell gyanakodnunk, a feldolgozás manuális tevékenységeihez viszonyítva azzal a különbséggel, hogy itt a beiratkozottak száma, az olvasóforgalom önmagában is hat a teljesítményre. Más szóval, a fokozott igénybevétel kikényszeríti a könyvtárból az olvasószolgálati munkahelyek minél ésszerűbb kialakítását.

1973-ban a négy könyvtár közül a szombathelyinek 12 ezer, a kaposváriak és a szolnokiak 9—9, a veszprémié 7 ezer beiratkozott olvasója volt. A kölcsönzött dokumentumok száma szerinti sorrend: Szombathely 360 ezer, Kaposvár 250, Veszprém 200, Szolnok 190 ezer. Látható, hogy mindkét mutatót tekintve Szombathely van az élen, a másik három könyvtár nagyjából azonos szintet ért el. Az időnorma-adatok nem mondanak ellent feltételezésünknek, mely szerint összefüggés van a használat intenzitása, valamint az olvasószolgálati munkák időszükséglete — s ezzel párhuzamosan — szervezettsége között.

A könyvkölcsönzés időnormája Szombathelyen a legkedvezőbb, s a beiratkozás, a visszavétel, a könyvtárközi kölcsönzés időnormája sem rosszabb az átlagosnál. A többi könyvtár mindegyike viszont legalább egy területen rendkívül gyenge teljesítményt produkál: Kaposvár a beiratásban, Veszprém a kölcsönzésben és a visszavételben, Szolnok a könyvtárközi kölcsönzésben.

*

Nem vitás, hogy a szaktájékoztató munka bármely fajtájának időszükséglete több hatás eredője, hasonlóan minden más olvasószolgálati munkáéhoz. A szaktájékoztató nyilvánvalóan összefügg az állomány feltárási szerveztségével, színvonalával. Erősen hat rá a tárgy, az időszak, a nyelv stb. Ezért az összesítésben kimutatott értékek inkább irányszámoknak tekintendők, mintsem statisztikai időnormáknak. Mégis feltűnő, hogy a kérdésenkénti átlagérték Kaposvárott messze a legmagasabb, ott, ahol legkevésbé differenciált a katalógusrendszer, s feltehető, hogy a referenzállomány sem gazdagabb, mint a többi könyvtárban. Tekintettel a mérések nagy számára, nem valószínű, hogy a magas időérték a véletlen műve volna (hogy ti. minden esetben nehezebben feldolgozható kérdést kapott a tájékoztató, mint másutt).

Az összehasonlításból tehát kitűnt, hogy az összes jó teljesítmény nem egyetlen könyvtárra jellemző, hanem azok eléggé megoszlanak az öt, illetve négy megyei könyvtár között. Mégis megállapítható, hogy a gyarapító és a feltáró munka szervezettsége, produktivitása Szolnokon a legjobb, az olvasószolgálaté Szombathelyen. Az olvasószolgálati tevékenységek közül Szombathely kivételével minden más könyvtár szolgáltatott olyan példákat, amelyek igen alacsony teljesítményt tükröznek. Kitűnt, hogy a normák szintje nem független a könyvtárak katalógusrendszerének differenciáltságától és a használat intenzitásától.

Végezetül megjegyezzük, hogy a fontosabb műveletek időszükségletének *percekben* kifejezett szélső értékeire a következő adatokat kaptuk:

Állományépítés és feltárás:

gyarapítás az *Új Könyvekből*, tételenként 3,0—5,6 perc
könyvek egyedi leltárbavétele, kötetenként 2,9—7,3—8,7 perc
magyar könyvek címléírása, művenként 6,2—8,2—12,8 perc
magyar könyvek osztályozása, művenként 4,8—7,1—9,9 perc
idegen nyelvű könyvek osztályozása, művenként 7,4—18,8 perc

Olvasószolgálat:

új olvasó beírása, olvasónként 4,0—16,5 perc
könyvek visszavétele, 100 kötetenként 12,0—35,0 perc
szóbeli tájékoztatás (irányérték), kérésenként 15,5—37,0 perc

Cholnoky Győző

Az egyetemi könyvtárigazgatók tanácskozása

Az egyetemi könyvtárigazgatók legutóbbi tanácsulását *dr. Fényes Miklós* könyvtárigazgató elnöklétével március 18-án tartották meg a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában.

Előnek *Kurdi József* könyvtárigazgató előterjesztésében megtárgyalták a külföldi könyvek és folyóiratok beszerzésével kapcsolatos problémákat, hangot adva a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat működésével kapcsolatos panaszoknak is. Ezt követően a tanács elnökének előterjesztése alapján az 1977. évi beszerzési keretek alakulásával foglalkoztak. (Az egyetemi könyvtárakban összesen mintegy hárommillió forinttal növeksziük ebben az évben a könyvek és folyóiratok beszerzésére fordítható költségvetési keret.) Megvitatták továbbá a *dr. Héberger Károly* könyvtárigazgató által előterjesztett, *A korszerű egyetemi könyvtár modellje* című tanulmányt, és külön áttekintették a Műegyetemi Könyvtár működését, a tervezés, a vezetés kérdéseit, és a munkahelyzetet, továbbá a könyvtár kapcsolatait és fejlesztési terveit. Az igazgatók végül megtekintették a *Korszerű könyvtáráépületek és berendezések* c. kiállítást (ld. a Könyvtáros áprilisi számát), valamint a Műegyetemi Könyvtárban elvégzett rekonstrukciós munkálatok eddigi eredményeit (a polcsűrítés megoldását, a gépi működtetésű tömörraktárakat, a világítás korszerűsítését stb.). A tanács az elhangzottak alapján fontos előterjesztések elkészítését és illetékes szervekhez való benyújtását határozta el.

(—H—)

Kitüntetések

A kulturális miniszter *Kondor Istvánnénak*, a Kulturális Minisztérium Képzőművészeti és Közgűjteményi Főosztály Könyvtárügyi osztálya vezetőjének a minisztériumi főtanácsosi címet adományozta.

A kulturális miniszter nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Szabó Albertnének*, a Ceglédberceli Községi Könyvtár vezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; *Galuska Gyulát*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársát MINISZTERI DÍCSÉRET-ben részesítette.

Az ENSZ-szervezetek kiadványai, dokumentumai az OMKDK-ban

A nemzetközi szervezetek — elsősorban az ENSZ — nagy szerepet játszanak kiadványaik, dokumentumaik és szolgáltatásaik révén a természettudományos, műszaki, ipari, gazdasági, piaci, vagyis a szakmai információk terjesztésében. Ezért kezdett el az utóbbi években az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ is alaposabban foglalkozni gyűjtésükkel és dokumentációs feldolgozásokkal.

Az Association of International Organizations (Nemzetközi Szervezetek Szövetsége, Brüsszel) legutóbbi, 1974-es évkönyve 3000 nemzetközi szervezetet tart nyilván. Közülük kb. 200 államközi szervezet, ezekben a kormányok hivatalosan képviseltetik magukat. A többi államok fölött álló, nem államközi szervezet, melyben a részvétel az egyes országok szakmai szervezetei révén történik. Az előzőnek jellegzetes képviselője az ENSZ, a másikkal a könyvtárosok jól ismert nemzetközi szervezete, az IFLA, a könyvtárosszervezetek nemzetközi szövetsége.

A nemzetközi életben betöltött súlyánál fogva az ENSZ a legfontosabb nemzetközi szervezet. Szervezetét hat ún. fő testület alkotja: a *Közgyűlés* (General Assembly), a *Biztonsági Tanács* (Security Council), a *Gazdasági és Szociális Tanács* (Economic and Social Council), a *Gyámügyi Tanács* (Trusteeship Council), a Titkárság (*Secretariat*), és végül a *Nemzetközi Bíróság* (International Court of Justice). Ezekhez — a Nemzetközi Bíróság kivételével — főbizottságok, albizottságok stb. tartoznak. Az ENSZ részét képezik a speciális intézmények és a szakosított szervezetek, amelyek bár a Közgyűlésnek, illetve a Gazdasági és Szociális Tanácsnak vannak alárendelve, bizonyos önállóságot élveznek.

Az OMKDK könyvtári gyűjtésében és dokumentációs tájékoztatásában főleg három, elsősorban ipargazdasági szempontból számbajövő szervezet játszik szerepet. Ezek:

Az *Európai Gazdasági Bizottság* (Economic Commission for Europe, ECE) 1947-ben, a háború sújtotta Európa újjáépítésének támogatására létesült, később a tagországok és más országok közötti gazdasági együttműködés fejlesztése lett feladata. Székhelye Genf; 34 ország tartozik tagjai közé, közöttük Magyarország is.

Az *ENSZ Iparfejlesztési Szervezete* (United Nations Industrial Development Organization, UNIDO) 1967-ben jött létre azzal a céllal, hogy az egyes országok és a nemzetközi erőforrások mozgósításával gyorsítsa a fejlődő országok iparosítását. Tagországainak száma 45; székhelye Bécs.

Az 1956-ban alakult *Nemzetközi Atomenergia Ügynökség* (International Atomic Energy Agency, IAEA) feladata az atomenergia békés célú hasznosítása, továbbá gyorsabb és fokozottabb felhasználása az emberiség egészségügyében. A szervezet tagjainak száma eléri a 100-at. Székhelye Bécs.

Az azonosítási jelzet

Az ENSZ fő testületei, alszervezetei sok könyvet, folyóiratot és más típusú dokumentumot adnak közre, melyet a tagkormányok megkapnak*, illetve amelyek egy része pénzért is megvásárolható. Közzétesznek még ún. hivatalos dokumentumokat — többnyire sokszorosított formában —, melyek száma évente az ENSZ valamennyi hivatalos nyelvét (angol, francia, orosz, spanyol) együtt számítva kb. 20—25 000.

Az ENSZ-dokumentumok ideiglenes vagy végleges formában jelennek meg. Az ideiglenesek mindig sokszorosítottak, a véglegesek nyomtatottak is lehetnek. A dokumentumok közreadás, terjesztés szempontjából vagy korlátozott terjesztésűek, mint általában a beszámolók, a határozatok, a napirendek tervezetei, amelyeket az ENSZ valamely szervezetének munkálataiban és ülésein résztvevők között osztanak szét; vagy általános terjesztésűek. Akadnak szűk körű terjesztésűek is, amelyek nem kerülhetnek a nagy nyilvánosság elé.

Az ENSZ-szervezet szövevényessége és a kiadványok, dokumentumok nagy száma olyan azonosítási rendszer kidolgozását tette szükségessé, amellyel a terjesztés és a dokumentáció biztonságosan dolgozhat. E rendszerben minden dokumentumnak saját, betű- és számlemből álló, egyedileg megállapított *azonosítási jelzete* van. A jelzetrendszert az ENSZ különféle szervezetei által közzétett valamennyi dokumentumon alkalmazzzák. A jelzetek pontosan előírt elemekből állnak, mégpedig az angol

* Az ENSZ letéti könyvtára Magyarországon az Országgyűlési Könyvtár.

elnevezésből vett egyezményes rövidítések formájában. Ezek felvilágosítást adnak a dokumentumok jellegéről. A jelzetek (symbol) elemei betűkből és arab számokból tevődnek össze. Például: az E/CN.11(TRANS)Sub. 1. a vasúti szállítással foglalkozó albizottság dokumentumainak jelzete. A római számok a kereskedelmi forgalomba kerülő kiadványok megjelenési számai (sales number). Ugyanannak a kiadványnak több jelzete is lehet. Például az ENSZ Központi Könyvtára kiadta az ENSZ-dokumentumok jelzetsorozatának teljes jegyzékét „List of United Nations Document Series Symbols 1946—1970” címmel. Jelzete: ST(LIB)SER.B/5Rev. 2.; megrendelési száma: 70. I. 21.

Az ENSZ-szervezetek dokumentumainak különgyűjteménye

Figyelembe véve az ENSZ-kiadványok és dokumentumok terjesztésének, valamint jelzeteles rendjének természetét, az OMKDK-ban a könyvtári állományban a megrendelési számmal megjelenők közül az időszaki megjelenésűek az időszaki kiadványok, a könyv jellegűek pedig a könyvek nagy, alapvető állományrészébe kerülnek; míg az ún. hivatalos (sokszorosított) dokumentumok *különgyűjteményt* alkotnak.

Az ENSZ számos fő- és albizottságának, szakosított szervezetének dokumentumai közül az OMKDK-ban levő különgyűjtemény teljességgel tartalmazza a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség, az ENSZ Iparfejlesztési Szervezete és az Európai Gazdasági Bizottság ún. hivatalos dokumentumait. Az első kettő dokumentumainak gyűjtésében letéti szerepet is vállalt az OMKDK. Válogatva, illetve esetlegesen megtalálhatók még a különgyűjteményben más ENSZ-szervezetek hivatalos dokumentumai is, mint például a főtestületek, elsősorban a Gazdasági és Szociális Tanács műszaki, ipargazdasági tárgykörű jelentései, felmérései, tanulmányai, továbbá az Országgyűlési Könyvtár állományából a két könyvtár megállapodása értelmében kiválogatott dokumentumok xerox-másolatai. Az OMKDK-ban levő ENSZ-dokumentumok különgyűjteménye az előzőekben felsorolt szervezetek dokumentumaiból évente kb. 3500 egységgel gyarapodik.

Az OMKDK a különgyűjtemény kialakításához az ENSZ által bevezetett és alkalmazott jelzetrendszert vette át. Egy nemzetközi nyilvántartási rendszer hazai alkalmazásával ugyanis könnyebb a visszakeresés az ENSZ-féle és az egyéb nemzetközi és hazai tájékoztatási szolgáltatásokban. Továbbá az ENSZ jelzetrendszere bizonyos szervezetek esetében tárgyköri eligazítást is ad, mivel a rövidítések a szervezetek, szakbizottságok angol nevéből származnak. Az OMKDK ENSZ-különgyűjteményében is elsősorban az angol nyelvű dokumentumokat helyezik el, mégpedig a jelzetek szerinti szoros betűrendben. A jelzet a dokumentum helyszáma, a bibliográfiai hivatkozás és a visszakeresés eszköze — katalógus helyett — az OMKDK különgyűjteményében.

Az *Európai Gazdasági Bizottságnak* 15 szakbizottsága van. E bizottságok képviselik azokat a szakterületeket, iparágakat, amelyek a bizottság működési körébe tartoznak. A szakbizottságokon belül számos állandó és eseti munkacsoport, szakértői csoport működik, egyes bizottságok más alszervezetekkel, szakosított szervezetekkel dolgoznak együtt. Tanulmányozzák egy-egy ország gazdasági helyzetét, valamely iparágát, iparági részterületét, szakmai kérdéseit; szemináriumokat szerveznek, felméréseket készítenek stb. Az általuk kibocsátott ún. hivatalos dokumentumok jelzetei utalnak a szakbizottságra stb.

Az Európai Gazdasági Bizottság dokumentumaira jellemző, hogy ezek jelzetei megbízhatóan segítenek a szakmai tájékoztatásban. Például az E/ECE az Európai Gazdasági Bizottság, az AGRI a mezőgazdaság, az AIR POLL a levegőszennyezés, az AUTOMAT az automatizálás, a CHEM a kémia, vegyipar, a STAND a szabványosítás, a TRADE a kereskedelem stb. jelzete.

Az ENSZ Iparfejlesztési Szervezete, az UNIDO a fejlődő országok iparosítását segíti a szakértői tanácsadás összes formájában (személyes, helyszíni, tanulmányúti munkacsoport, szeminárium, konferencia). Dokumentumainak jelzetei az azonosításon kívül nem szolgálnak olyan nyilvánvaló tárgyköri eligazítással, mint az előbb említettek. Az UNIDO kiadványai között három fő típus található:

A fontosabb és terjedelmesebb tanulmányok, beszámolók az ID/...; az időszakos és folytatásos megjelenésű művek az ID/SER... jelzetet kapják. E kategória dokumentumai általában nyomtatásban jelennek meg. Az Iparfejlesztési Tanács (Industrial Development Board) program, konferencia, határozat, bizottsági, munkacsoport stb. típusú dokumentumainak jelzete: ID/B... A nemzetközi, interregionális, általános, speciális ülések dokumentumai az ID/CONF...; a szakértői munkacsoportok, szemináriumok dokumentumai az ID/WG jelzetet kapják.

A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (IAEA) sokszorosított dokumentumai mindig a soron levő, éppen folyó konferencia anyagát tartalmazzák kétféle bontásban és jelzettel:

Az Általános Konferencia (General Conference) napirenden levő anyagát a GC/ jelzetű dokumentumok közlik, minden egyéb, főleg egészségügyi biztonsági előírásokat tartalmazó kiadvány az INF és INFCIRC/ jelzetű dokumentumok között található.

A sokszorosított és sokszor kis terjedelmű dokumentumok csalódást okozhatnak az érdeklődőnek, mert tulajdonképpen csak az egyes konferenciákra vonatkozó valamennyi dokumentum alkot egy egészet. A két-három oldalas határozatok mellett azonban értékes, időnként terjedelmesebb felmérések, beszámolók stb. is napvilágot látnak.

A dokumentumok információs jellege

Eltérően a tudományos és szakfolyóiratoktól vagy a könyvektől, ezek nem kritikai értékelt munkák, illetve elsődleges információt, rendszerezett szakismeretet tartalmazó művek, hanem értékes műszaki, ipargazdasági, piaci gazdasági információkat, adatokat közlő dokumentumok. Közülük a tartalmasabbak — sokszor egyben a legterjedelmesebbek is — beszámolók, felmérések, elemzések, tanulmányok.

Információértékük többféle. Mindenekelőtt a *statisztikai adatközléseket* kell említeni: valamely ország vagy több ország iparágának helyzetét feltáró elemzéseikben olyan adattömeg található, amelyet egyébként csak több területről vagy sok forrásból lehet, némely esetben pedig egyáltalán nem lehet összegyűjteni. Erényük, hogy mint ülésekre vagy ülésekről készült beszámolók, jegyzőkönyvek stb. gyorsan eljutnak az érdekeltekhez. Ugyanakkor a szakmai továbbképzés kitűnő eszköze is, különösen az ülések, munkacsoportok és szemináriumok dokumentumai.

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ dokumentációs tevékenységében fontos helyet foglal el a műszaki-gazdasági tájékoztatás, melyhez a nemzetközi szervezetek, elsősorban az ENSZ kiadványai, dokumentumai fontos információkat nyújtanak. A műszaki-gazdasági tájékoztató kiadványok az OMKDK állományán kívül felhasználják az Országgyűlési Könyvtár ENSZ-gyűjteményét is. Ehhez kapcsolódóan két kiadványt kell említeni:

A *Nemzetközi Szervezetek Anyagai* c. periodikus kiadvány 1969-ben indult, s rövid információk és hosszabb lélegzetű beszámolók formájában elsősorban az ENSZ különféle szerveinek közleményeiről ad számot, de más nemzetközi gazdasági és tudományos szervezetek publikációiról is tájékoztat. Figyelemmel kíséri a tudáspolitikát, az egyes országok és a nagyobb regionális gazdasági egységek helyzetének, műszaki-gazdasági fejlődésének, külkereskedelmének problémáit, a tervezés, szervezés, munkaügy, pénzügy, a különféle népgazdasági ágak stb. kérdéseit.

A *Nemzetközi Vám- és Kereskedelempolitika* 1970-től kéthavonta jelenik meg. A kiadvány tárgyköre elsősorban az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) kereskedelempolitikai „játékszabályainak” és tevékenységének, valamint a Vámegyüttműködési Tanács munkájának figyelemmel kísérésére terjed ki, de beszámol az egyéb nemzetközi szervezetekben és fórumokon folyó, a vám- és kereskedelempolitikát érintő munkáról is.

D á c z e r E v a

A főiskolai államvizsgákról

A Könyvtáros múlt évi 12. száma *Mit kell tudni a főiskolai államvizsgák előkészítéséről?* címmel már hírt adott a 2/1976. (IX. 14.) OM számú rendelet végrehajtásának megkezdéséről, illetve azokról az előkészítő munkálatokról, melyeknek meg kellett előznie a tényleges vizsgáztatás megindulását.

Azóta befejeződött a vizsgázási szándék bejelentése. Ennek alapján az érdekelt főiskolák főigazgatóival egyetértésben megtörtént a jelentkezések ütemtervének kidolgozása és tisztázódott az, hogy a kijelölt időszakokban a könyvtárosok milyen csoportjainak jelentkezését lehet elfogadni. A bejelentések feldolgozásával párhuzamosan elkészültek az államvizsgák tételei a hozzájuk csatlakozó irodalomjegyzékekkel, valamint a szakdolgozatokhoz javasolt témák jegyzékével együtt. Az államvizsgára felkészülőknek segítő tanácsadók, konzulensek névsorát ugyancsak kialakították.

A részletes tudnivalókat a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által közzétett *Tájékoztató* című kiadvány tartalmazza. A legfontosabb tudnivalók a következők:

Államvizsgára — a rendeletben előírt években — minden év május 1—31-e és december 1—31-e között kell jelentkezni, mégpedig a TÚ 821. r. sz. formanyomtatvány kitöltésével. (Ez Budapesten, a XIII. ker. Hegedüs Gyula utca 27. sz. alatt, vidéken a megyei nyomtatványboltokban szerezhető be.) Csatolni kell hozzá a könyvtárosképző szaktanfolyamot végzetteknek az érettségi bizonyítványt és a középfokú könyvtárosi szakképesítést igazoló bizonyítványt, a könyvtáros-népművelő szakot végzeteknek oklevelüket, illetve ezek másolatát.

A budapesti és a Pest megyei könyvtárosoknak a SZOT Központi Iskolájához (Budapest, II. Tárogató út 2—4.), a dunántúliaknak a Szombathelyi Tanárképző Főiskolához (Szombathely, Szabadság tér 4.), az ország többi részén dolgozóknak pedig a Bessenyei György Tanárképző Főiskolához (Nyíregyháza, Sóstói út 31/b) kell jelentkezésüket benyújtaniuk. A jelentkezés után a főiskola közli, mikorra sorolta be a jelentkezőt az államvizsgára. A szakdolgozat megírására kötelezeteknek dolgozataikat az államvizsga előtt három hónappal kell benyújtaniuk ahhoz a főiskolához, ahol jelentkezésüket elfogadták. (Az elmondottakból következik, hogy — a főiskola által meghatározott napon — a májusban jelentkezettek a téli, a decemberben jelentkezettek pedig a nyári vizsgaidőszakban tesznek majd szóbeli vizsgát.)

A tájékoztatás mellékletében közölt „jelentkezési naptárból” minden érdekelt „kiszámíthatja”, hogy mikor kerül sorra. Ezzel kapcsolatban a kiadott *Tájékoztató* bevezetője a következőkre figyelmeztet:

- Az érdekelték jelentkezésüket a füzetben (és itt is) közölt ütemtervet pontosan betartva nyújták be a munkahelyük szerint illetékes főiskolához. Ez részint az ütemtervhez ragaszkodó főiskolákat tehermentesíti egy sereg adminisztratív teendő elvégzésétől, másrészt az érintettek számára is előnyös, minthogy ezáltal mindenki pontosan meg tudja tervezni saját felkészülésének ütemét. (Egyébként a Kulturális Minisztérium Képzőművészeti és Közgyűjtmenyi Főosztályának Könyvtárügyi Osztálya a jelentkezési lapot aláíró munkáltatóknál is intézkedett annak érdekében, hogy magukra nézve is kötelezőnek ismerjék el a szóban forgó ütemtervet, azaz mindíg csak az ütemterv szerint sorra kerülők úrlapját írják alá.)
- Vizsgára csak az jelentkeznek, aki a füzetben rögzített felkészülési követelményeknek lelkiismeretesen eleget tesz, akár a tételek meghatározta ismeretek elsajátításáról, akár a megkövetelt szakdolgozati színvonalról van szó. A 2/1976. (IX. 14.) OM sz. rendelet alapján sorra kerülő államvizsgák színvonalának ugyanis meg kell egyeznie a tanárképző főiskolák általános államvizsgái színvonalával. Azonban azt is hangsúlyozni kell, hogy a *tanítóképző intézeti könyvtáros-népművelő, illetve a könyvtárosképző szaktanfolyami képzettség továbbra is elismert szakképzettség marad*, és a könyvtárosspályán megfelelő munkakörök betöltésére és méltányos előmenetelre jogosít.

A könyvtárügy — a konzulensek és az előkészítő megbeszélések útján — sokoldalú segítséget kíván nyújtani az államvizsgázóknak. Az egyéni erőfeszítéseknek és az említett segítség igénybevételének eredményeként minden bizonnyal sok könyvtáros tesz majd színvonalas és sikeres államvizsgát.

Budapest és Pest megye

1. 1977. május 1. és 31. között azok jelentkezzenek, akik felsőfokú munkakörben dolgoznak, a tanítóképzők könyvtáros-népművelő szakán végeztek, és legalább 6 éves munkaviszonyuk van. (Ezek előnyben részesítését az indokolja, hogy nekik nem kell szakdolgozatot készíteniük.)

2. 1977. dec. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek a felsőfokú munkakört ellátó, legalább 11 év szolgálati idővel rendelkező szakkönyvtárosok, valamint munkahelytől függetlenül a felsőfokú munkakört ellátók, ha legalább 16 év szolgálati idejük van, és kitűnő vagy jeles végbizonyítvánnyal rendelkeznek. A gyermekgondozási segélyen levők munkahelyüktől, munkakörüktől és szolgálati idejüktől függetlenül jelentkezhetnek.

3. 1978. máj. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek — munkahelyüktől és a végbizonyítvány érdemjegyétől függetlenül — azok a felsőfokú munkakört ellátók, akik legalább 16 év szolgálati idővel rendelkeznek, valamint a szakkönyvtárakban felsőfokú munkakört ellátók, ha legalább 6 éves szolgálati idővel és legalább jó érdemjegyű végbizonyítvánnyal rendelkeznek.

4. 1978. dec. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek — munkahelyüktől és végbizonyítványuk eredményétől függetlenül — azok a felsőfokú munkakörben dolgozó könyvtárosok, akiknek legalább 11 éves szolgálati idejük van, továbbá a felsőfokú munkakört ellátó szakkönyvtárosok, szolgálati idejüktől és végbizonyítványuk eredményétől függetlenül.

5. 1979. máj. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek — munkahelyüktől és végbizonyítványuk eredményétől függetlenül — a felsőfokú munkakörben dolgozó, legalább 6 éves szolgálati idővel rendelkező könyvtárosok, továbbá a középfokú munkakörben dolgozó könyvtárosok, ha legalább 11 éves szolgálati idővel, valamint legalább jó érdemjegyű végbizonyítvánnyal rendelkeznek.

6. 1979. dec. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek azok a felsőfokú munkakört ellátó könyvtárosok, akik még nem kerültek sorra, továbbá — tanulmányi eredményüktől függetlenül — a középfokú munkakört ellátók, ha legalább 11 éves szolgálati idővel rendelkeznek.

7. 1980. máj. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek a középfokú munkakört ellátók, ha legalább 6 éve dolgoznak.

8. 1980. dec. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek a középfokú munkakört

ellátók — szolgálati idejüktől és tanulmányi eredményüktől függetlenül.

9. az 1981. évi vizsgaidőszakban azok jelentkezzenek, akik valamely okból kimaradtak, illetve középfokú képesítésüket időközben szerezték meg.

Dunántúl és Alföld

az ütemezés mindkét régióban azonos

1. 1977. máj. 1. és 31. között azok jelentkezzenek, akik felsőfokú munkakörben dolgoznak, a tanítóképzők könyvtáros-népművelő szakán végeztek, és legalább 6 éves munkaviszonyuk van.

2. 1977. dec. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek, akik felsőfokú munkakörben dolgoznak, szaktanfolyamon szereztek képesítést, és legalább 16 éves munkaviszonyuk van. Indokolt azok jelentkezése is, akik jelenleg gyermekgondozási segélyen vannak, függetlenül attól, hogy hol szereztek szakképesítést.

3. 1978. máj. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek a felsőfokú munkakörben dolgozó, szaktanfolyamot végzett, legalább 11 éves munkaviszonnyal rendelkező könyvtárosok, továbbá azok a könyvtáros-népművelő szakon végzetek — munkaviszonyban eltöltött idejüktől függetlenül —, akik tanulmányaikat legalább jó eredménnyel zárták.

4. 1978. dec. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek — szolgálati idejüktől függetlenül — szakkönyvtárban dolgozó, felsőfokú munkakört ellátó könyvtárosok, valamint a középfokú munkakörben dolgozó szakkönyvtárosok — ugyancsak szolgálati idejüktől függetlenül —, ha legalább jórendűen végeztek.

5. 1979. máj. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek a felsőfokú munkakörben dolgozó közművelődési és szakkönyvtárosok, ha legalább 6 éves szolgálati idővel rendelkeznek, valamint azok a középfokú munkakört ellátó könyvtárosok, akik legalább 11 éve dolgoznak és végbizonyítványuk legalább jórendű.

6. 1979. dec. 1. és 31. között vizsgára jelentkezhetnek mindazok, akik felsőfokú munkakörben dolgoznak, de vizsgát még nem tettek, továbbá a középfokú munkakört betöltők — szolgálati idejüktől függetlenül —, ha legalább jórendű végbizonyítványuk van.

7. 1980. máj. 1. és 31., 1980. dec. 1. és 31. között, valamint az 1981. évi vizsgaidőszakokban azok jelentkezhetnek, akik korábban valamely okból nem tudtak vizsgát tenni, illetve akik középfokú képesítésüket időközben szerezték meg.

Kiváló könyvtárak

Április 5-én a Fészek Klubban rendezett ünnepségen *Boros Sándor* kulturális miniszterhelyettes adta át az okleveleket és jutalmakat az 1975–76. évi „Kiváló közművelődési könyvtár”, „Kiváló művelődési otthon” pályázat kitüntetett intézményeit képviselő könyvtárosoknak, népművelőknek. A harmadízben meghirdetett pályázat feltételeinek teljesítését országosan 143 művelődési otthon és 196 közművelődési könyvtár vállalta, s közülük 41 művelődési otthon és 48 könyvtár nyerte el a kiváló címet, 20 művelődési otthon és 22 könyvtár pedig dicséretben részesült.

„Kiváló címet kapott a „B”- és „C”-típusú tanácsi könyvtárak közül a Mosonmagyaróvári Városi-Járási Könyvtár, a Törökszentmiklósi Városi Könyvtár, a Bonyhádi Nagyközségi-Járási Könyvtár, a Makói Városi-Járási Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 35. sz., soroksári kerületi könyvtára és 28. sz. (újpesti) kerületi könyvtára, a Sátoraljaújhelyi Városi-Járási Könyvtár, a Vésztői Községi Könyvtár, a Lábatlani Községi Könyvtár, a Celldömölki Nagyközségi-Járási Könyvtár, a Zalaszentgróti Nagyközségi-Járási Könyvtár, a Hajdúdorogi Községi Könyvtár és a Hajdúhadházi Községi Könyvtár. A „D”-típusúak közül a Csesztregi Községi Könyvtár.

A *szakszervezeti központi* könyvtárak közül: a Szombathelyi SZMT Központi Könyvtár, a HVDSZ Központi Könyvtára; az *önálló szakszervezeti* könyvtárak közül: a Ganz Villamossági Művek Bajai Gyárának könyvtára, a Mosonmagyaróvári Kötöttárugyár könyvtára, a debreceni, 6. sz. Volán Vállalat könyvtára, a Csepel Művek Központi Könyvtára.

A „Kiváló könyvtár” címet *másodszor, illetve harmadszor elnyert* „A”-típusú tanácsi könyvtárak: Tatabányai Megyei Könyvtár (3.), Szombathelyi Megyei Könyvtár (2), Veszprémi Megyei Könyvtár (3.), Debreceni Megyei Könyvtár (2.), Kaposvári Megyei Könyvtár (3.), „B”- és „C”-típusúak: Kiskunhalasi Városi-Járási Könyvtár (3.), Jászberényi Városi-Járási Könyvtár (3.), Mezőtúri Városi Könyvtár (2.), Hatvani Városi Könyvtár (2.), Miskolci Városi Könyvtár (2.), Kazincbarcikai Városi Könyvtár (2.), Tiszalöki Körzeti Könyvtár (3.), Albertirszai Községi Könyvtár (2.), Vásárosnaményi Nagyközségi-Járási Könyvtár (2.), Jászárokszállási Községi Könyvtár (2.), Devecseri Nagyközségi-Járási Könyvtár (2.), Lőrinci Községi Könyvtár (3.).

A *szakszervezeti könyvtárak közül* a „Kiváló Könyvtár” címet *másodszor, illetve harmadszor nyerte el* a Székesfehérvári SZMT Központi Könyvtár (2.), a Dunaujvárosi Munkás Művelődési Központ könyvtára (3.); az *önálló szakszervezeti* könyvtárak közül: a Szombathelyi Remix Gyár könyvtára (2.), a Győri Magyar Vagon- és Gépgyár könyvtára (2.), a Csepel Autógyár könyvtára (3.), a XX. ker. Művelődési Központ (Csili) könyvtára (3.), az EVIG Művelődési Központ Könyvtára (3.), a Pamutfonóipari Vállalat kaposvári gyárának könyvtára (2.); a *szakszervezeti körzeti* könyvtárak közül a Tatabányai Bányász Művelődési Központ könyvtára (3.), a Fűzfő Gyártelepi Művelődési Központ könyvtára (2.), a Debreceni MÁV Járműjavító Vállalat könyvtára (2.).

„Miniszteri dicséret”-ben részesített *tanácsi* könyvtárak:

Szolnoki Megyei Könyvtár, Kalocsai Városi-Járási Könyvtár, Tatai Városi Könyvtár, Mátészalkai Városi-Járási Könyvtár, Kisújszállási Városi Könyvtár, Keszthelyi Városi-Járási Könyvtár, Bácsalmási Községi Könyvtár, Tiszakécskei Községi Könyvtár, Balatonalmádi Községi Könyvtár, Csorvási Községi Könyvtár, Győri Városi Petőfi-emlékkönyvtár, Regölyi Községi Könyvtár, Toronyi Községi Könyvtár, Horti Községi Könyvtár, Feldebrői Községi Könyvtár, Ásotthalmi Községi Könyvtár.

A *szakszervezeti* könyvtárak közül *miniszteri dicséretet* kapott a Debreceni SZMT Központi Könyvtár, a Martfői Csepelgyár Művelődési Központjának könyvtára, a Pétfürdői Művelődési Ház könyvtára, a Várpalotai Művelődési Központ könyvtára, a HÓDGÉP Makói Gyárának könyvtára, a Kiskunhalasi Szakmaközi Klubkönyvtár.

A Miskolci Megyei Könyvtár zenei részlege bemutatkozik

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1976-ban megjelent, *A közművelődési könyvtárak zenei részlegei és a zeneoktatási intézmények könyvtárai* c. kiadványa, nem számolva ide a zeneiskolai gyűjteményeket, 47 zenei részleget sorol fel. Ezek egyike a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár zenei részlege.

Komplett elektroakusztikai berendezés

A zenei részleg működési feltételei jók: 100 m² alapterületű helyisége van, beszerzési kerete évi 100 000 Ft. A stúdió, illetve az olvasói szabadpolcos tér napi 10 órán át áll a látogatók rendelkezésére. A szabadpolcon elhelyezett kézikönyvtár — 850-féle mű, illetve sorozat, 36-féle magyar és idegen nyelvű szakfolyóirat és mintegy 2500 kotta — helyben olvasható. A részleg több ezer kötetnyi kölcsönözhető zenei szakállománya a könyvtár olvasói terében kapott helyet. A kézikönyvtár többnyire idegen nyelvű szaklexikonokból, műjegyzékekből, zenetörténeti sorozatokból áll, amelyek a tájékoztatás, valamint a feldolgozó munka elengedhetetlen segédeszközei. Gyűjtésük ugyan már több mint tíz éve elkezdődött, de a következetes gyarapításhoz, a jövőbe tekintő állományalakításhoz az 1972/73-ban megrendezett hangtárkezelői központi továbbképző tanfolyam adta a legnagyobb segítséget. A kottatár anyagát 1973-ban kezdtük beszerezni, ez egypéldányos kötetivel kézikönyvtári funkciót tölt be. Kottagyűjteményünk számára elsősorban megbízható sorozatokat, össziadásokat vásárolunk meg. Többes példányok beszerzésére, kották kölcsönzésére egyelőre nem vállalkozunk.

Alapelvünk, hogy a hanglemezen meglévő művek kottáit is beszerezzük, mivel szeretnénk, ha az „olvasó” a kottaképpel is megismerkedne, a zenét tanuló pedig alaposabban tanulmányozná a meghallgatott művet. Szakmai tanácsadóink a helybeli zeneművészeti szakközépiskola és a Zeneművészeti Főiskola miskolci tagozatának tanárai.

Hanglemezállományunkat 1972-től gyűjtjük rendszeresen. Számuk jelenleg 2600 db. A mintegy 800 hosszabb-rövidebb hangfelvétel a Gorkij Könyvtár zeneműtárának gyarapodási jegyzékeiben közölt művek átjátszása, valamint a rádióadások, továbbá a könyvtárban készített felvételek révén jutott zenei részlegünkbe.

Zenei és irodalmi hangfelvételeinket a látogatók a következőképpen hallgathatják: A stúdió kezelőasztalába beépített 8 sztereó lemezjátszóról, 2 kazettás és egy orsós magnetofonról összesen heti 26 órában közvetíti technikai munkatársunk az olvasói térben levő 16 hallgatófülkébe a nyolcféle programot. A stúdió felszereléséhez tartozik egy munkaasztal rádióval, lemezjátszóval, valamint szalagos és kazettás magnetofonnal. Hozzá tartozik egy flexibilis hangszolgáltató egység is, amely a könyvtár bármely helyiségében felhasználható. A második emeleti stúdió és a földszinti előadóterem között a tervezők hangfelvételi-leadási kapcsolatot létesítettek. Gyakran előfordul, hogy az említett 11 készülék egyidejű működtetésén felül még az előadóterem számára is kell műsort szolgáltatni. Itt említjük meg, hogy miként a többi vidéki hangtár, mi is sokszor küzdünk alkatrészhiánnyal. Több országos értekezleten felvetődött már a kérdés: miért nem lehet központilag — egy budapesti szakember megbízásával — a vidéki hangtárak alkatrészellátásán segíteni?

Tárguló gyűjtőkör

Az állomány gyűjtőköri körülhatárolása korántsem egyszerű feladat. Tudomásunk szerint még nem született a különböző típusú könyvtárakra egyaránt vonatkozó gyűjtőköri irányelv. Igaz viszont, hogy az alapállomány kialakítására vonatkozó ajánlójegyzék már a gyűjtemények rendelkezésére áll. (Hanglemek a közművelődési könyvtárakban. Közread. OSZK—KMK. Bp. 1973.)

Gyűjtésünk alapelve, hogy csak komoly zenét gyűjtünk, a zenetörténeti korszakokat, stílusokat magukban foglaló sorozatokat. A zenetörténet kiemelkedő alkot-

tásait többféle előadásban is megvásároljuk. A zenekari művek, a kamarazene irodalmának és a szólóhangszerekre írt műveknek szinte végtelen sorából válogatunk, hogy minél előbb egy, a standard műveket tartalmazó alapállománnyal rendelkezünk. Az operairodalomból főleg teljes műveket szerzünk be — lehetőleg anyanyelvi előadásban —, az operarészleteket pedig magyar nyelven. A beszerzett népzenei felvételeink elsősorban a magyar folklórt mutatják be (sajnos, még mindig kevés az, ami lemezen megjelent); más népek zenéjéből főleg a szomszédos népekét kísérjük figyelemmel. Lemezgyűjteményünk büszkesége az UNESCO által a Bärenreiter kiadásban megjelentetett teljes népzenei sorozat eddig kiadott 38 lemeze.

A dzsessz területéről az immár klasszikusnak számító irányzatok, neves előadók, előadóegyüttesek nem egykönnyen beszerezhető felvételeit vásároljuk meg. A magyar nyelvű irodalmi lemezekon kívül gyűjtjük az idegen nyelvű irodalmi felvételeket is. A nyelvtanuláshoz szükséges nyelvleckék mellett nem győzzük gyűjteni elegendő mennyiségben a meseanyagot a könyvtár ifjú olvasói, illetve hallgatói számára. Meg kell említenünk, hogy az elektronikus zene és a különféle hangeffektusok iránt egyre nagyobb az érdeklődés a műsoros estek rendezői és az amatőrfilmesek részéről.

Hanglemezeink tematikus megoszlása az állomány százalékában kifejezve: a zenekari művek 22, a kamarazene egyes hangszerekre 21, az opera és oratorikus művek 22, a kórusművek 2, a népzene 4, az énekhang 3, az operett, musical 1, a társadalmi ünnepekre szolgáló dokumentációs anyag 3, a dzsessz 6, a szépirodalom, mesék 6, a nyelvleckék 6, s az egyéb felvétel 4 százalék. (A részletezés inkább tájékoztató jellegű, hiszen köztudomású, hogy sok lemezen más-más jellegű művek találhatók.)

Beszerzés, feltárás, forgalom

Legnagyobb gondjaink egyike a zeneművek és a hanglemezek beszerzése, mivel alig lehet hozzájutni a külföldi kiadók katalógusaihoz. Így beszerzési igényünket hosszú hónapokon át csak a dezideráta-katalógusunk őrzi. A keresés nehézségét fokozza, hogy a külföldi katalógusok természetesen a legkülönfélébb idegen nyelveken jelennek meg. Örömmel üdvözöltük a KMK 1975-ben megindult kiadványát, a magyar hanglemezeket felsoroló „Új Hanglemezek” c. rendelőljegyzéket, amely nagy segítség munkánkban.

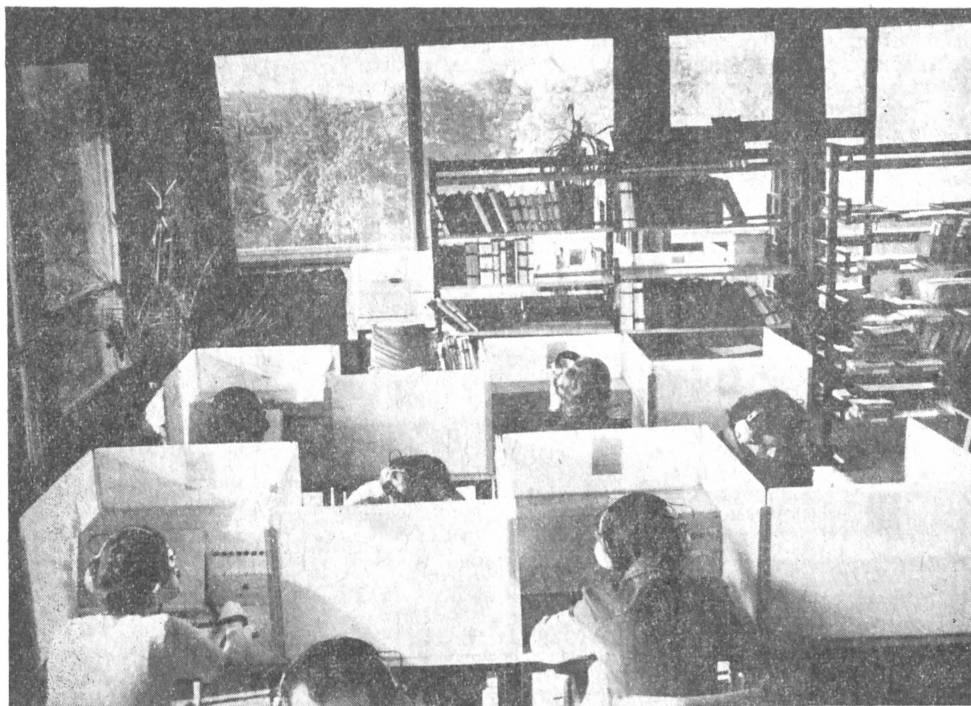
A feltáró munkában az egyes gyűjtemények gyakorlatában jelentékeny eltérések észlelhetők. Nem véletlen, hogy a már említett szaktanfolyam is ennek egységesítésére törekedett. A különbségek bizonyára abból is adódnak, hogy az évekkel ezelőtt alakult, vallamint a napjainkban megnyíló zenei részlegek más-más házi szabályzat alapján végzik a munkát. Égető szükség lenne egy zenei-könyvtárosi kézikönyv kiadására!

Zenemű- és hangtárunk a következő katalógusokat szerkeszti: A *könyveket* betűrendes, szak-, valamint sorozati katalógus, a *hanglemezeket* ugyancsak betűrendes, előadói, valamint az ún. Flexibilis Zenei Osztályozás alapján szerkesztett szakkatalógus, az *irodalmi lemezeket* betűrendes, szak, sorozati, továbbá előadói katalógus tárja fel. *Új szerzeményeinkről* ajánló katalógus tudósítja a látogatókat. A *hangfelvételeknek* földrajzi, betűrendes, továbbá előadói katalógusa van. Végül a *folyóirat-cikkekről* szak-, betűrendes katalógus (a Magyar Folyóiratok Repertórium alapjám), azonkívül a Filharmónia műsorfüzete és a Hét zeneműve c. kiadvány alapján készült ún. műelemzések katalógusa tájékoztató.

A múlt évben 9488 zenehallgatónk volt. A hallgatott művek száma 10 089. Műfajok szerinti megoszlásuk: zenekari mű 40, kamarazene 4, szólóhangszer 10, opera, oratórium 11, énekhangra írt mű 1, kórusmű 1, népzene 3, dokumentumanyag 2, dzsessz 2, irodalmi, meselemez 10, nyelvlecke 5, egyéb 1 százalék. 1975-höz viszonyítva 1976-ban a zenehallgatók száma 12, a hallgatott művek (egységek) száma pedig 55 százalékkal nőtt. Ebből az a legörvendetesebb, hogy míg 1975-ben az ötletszerűen „beülők” száma meghaladta a „kérőlapos” igénylőket, addig 1976-ban megnőtt a tudatos hallgatók száma. Az állandó törzshallgató gárda kialakulóban van.

Gondot okoz számunkra a forgalom nyilvántartásának statisztikai sokfélesége, mert a zenehallgatók csak akkor szerepelnek nyilvántartásunkban, ha kérnek valamit. Nem mérhető tehát azoknak a hallgatóknak a száma, akik könyvválogatás közben bizonyos időre bele-hallgatnak egyik vagy másik programba. Másrészt pedig egy műnek tekintendő a 2—3 perces mű, egy lemezoldal több darabja, de egy teljes opera is.

Az egyéni zenehallgatás mellett gondot fordítunk a csoportos zenehallgatásra is. Indító előadást „Költészet és zene” címmel rendeztünk először összejevetelt. 1975-ben 4 előadásból álló sorozatot kezdtünk „Zenetörténet dióhéjban” címmel. Ennek

Bodnár Barna felvétele

keretében neves zenetörténészek előadásaiival és előadóművészek közreműködésével áttekintettük a zenetörténet nagy korszakait. Minden előadáshoz kiállítást rendeztünk, a meghívókra pedig a témához kapcsolódó könyvekről és zeneművekről rövid ajánlójegyzéket szerkesztettünk. Az 1976/77-es évben a miskolci *Új zenei műhely* hangversenysorozat immár negyedik előadására kerül sor. Jelentőségét abban látjuk, hogy alkotók és előadóművészek alkalmi szövetkezésére nyújt lehetőséget, valamint az élő zeneirodalom megismertetésére, elfogadtatására is.

Jó volt tapasztalni, hogy az előadásokat követő napokon újból meghallgatták az ismertetett műveket a látogatók, akiknek száma egyre nő. Kár, hogy az előadások résztvevői közül hiányoztak egyrészt az ún. középkorosztály tagjai, másrészt a dolgozó, főleg a munkásfiatalok. A KISZÖV helyi csoportjával együttműködünk a munkásművelődés segítésében a *Mindenki iskolája* c. hangfelvétel-sorozat irodalmi és történelmi anyagának ajánlása révén.

A továbbiakban igyekszünk következetesebben gyűjteni a *helyismereti vonatkozású hangfelvételeket*, mégpedig zenei és prózai dokumentumok hangrögzítése által is, s szempontjainkat egyeztetjük a könyvtár helyismereti gyűjteményével. Nagyobb gondot fordítunk a hálózati-módszertani munkákra azáltal, hogy a megyén belül új zenei egységeket kívánunk létrehozni, s a meglévőket jobban segítjük.

Hanglemezeket nem kölcsönzünk, nincs is szándékunkban a jövőben sem, mindaddig, amíg a beszerzési keret, valamint a raktározási helyiségviszonyok javulása ezt lehetővé nem teszi. Jelenleg a hanglemezeket ugyanis csak egyetlen példányban vásároljuk, főleg anyagi okok miatt. Indokolt esetben magyar lemezből kettőt veszünk, az egyiket megőrözzük az átjátszásokhoz, a másikat a napi forgalom céljára. Mivel a zenehallgatók meg az egyéb helybenolvasók száma a zenei részlegben napi 50–60, ezek kölcsönzési igényét nem győznénk példányszámmal, főleg a „kurrens” művek esetében nem. (Ravel: Boleró c. művét naponta 6–8-szor kéri lejátszásra, ezt például csak kazettáról adjuk ki.) Vagy ha az egyetlen példányos német nyelvleckét valakinek kölcsönöznénk, a hozzánk naponta eljáró „tanulóinkat” hosszabb időre megfosztanánk ettől a lehetőségtől. Továbbá: a lemez sérülése a művet is megsérti, tehát beszerezhetetlen művek esetében ez többszörös kár. Nem beszélve az állomány rongálódásának következményeiről, a nagyarányú selejtezésről. A selejtezési kár könyv

esetében sokkal inkább pótolható, mivel helyette „más” is ajánlható. S végül, nem lenne ellenőrizhető a visszahozott lemez rongálódása. Magyarországon még nem rendelkezünk megfelelő ellenőrző készülékkel, a szemre hagyatkozó átvétel pedig sok vitára ad okot. (Tömegigény esetében teljesen alkalmatlan.)

Talán riasztónak tűnik ennyi aggályoskodás, de igényes és korszerű technikai felszereltségünkben is adódik fenti megítélésünk. E megkötések feloldására döntötünk úgy, hogy a mű mégis „elvihető” legyen: olvasóink számára vállaljuk átmásolását. Az igénylő saját hangszalagját (magnószalag vagy kazetta) beadja, és állományunkból bármit átmásolunk neki. Ennek díja: 1 perc=50 fillér. A felvételt garantáltan jó minőségben a technikus készíti el. (Ez, úgy gondoljuk, nagy segítség, hiszen nem kell egy teljes operát megvásárolni például egy ária miatt.) De egy teljes műsört is készíthetünk az igénylő részére, például egy iskolai ünnepélyre, évfordulóra.

Dr. Benkő Csabáné

iskola és könyvtár

Nem szertár, hanem műhely

A könyvtár nem szertár, hanem műhely! — ez a véleménye a Teleki Blanka Gimnázium igazgatójának, Virág Istvánnak az iskolai könyvtár szerepéről. A könyvtáros a nevelőtestületnek éppen olyan megbecsült szakember tagja, mint a többi pedagógus. Megszervezte, hogy a könyvtár fejlesztéséért munkaközösség feleljen. Ez a munkaközösség ellátja a figyelőszolgálatot is, rendszeresen jelzi a könyvtárosnak a tanárok szakirodalmi igényeit. Így ritkán hangzik el a kérdés, miért nincs meg ez vagy az a könyv a könyvtárban.

Az 1974. évi könyvbeszerzési keret elérte a 70 000 Ft-ot. Ez az összeg a legnagyobb, amit könyvbeszerzésre valaha fővárosi gimnáziumnak adtak. (1974-ben Budapest gimnáziumai összesen 820 000 Ft-ot kaptak könyvbeszerzésre.)

Szolgáltatások, kapcsolatok

Az iskola könyvtára százéves. 1972 májusában felújítási munkálatok miatt bezárták, 1973 szeptemberében *Ács István* magyar-pedagógia szakos tanár lett a főfoglalkozású iskolai könyvtáros, s ő fogott hozzá az új, minden követelménynek megfelelő könyvtár megszervezéséhez és kialakításához. Mintegy 13 ezer kötetnyi „ömlesztett” könyvtömegből kezdte meg a felhasználható könyvek feltárazását, az elavult művek selejtezését, továbbá a tanári és az ifjúsági könyvtár összevonását. A könyvtárt az iskola központjában helyezték el, 1974. május 14-én nyitott ki újból, 7897 kötettel, két teljesen felújított helyiségben: *könyvtár, folyóirat-olvasó szünetelt 141 négyzetméteren*. Elkészült a szépirodalmi állomány szerzői betűrendes katalógusa, és a szakkatalógus is. Diatekercek, keretezett diapozitívek, magnószalagok (pl. „Boldogság” címmel osztályfőnöki óra anyaga a III. osztály számára) és énekórákhoz felhasználható hanglemezek gyűjteménye gazdagítja szemléltető eszközeik táráát.

1877-ben a Nemzeti Múzeum 2500 könyvének másodpéldányát adományozta az iskola könyvtárának. Száz év alatt 205 ilyen muzeális értékű könyvet őrzött meg a könyvtár. Gyümölesöző a könyvtár kapcsolata az Országos Levéltárral, ahonnan több száz értékes és érdekes levéltári dokumentumról fotómásolatot kapott (köztük van például Kossuth Deák Ferenchez írt, a kiegészést elutasító levélnek másolata is).

A könyvtár iránt megnőtt érdeklődést bizonyítja, hogy az egyik osztály KISZ-munkatervében szerepel a könyvtárban végzett munka. A KISZ-es tanulók mintegy 290 társadalmi munkaórát tölthettek el könyvek rendezésével, katalóguscédulák írásával.

A jelenlegi állomány 18 626 kötet. Mivel az iskola tanulóinak száma 600, egy-egy tanulóra 31 kötet jut. Megvalósult az állomány kedvező, 60:40 százalékos (ismeretterjesztő — szépirodalmi) aránya. A könyvtár nyitvatartási ideje: heti 40 óra.

A könyvtári szolgáltatások igen sokrétűek: kölcsönzés, helybenolvasás, az oktatásba be nem vont tanulók (már végzős, tovább nem tanulók) foglalkoztatása, időszaki kiállítások, évfordulók megünnepléséhez és egyéb célra műsortervek, bibliográfiák összeállítása, vetélkedők, író-olvasó találkozók, tv-órák, könyvtárismereti órák rendezése, hanglezhallgatás, vetítés, a tantárgyakhoz kapcsolódó könyvek, folyóiratok elemző bemutatása, a tanulmányi versenyekre való felkészítés segítése.

Az iskola KISZ-szervezetének *Hess András* alapszervezete az iskolai könyvtár segítője. Együtt kezdte működését az újjáépített könyvtárral. Tagjai a könyvtár minden gyakorlati munkájában részt vesznek, kéthavonként egyszer pedig irodalmi műsort vagy könyvismeretetést tartanak, amelyre az iskola összes tanulóját meghívják. Minden hónap végén az érdeklődő tanulóknak részletekkel illusztrálva ismertetik a könyvtárba érkezett legérdekesebb könyveket. Könyvvásárokat is rendeznek. Alapszervezeti taggyűléseiket szintén a könyvtárban tartják. Az alapszervezet tagjai vállalják a tan-könyvek értékesítését is.

Első író-olvasó találkozójukat 1974 októberében rendezték, vendégük Szakonyi Károly volt. Ezután Juhász Ferencet és Jobbágy Károlyt hívták meg. Szép emlékműsort készítettek József Attiláról, és részt vesznek különböző irodalmi esteken és fórumokon. is.

Igen jó a kapcsolatuk a Hazafias Népfront keretében működő *zuglói könyvbarát-körrel*, melynek tagjai a lakosság köréből verbuválódnak. A kör titkára a gimnázium könyvtárosa. A könyvbarát-kör tagjai irodalmi műsorokat, író-olvasó találkozókat, könyvkiállításokat rendeznek. Egyik ilyen jól sikerült kiállításukat 1975-ben a szovjet könyv ünnepi hete alkalmából mutatták be. A megnyitót zenés irodalmi műsor, valamint szellemi totó követte a kiállítás anyagából, amelyből vásárt is rendeztek. Lebojnyolítását a Hess András-alapszervezet tanulóit vállalták, és igen jól teljesítették. A könyvhét alkalmával pedig az iskolai könyvtáros vezetésével az iskola tanulóinak rendeztek könyvvásárlást. A könyvek nagyobb számban kelttek el, mint amire számítottak. *Az alapszervezet pénztárába került bevételt egy vidéki árva kislány megsegítésére fordították.* A sikeres könyvvásárlásért az Állami Könyvterjesztő Vállalattól dícsérő levelet és könyveket kaptak.

Érettségi a könyvtárban

A könyvtár munkaterve szervesen illeszkedik az iskola, valamint a KISZ-szervezet munkatervébe. Az állomány gyarapításában a pedagógusok nagy segítséget nyújtanak a könyvtárosnak. A könyvtáros a könyvtár megnyitása után minden osztálynak könyvtárbe mutató órákat tartott. Ettől kezdve a forgalom egyenletes fejlődése figyelhető meg. Az első és a negyedik évfolyamok tanulóit keresik fel leggyakrabban a könyvtárat. A negyedikeseknél ez érthető, hisz az érettségire készülnek, az elsősöknél talán az újszerűség a magyarázat. Van olyan osztály is, amelyből a tanulóknak több mint a fele látogatja a könyvtárat. Az iskola által járatott 54-féle folyóirat használatáról, a tanulók helybenolvasásáról készített összesítés szerint havonta mintegy 100 tanuló olvas rendszeresen a könyvtárban folyóiratot. Az összesítésekből nemcsak a hely-

Mezősi Károly felvételei

benolvasók száma állapítható meg, hanem a legtöbbet olvasó osztályok, a legtöbbet olvasó tanulók adatai, továbbá az olvasott művek tartalmi megoszlása is. Ezeket az összesítéseket a Hess András alapszerv könyvtárban segédkező tagjai készítik el a könyvtáros irányításával.

A szaktanárok rendszeresen tartanak a könyvtárban tanítási órát. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum felkérésére — pedagógiai kísérleti célból — a Bánk bánt dolgozta fel az egyik második osztály. Ez hat „könyvtári” órát vett igénybe, a hetedikben a tanulók dolgozatot írtak. A drámát mindenki olvasta, a feldolgozás a tankönyv menetét követte. A könyvtári óra utolsó részében a tanár bemutatta a szakirodalmat. A tanulók a könyvtári tanítási órán aktívabbak voltak, mint a hagyományos órakeretek között, élvezték a szabadabb légkört, az olvasást, a vitákat. Tartottak könyvtári órát a „Világnézetünk alapjai” tantárgyból is, témája a tudat világnézeti-filozófiai és vallási kérdései voltak, főként a tudat helye az anyagi világban. Az óra előkészítése során több biológiai, orvosi, pszichológiai, valamint filozófiai témájú könyvet készített ki a tanár a könyvtáros segítségével. A tanulók előre megadott szempontok alapján a könyveket olvasták, az olvasottakat megbeszélték, rövid jegyzeteket készítettek. A könyvtári óra felkeltette azoknak a tanulóknak a figyelmét is, akik eddig a könyvtárat nemigen látogatták.

1976-ban az iskola először tett kísérletet egy érettségiző osztály könyvtárhasználatra épülő, könyvtárban megtartott érettségi vizsgájára. A kísérlet jól sikerült. E diákok életében az utóbbi két évben a könyvtár fontos szerepet játszott. Nemcsak helyszíne volt a több tárgyból tartott könyvtári óráknak, hanem a szaktanár hozzászoktatta a diákokat a könyvtár rendszeres használatához. Mivel a tanulók jól ismerték a könyvtárat, így nem okozott gondot nekik a könyvek közötti eligazodás. Bebizonyították, hogy értő olvasóvá nevelődtek. A könyvtár mint színhely pedig nyugodt légkörével segítette az érettségi vizsgát.

Kóbor Katalin
a pesterzsébeti „Csili” könyvtárának
munkatársa

A budapesti kerületi könyvtárak új gyűjtőkori elvei

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózata az önálló könyvtárak, a fiókkönyvtárak segítségével átfogja Budapest egész területét, feladata a lakosság közművelődési könyvtári igényeinek kielégítése. Ezt a feladatot a hálózat egésze teljesíti, a rendszerbe tartozó egységek helye és szerepe azonban különböző.

Ha elfogadjuk azt az alaptételt, hogy minden könyvtár csak annyiban képes a legelőbből, típusából és helyi körülményeiből adódó funkciók teljesítésére, amennyiben *állománya* és a rá épülő szolgáltatások erre alkalmassá teszik, akkor elsősorban a könyvtári munka minőségét döntően meghatározó *állománygyarapítási elveket* kellett felülvizsgáljunk, ugyanis a hálózat utolsó gyűjtőkori szabályzata még a 60-as évek elején készült. Azóta felepült néhány kibővített funkciójú kerületi könyvtár, amely befolyásolja, és a jövőben még inkább módosítani fogja a főváros lakosságának közművelődési könyvtári ellátását. A könyvtári törvényerejű rendelet megjelenése is szükségessé tette, hogy felülvizsgáljuk, és ha szükséges, módosítsuk gyarapítási elveinket a mai követelményeknek megfelelően.

A kerületi könyvtárak alapfunkciójukat tekintve általános gyűjtőkörű nyilvános könyvtárak, s ennyiben a hálózat *egységes*: a feladatokat azonban a különböző *típusú* könyvtárak más-más szinten látják el, ezért közöttük lényeges *különbségek* vannak, amelyek a jövőben még nagyobbá válnak. A növekvő olvasói igényeket az egyes könyvtárak mindinkább csak mint a *hálózat tagjai*, és nem mint önmagukban álló egységek képesek kielégíteni.

A sokéves gyakorlat viszont az volt, hogy minden önálló kerületi könyvtár külön-külön igyekezett magas szintű szolgáltatásokat kialakítani. Ez a törekvés mind több akadályba ütközött, mert sem alapterületük, sem pénzügyi keretük nem tette lehetővé a maguk szabta feladatok maradéktalan teljesítését. Szükség volt tehát a gyűjtés differenciálására, a könyvtárak típusokba sorolására.

Az FSZEK kerületi könyvtárait három típusba soroltuk. E *három típusra külön-külön* dolgoztuk ki a gyűjtőkori elveket. A típusba sorolás a könyvtárak nagyságából, a hálózatban elfoglalt helyéből és a szolgáltatások sokrétűségéből, illetve mélységéből következett. Az elsőbe az ún. részleges felsőfokú könyvtárak, a másodikba a középszintű kerületi könyvtárak, a harmadikba az alapfokú szolgáltatást nyújtó könyvtárak kerültek.

A részleges felsőfokú és a középszintű könyvtárak

A felsőfokú könyvtárak fogalma általában mást jelent (bizonyos módszertani tevékenységet, központi ellátó funkciókat stb.), mint ami az FSZEK ilyen típusú könyvtáraitra alkalmazható, ezért használjuk a szűkítő értelmű „részleges felsőfokú” elnevezést.

Ebbe a típusba a hálózat 8—10 könyvtára tartozik. Főként a közelmúltban épült kőbányai (12-es), a kispesti (25-ös) és a jövő évben átadásra kerülő kelenföldi könyvtár képes az újfajta feladatok ellátására. Az ide sorolt többi könyvtár esetében inkább csak az állományuk előkészítéséről beszélhetünk, arról a törekvésről, hogy alkalmas helyiségbe kerülvén zavartalanul megkezdhessék a magasabb szintű szolgáltatásokat.

A részleges felsőfokú könyvtárak állományának kialakításában lényeges minőségi változás következett be, s ezt a gyűjtőkori elvekben is megfogalmaztuk, részletesen kifejtettük: széles körű gyűjtésük alapján a *könyvtárközi kölcsönzés bázisai* is. Ez minőségi és mennyiségi vonatkozásban egyaránt meghatározza állományukat. *Szakrészlegeik, különgyűjteményeik* kialakításával mentesítik a kisebb könyvtárakat bizonyos művek gyűjtése alól, a közművelődési könyvtári feladatkörön belül a legmagasabb szintű igények kielégítésére rendelkeznek be, s *prézens állományt* alakítanak ki, amely kiszélesíti a helybenolvasás lehetőségét. A magas szintű állománygyűjtés magas színvonalú *tájékoztató apparátust* (katalógusokat, kvalifikált szaktájékoztatókat stb.) is megkövetel.

A Szabó Ervin Könyvtár „középkönyvtár” típusba sorolt egységei alkotják a hálózat könyvtárainak legnagyobb részét. A leglényegesebb eltérések is ebben a csoportban jelentkeznek, mivel a könyvtárak kis alapterülete és az ellátandó terület nagysága gyakran okoz súlyos feszültségeket. Ha a közelben nem működik nagykönyvtár, akkor a középkönyvtárak kerületen belüli gyűjtési együttműködése kapott nagyobb hangsúlyt a szabályzatban. A helyismereti gyűjtemény, az idegen nyelvű állomány vagy egyéb szakcsoportok anyagának egyik vagy másik könyvtárba való összpontosításával egymást segíthetik és mentesítik ezek a könyvtárak, amelyeknek a gyűjtőkori elvek

ilyen értelemben választási lehetőséget adnak. Élniük kell a könyvtárközi kölcsönzés és az olvasók átírányításának lehetőségeivel is. A középfokú funkciót ellátó könyvtárak helyzetével foglalkozik a Könyvtáros 1976/4—5. számában *Tuba László*. Az FSZEK középfokú könyvtárai nem azonosíthatók a cikkben leírt „B”-típusú könyvtárakkal, problémáik azonban hasonlóak, hiszen szolgáltatásaik a középszintet képviselik. Sajátos helyzetükből következően a legtöbb „egyéni jegyet” ezek a könyvtárak alakíthatják ki.

Alapfokú szolgáltatást nyújtó könyvtárak

A legkisebb könyvtárak állományát szintén jelentékenyen módosítani fogja az új gyűjtőköri szabályozás. Az átalakuló olvasói igények megoldhatatlannak látszó nehézségek elé állították a szűkös helyiségviszonyok között szorongó könyvtárak egy részét. Tartóhatatlanná vált az a gyakorlat, hogy a könyvtárak lehetőségeiket is meghaladva, minden fontosnak vélt művet megvesznek. Ez kialakította a helytelen egypéldányos gyűjtést, és a ritkán keresett művek mértéktelen felhalmozása tárolási nehézségekhez is vezetett. A gyűjtőköri elvek ezeknek a könyvtáraknak előírják egy meghatározott kölcsönzési állományukat meg kell szabadítaniuk a felgyűlt s a könyvtártípus feladatainak ellátásához nem szükséges művektől. A központi szolgáltatások fokozottabb igénybevétele az állománygyarapítás leszűkítése ellenére is lehetővé teszi, hogy az olvasók magasabb színvonalú ellátásban részesüljenek. Az alapfokú ellátást nyújtó könyvtárak e csoportjába tartozik a hálózat 8—10 önálló könyvtára, és a 7—8 ezer kötetten felüli könyvállománnyal rendelkező fiókkönyvtárak is ide kerültek. A könyvtárközi kölcsönzés bázisa ebben az esetben elsősorban az anyakönyvtár.

Az egyes könyvtártípusokra kialakított gyűjtőköri elveket könyvtárvezetői értekezleteken vitattuk meg. Hangsúlyoztuk, hogy a gyűjtőköri leírás a *gyűjtési elveket* tisztázta, de minden könyvtárnak magának kell kialakítania — és szükség szerint írásban is meg kell fogalmaznia — a saját gyűjtőköri gyakorlatát, amelyet a helyi igények határoznak meg. A könyvtárak típusokba való sorolása ugyanis nem vezethet uniformizálódáshoz: az alapelveknek nemcsak megtartása fontos, hanem a könyvtárak egyéni arculatának kialakítása vagy megőrzése is.

A hálózat gyűjtőköri elvei a könyvtári rendszer fontosságát hangsúlyozzák. A gyűjtésben nemcsak a hálózat intézményeinek, hanem más hálózatok könyvtárainak is együtt kell működniük. A közelben levő szakkönyvtárak, iskolai és szakszervezeti könyvtárak állománya ugyanis módosíthatja egy-egy Szabó Ervin kerületi könyvtár gyűjtési gyakorlatát.

Az állománygyarapítási elvek újrafogalmazásával azt a célt akarjuk elérni, hogy minden olvasó — függetlenül attól, hogy hol lakik, vagy hol dolgozik — a hálózat teljes állományából válogathasson.

Sz. Richlich Ilona

KÖZMŰVELŐDÉSI AKTÍVAÉRTEKEZLETET szervezett március 16-án a főváros XXI. kerületi tanácsa és a Csepel Vas- és Fémművek Tröszt szakszervezeti tanácsa. A Csepeli Munkásotthonban rendezett tanácskozáson *Pozsgay Imre* kulturális miniszter a közművelődés időszzerű kérdéseiről tartott vitaindító előadást, majd a többször résztvevő hat szekcióban vitatta meg szakterületének problémáit. A legnépesebb szekcióban a könyvnek a művelődésben játszott szerepével foglalkoztak a csepeli szakszervezeti könyvtárosok, a kerületben működő Szabó Ervin könyvtárak munkatársai, valamint a meghívott könyvterjesztők. E szekcióban a vitavezető *Söptei Jánosné*, a Csepel Művek központi szakszervezeti könyvtárának vezetője volt.

TÖRVÉNY A KÖZMŰVELŐDÉSRŐL címmel a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó megjelentette az 1976. évi V. törvény teljes szövegét és a törvény végrehajtásához kiadott 1035/1976. (XI. 13.) Mt. h. számú minisztertanácsi határozatot. A Bíró Zoltán és Für Sándor által összeállított kötet tartalmazza még Pozsgay Imre kulturális miniszter parlamenti exposéját és zárszavát is, az országgyűlési tárgyalás anyagából pedig Salamon Hugónának, a törvényjavaslat bizottsági előadójának jelentését és Győri Imrének, az MSZMP KB titkárnak a javaslat vitájában elhangzott felszólalását. (1976. 87 l., 6 Ft)

Harmadszor Martonvásáron

Martonvásár könyvtárával az elmúlt évtizedben kétszer is foglalkozott lapunk. Először 1969-ben, aggódva, mert a szét-hullás riasztó árnyéka vetődött rá, majd 1971-ben egy kedvezőnek tűnő fordulat után, bizakodva jövőjében.

Miért e tartós figyelem?

A nevezetes település április elsejével magasabb közigazgatási fokozatba lépett, nagyközség lett. A rangemelkedés óhatatlanul felveti a kérdést: képes lesz-e megbirkózni a többletfeladatokkal az immár nagyközségi könyvtár.

Továbbá: a könyvtár hányattatásának múltbeli fordulatai mindig a legszorosabban összefüggtek az egymást váltó könyvtárosok személyiségével. Ebben az értelemben Martonvásár példa arra, hogy a könyvtár sorsa: a könyvtáros! S most, alig egy éve ismét új könyvtáros dolgozik Martonvásáron.

Vidéken akar dolgozni

Az új könyvtáros, Chilla Szilvia — a ki-nek a nevét egyébként Csillának kell ejteni — 1970-ben végzett a debreceni tanítóképző népművelő-könyvtáros szakán. Első munkahelye a Mezőhegyesi Községi Könyvtár volt. Három évet töltött el itt, majd családi okokból Budapestre került, ahol az FSZEK 27-es számú kerületi könyvtárában gyermekkönyvtárosként dolgozott. Vidéki környezetben szeretett volna dolgozni, ezért jelentkezett a Művelődésügyi Közlönyben meghirdetett pályázatra. Így került Martonvásárra, s a klubkönyvtár minősítésű, azaz a település sokrétű művelődését egymagában ellátni hivatott intézmény irányítója lett.

Az idei évre készített *munkatervéből* kiderül az a meggyőződése, hogy *a könyvre kell építeni mindenfajta közművelődési tevékenységet* (a klubkönyvtárban is).

Munkatervét példamutató szakszerűséggel készítette el, s *a megyei közművelődési könyvtárügy távlati fejlesztési tervének* Martonvásárra vonatkozó elképzeléseire építette. (E dokumentum a települést kiemelt alsófokú központként szerepelteti, s egy C-típusú könyvtárból, valamint iskolai és területi feladatokat is vállaló szakszervezeti könyvtárakból szerveződő együttestől várja a vonzáskörbe tartozó lakosság könyvtári ellátását.)

Chilla Szilvia a *Szakmai irányelvek* alapján pontokba foglalva felsorolja munkatervében, milyen igényeket támaszt a könyvtárnak ez a státusa a működés feltételeit illetően.

Harmadik alapozás

A 4100 lakosú Martonvásár meglehetősen nagy területen széthúzó település. A nagyközségi könyvtár nagyjából egy másfél kilométeres kör középpontjában helyezkedik el, a közösségi intézmények (tanácsház, iskola, gyógyszerzet stb.) szomszédságában. Alapterülete mindössze 110 négyzetméter, mintegy a fele az Irányelvekben előírtnak. (Szó van róla, hogy két év múlva a megüresedő tanácsházba költözik, ahol zenei részleg kialakítására is módja nyílik majd.) Egyébként eléggé tágas benyomást kelt a könyvtár. Ennek az az oka, hogy kevés benne az állvány — és a könyv...

Chilla Szilvia munkáját a könyvtár átrendezésével kezdte. Az előtérből nyíló középső terembe kihozta a gyermekrészleget, amely addig a legbelső helyiségben rejtőzött. Balra kapott helyet az olvasószoba néhány asztalkával, itt van a kézikönyvtár és itt található a periodikumok. (Ezekből 15 járt a könyvtárnak — ma 25. Kettő közülük napilap, három pedig — a *Kisdobos*, *Pajtás*, *Kincskereső* — gyermekfolyóirat. Tehát máris megteremtette az Irányelvekben előírt napilap- illetve ifjúsági folyóiratválasztékot. Am, az ott javasolt 50-féle felnőtt folyóirat fele még megrendelésre vár. Más kérdés, hogy az „olvasóterem” a néhány asztalkával csak egy-két olvasónak nyújt lehetőséget a zavartalan olvasásra.)

Az állománygyarapítást selejtezéssel kellett kezdenie. Mintegy 500 kötet elavult könyv növelte az amúgy is súlyos raktározási gondokat. Ezekről sürgősen megvált, így a jelenlegi könyvállomány mindössze 6900 kötet, holott az Irányelvek szerint legalább 8500-nak kellene lennie, de ha az új nagyközségi vonzásterületre gondolunk, már 11 500 kötet volna a kívánatos állomány nagyság.

Az elmaradás oka: az elmúlt években kevés pénzt kapott a könyvtár állománygyarapításra. 1975-ben mindössze 10 ezer forintért vásároltak könyvet.

Érthető tehát, hogy az új könyvtáros egyik legelső ténykedése az volt, hogy sürgősen felemeltette a könyvbeszerzési összeget 13 ezer forintra, és sikerült elérnie, hogy 1977-ben már 17 ezer forinttal gazdálkodhat. Mint a Hazafias Népfront helyi szervezetének vezetőségi tagja, kapcsolatot teremtett a mezőgazdasági kutatóintézetrel is: Ez 1976-ban 6 ezer forintot juttatott a könyvtárnak könyvbeszerzésre, s az összeget az idei évre is felajánlotta. A kutatóintézet dolgozóinak

Részlet A könyvkötészet múltja és jelene című kiállításról

nagy része ugyanis községi lakos, s családtagjaival egyetemben a nagyközségi könyvtárból szerzi be olvasmányait.

A szolgáltatások kiterjesztését mindekelőtt a könyvtár nyitvatartási idejének megnövelésével kezdte. Erre szükség is volt, mert korábban mindössze heti négy alkalommal (kedd–péntek) két-két órán át (17–19 között) volt látogatható a könyvtár, összesen tehát — főoglalkozású könyvtáros esetében még a klubkönyvtári besorolást figyelembe véve is mehökkentően kevésnek számító — 8 órában. (A nyitvatartási időről felirat sem tájékoztatta az érdeklődőket.) Jelenleg — igazodva az Irányelvek követelményeire — heti 32 óra a nyitvatartási idő.

A forgalom nyilvántartásában áttért a kölcsönző kartonok (tasakok) lejárat napok szerinti elrendezésére. Így azután az eltelt tíz hónap végén már pontos képet alkothatott az olvasók, valamint a kölcsönzött kötetek valós számáról. Eszerint az említett időszakban 461-en iratkoztak be, illetve újították meg tagságukat, és 8128 látogatás alkalmával mintegy 12 ezer 500 könyvet kölcsönöztek. Van tehát igény a könyvre Martonvásáron, hiszen az említett kedvezőtlen előzmények és az alacsony szolgáltatási szint elkedvetlenítő hatása ellenére az új könyvtáros működésének csonka évében majd minden olvasó havonta kétszer fordult meg a könyvtárban. Érdemes szemügyre venni kor szerinti megoszlásukat is. A beiratkozott olvasók fele általános iskolás, csak 34 százalékuk 20 éven felüli, a többi a 14–19 éves korúak közül való. De van még tennivaló a könyvtár vonzásának kiterjesztésében is, hiszen a 157 felnőtt olvasó

nagyon kevés, s az egész olvasótábor is csak 11,2 százalék a lakosságnak.

Tudja ezt Chilla Szilvia is. De erről, minthogy ez már a „hogyan tovább” kérdésre adott választ — más szóval eddig végzett olvasómozgalmi munkáját és jövőre vonatkozó terveit — érinti, a későbbiekben lesz szó.

A helyzetfeltáráshoz annak számbavétele is hozzátartozik, hogy voltak-e, illetve vannak-e más könyvtárak a nagyközség területén, illetve vonzáskörzetében.

Hálózatépítés?

Említettük, hogy a könyvtár minden második olvasója iskolás. Pontosan 233-an voltak 1976 végén, és valamennyien a „Beethoven” általános iskola tanulói közül kerültek ki. Az iskola a könyvtár szomszédságában van. Elvben létezik benne iskolai könyvtár, a gyakorlatban azonban nincs. A néhány száz kötetes könyvállomány elavult művekből áll, nincs könyvbeszerzési keret, ennél fogva nem vásárolnak új könyveket. Helyiség sincs könyvtár kialakítására, a könyvek raktározására. Az említett távlati könyvtárfejlesztési tervben azonban szerepel az önálló iskolai könyvtár. Kérdés: van-e értelme fejlesztésének, fenntartásának a nagyközségi könyvtár szomszédságában? Szerintünk helyesebb volna ez utóbbi gyermekrésztlegét fokozottabban fejleszteni, természetesen az iskolai könyvtár fenntartására szánt anyagiakkal is. (A két intézmény munkakapcsolata máris a lehető legszorosabb.) A pedagógiai állománycsoportot pedig úgy kellene fejleszteni, hogy a helyben működő valamennyi pedagógus — van még óvoda és gyógy-pedagógiai intézet is — igényeit kielégítthesse.

A mezőgazdasági kutatóintézetben zárt jellegű szakkönyvtár működik, amelyet az intézet tudományos dolgozói használhatnak. A kutatógárda helyben lakó tagjainak száma 30–40. Ők és családtagjaik rendszeres látogatói a nagyközségi könyvtárnak is.

A nagyközség külterületén, a kutatóintézet gazdaságának két telephelyén, Erdőháton és Kismartonban *szakszervezeti könyvtár* áll az ott dolgozók (részben ott is lakók) könyvtári szolgálatára. Az egyikben 2–3 ezer, részben elavult könyvből válogathat a mintegy 260, a másikban 5–800 kötetből a 60–70 helyi dolgozó, illetve lakos. (A bizonytalan adatok a gazdaság illetékesétől származnak.)

E két szakszervezeti könyvtár további fenntartása is benne van az említett könyvtárfejlesztési tervben. Pedig nyilvánvaló, hogy mindkettőt a nagyközségi könyvtárhoz kellene csatolni letéti könyvtárként. A gazdaság könyvbeszerzésre for-

dítható keretösszege természetesen a nagyközségi könyvtár pénzalapját növelné. Esetleg szakkönyvtári állományrésszel bővíthetné a gazdaság a két letéti könyvtárt.

Mindezek megtervezésére még nem gondolt, és nem is gondolhatott Chilla Szilvia. A hálózat kiépítése csak akkor kerülhet sorra, ha a nagyközségi könyvtár működési feltételei tovább javulnak, s elsősorban központi feladatait tudja majd maradéktalanul ellátni. Például megváltoznak a munkavégzés *személyi feltételei* is. Jelenleg ugyanis mindössze egy szakképzetlen dolgozó segídekzik heti 10 órában a könyvtári munkák elvégzésében.

Figyelemfelkeltés — könyvtáros módra

A működési körülmények megjavítása közben nem feledkezett meg Chilla Szilvia arról sem, hogy valamilyen módon felébressze az emberek érdeklődését az olvasás, a könyvtár iránt. A figyelemfelkeltés könyvtárhoz leginkább illő „eszközének” a kiállítást tartja. Az állandó és az időszaki kiállítások mellett, amelyekhez az *Eseménynaptár* anyagát használja fel, működésének első 10 hónapjában kétszer rendezett nagyobb kiállítást. Elsőnek *A könyvkötészet múltja és jelene* címmel szép könyveket mutatott be a könyvtár előterében. Az ötletet az adta, hogy tudomására jutott: él a közeli Tardoson egy öreg pap, akinek csodálatos könyvtára és népművészeti gyűjteménye van. Tőle, s természetesen intézményektől is, például a megyei könyvtártól, az Országos Széchényi Könyvtártól kért és kapott könyveket a kiállításra, amelynek sikerére jellemző, hogy még Dunaújvárosból és Szekesfehervárról is voltak látogatói. Talán még nagyobb sikert aratott *A népoktatás története Martonvásáron* c. kiállítás. Ennek ötletét a megyei újság egyik cikke szolgáltatta, mely arról tudósított, hogy 1977-ben lesz 200 éves a magyar nyelvű népoktatás Martonvásáron. A cikk nyomán elhatározta, hogy felkutatja a martonvásári iskola történetének dokumentumait és bemutatja a község lakóinak. Az anyag összegyűjtése fél évig tartott. Ez alatt kutatásokat folytatott a megyei és a püspöki levéltárban, anyagot kért a már említett könyvtáraktól, továbbá az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumtól. A látogatók ily módon régi tankönyveket, népoktatással kapcsolatos eredeti iratokat vagy róluk készült kitűnő fénymásolatokat szemlélhettek meg a kiállításon. A bemutatott dokumentumok száma elérte a hatvanat.

A kiállításra csaknem teljes számban eljöttek a „Beethoven” általános iskola tanulói, hogy megismerjék iskolájuk tör-

ténetét, sőt a pedagógusok tanítási órákat is tartottak a kiállítás idején a könyvtárban. Ezek egyben könyvtárhasználati órák is voltak. Chilla Szilvia meggyőződéssel vallja: a közművelődés intézményeinek — így természetesen a könyvtárnak is — óvodás kortól figyelemmel kell kísérnie az iskolai oktatást, de az iskolának is meg kell ragadnia minden lehetőséget, hogy a fiatalok érdeklődő emberekként lépjenek ki egykor az iskolapadból, ismerjék és használják a közművelődési intézmények szolgáltatásait. A havonként rendezett könyvtári *gyermekfoglalkozásokkal* ezt a célt kívánja szolgálni. (Alsó tagozatosoknak: *Könyvtárhasználati játékok; A könyv útja; Meseországban jártunk; Mesemondó verseny.* A felső tagozatosoknak: *Tél a művészetekben; Vivaldi: Négy évszak.* Mindkettő képzőművészeti-zenei foglalkozás volt.) Vett egy lemezjátszót (a majdani zenei részleg első darabjának tekinti), megkezdte a lemezgyűjtemény kialakítását. Az idei év tervezett programjaiból csak néhányat említünk: a Beethoven-jubileum kapcsán *Játsszunk zenét* címmel foglalkozást tervez a 4–8. osztályosoknak. Fejér megye néprajzi, népművészeti térképe címmel foglalkozást tart az 5. osztályosoknak, és összeállítást készít Weöres Sándor verseiből az általános iskola irodalmi színpadának közreműködésével. Azért soroltuk fel e néhány tervezett foglalkozást, mert témájában, jellegében valamennyi szorosan kötődik a könyvtár szolgáltatásaihoz, mindenekelőtt a könyvhöz.

Rendezett még író-olvasó találkozót, irodalmi estet (Bálint András közreműködésével), de nem rendez „batyubált”, táncestet. Legújabbban a közelmúltban ünnepelt Vörösmarty-évfordulók kapcsán *A költő nyomában Nyéken és Baracsán* címmel a vidék Vörösmarty-emlékeit mutatta be a könyvtárban rendezett kiállításon.

Legyen a könyvtár vonzáskörzetében az információnyújtás és információszerezés központja — vallja a könyvtárosnő. E célból a tervszerű és immár anyagilag megalapozott állományfejlesztés (benne a kézikönyvtár erőteljes gyarapítása) mellett fokozottan élni kíván a könyvtárközi kölcsönzés nyújtotta lehetőségekkel. Egyik fő feladatának tekinti a változatlan színvonalú és számú gyermekfoglalkozások mellett a munkásművelődés segítségét is. Első lépésként szerződést köt a helyi ipari szövetkezet szocialista brigádjaival, s meghívja őket a könyvtár rendezvényeire.

Simay Norbert

KÖNYV- ÉS ZENEMŰTÁRAKNAK

ORFEUSZ KÖNYVEK

Bartók-breviárium (Szerk.: Újfalussy J.—Lampert V.)	(kötve 60,—)	30,—
Darvas Gábor: Évezredek hangszerei	(kötve 48,—)	24,—
Hughes, Spike: Mozart-operakalauz	(kötve 40,—)	20,—
Kroó György: Bartók-kalauz	(kötve 34,—)	17,—
Örök muzsika (Zenetörténeti olvasmányok) (Összeállította Barona I.) (megjelenik az Ünnepi Könyvhéten)	(kötve 48,—)	24,—
Palisca, Claude: Barokk zene	(kötve 40,—)	20,—
Rosen, Charles: A klasszikus stílus — Haydn, Mozart, Beethoven (megjelenik az Ünnepi Könyvhéten)	(kötve 70,—)	35,—
Zongoramuzsika-kalauz (Szerk.: Matthews, D.)	(kötve 44,—)	22,—

LIBRETTÓ-SOROZAT

Bohémélet	füzetenként	7,—
Puccini: Pillangókisasszony		
Tosca	(Egy kötetben kottapéldákkal)	30,—

ZENEÉLET-SOROZATUNK ÚJDONSÁGAI

Siklós László: Táncház	18,—
Strém Kálmán: Hol vannak a magyar vonósok!	14,—

AZ IFJUSÁGNAK

Barna István: Georg Friedrich Händel életének krónikája (Napról napra)	22,—
Gyárfás Endre—Kecskés András: Avatástól ballagásig	9,—
Eősze László: Kodály Zoltán életének krónikája (Napról napra)	27,—
Miklós Tibor: Keresem a szót, keresem a hangot	26,—
Tótfalusi István: Operamesék	44,—

ZENEMŰKIADÓ

Milyen könyvtárak épülnek a békési akcióban?

Március 8-án dr. Becsei József megyei művelődésügyi osztályvezető avatóbeszédével Okány község lakossága birtokba vette újjávarázsolt könyvtárát. Az átadásnak különös jelentőséget adott az a körülmény, hogy a *Békés megyei könyvtárépítő alaptól segélyezett első építkezés* az Okányi Községi Könyvtáré volt. Ezt az alapot — mint tavaly szeptemberi számunkban már megírtuk — azért hozta létre a megyei tanács, és a szakszervezetek megyei tanácsával és a megyei népfrontbizottságokkal karöltve azért hirdetett társadalmi akciót, mert szeretné elérni, hogy az országban elsőként Békésben jusson méltó otthonhoz minden könyvtár. Erre a célra az idén 900 ezer forintot fordít, mégpedig úgy, hogy a könyvtárépítés-berendezés költségeiből a nagyobb részt, legalább 60 százalékot a segélyezett tanácsoknak kell vállalniuk. Az 1977. évi segélylistán nyolc település neve szerepel: két város és hat község. Hogy mit „tudnak” majd ezek az új vagy újjászülető könyvtárak, és milyen színekkel élénkítik az ország könyvtárainak tanka csokrát, mutassuk be az okányi könyvtár példáján.

A szerény, falusi külsejű épületbe lépve a látogatót először a *tágasság* ragadja meg: a korszerűsítés során az okányi könyvtár belső területe megkétszereződött, 70-ről 140 négyzetméterre növekedett. A nyolc segélyezett intézmény esetében az alapterületi bővülés átlaga igen jó: könyvtáranként 68 négyzetméter, ami azt jelenti, hogy 1977 végén a megye könyvtárainak összes alapterülete körülbelül 550 négyzetméterrel lesz több, mint egy évvel korábban volt. A bővülés természetesen nem egyforma mértékű. A Békési Városi Könyvtárnak például nem növekszik az alapterülete a jelenlegi elhelyezéshez képest, de nagy, egybefüggő terei alakulnak ki, megszűnnek a könyvtárilag nem használható folyosói, felesleges közlekedő területei. A gyermekrészleg pedig a később várható bővülésig kikerül az épület elé, a Körös partjára telepített faházba. A lőkösházai könyvtár épületcserével nemcsak önálló otthonhoz jut, hanem alapterülete is megduplázódik. 120 m²-re nő. Békéscsabán új, 150 négyzetméter alapterületű fiókkönyvtárát építenek a Révay-iskola mellé; Köröstarcsa jelenlegi könyvtárépületéhez 60 négyzetméteres szárnyat toldanak. Zsadány, Körösújfalui könyvtára jelenlegi helyén bővül helyiség-hozzácsatolásokkal, Déványáé pedig csupán raktárral. Mindebből talán kiviláglik a békési könyvtárfejlesztések lépésről lépésre történő megvaló-

sításának gyakorlata, ami nyilvánvalóan összefügg a megye anyagi helyzetével. Mégis példának lehet állítani ezt az „araszoló” előrehaladást az olyan megyék elé, amelyek szegénységüket hangoztatva nem hajlandók közbülső lépéseket tenni a helyzet javítására, s az új építkezésekhez a központi segítség sült galambját várva hosszú évekre konzerválják intézményeik tarthatatlan helyzetét...

Az okányi könyvtárba lépőnek azonnal szembetűnik a hangulatos *zenei sarok* is. Ez a megye 27. zenei részlege. (Hogy mit jelent országosan a szám, megtudhatja, aki felüti a zenei könyvtárak címjegyzékét: 1976-ban Magyarországon Békés megyén kívül összesen 50 zenei könyvtár, illetve részleg működött a közművelődési hálózatokban.) A békési akció során 1977-ben épülő-bővülő könyvtárak többségében — Okánnyal együtt hatban — szintén lesz zenei részleg.

A harmadik szembetűnő sajátossága az okányi könyvtárnak — és általában az új vagy újjáalakított békési könyvtáraknak — a rendkívül magas belsőépítészeti-esztétikai színvonal. Közülük néhány — az okányi is — városi, sőt európai színvonalú, de mindegyik a nagyságának megfelelő hazai kategória élvonalában van. *Civilizációs és esztétikai színvonaluk környezetelakító szerepe felbecsülhetetlen.* E könyvtárak higiéniaja, tisztasága, a bútorok és felszerelési tárgyak célszerűsége, a kiegészítők szolid eleganciája, az enteriőr jól együtt-tartott színei, a részletek megtervezettsége, a régi és új (faburkolat — műanyag burkolók), a helyből (szőnyeg) és idegenből származó anyagok helyes aránya és gazdaságos felhasználása olyan harmóniát teremt, amelynek fenntartására a használók és az intézmény gazdái egyaránt ügyelnek. A szépnek ez a figyelmező ereje tartós, és a fenntartói gondoskodásra is kihat. Térjen nyugodtan vissza egy-egy békési könyvtárba pár évenként a díszes avatások ünnepi aktuálásának résztvevője: nemigen fog látni „le-robbant” könyvtárakat, koszlott-feslett huzatú székeket, sárfoltos, orrabuktató szakadásokkal éktelenkedő szőnyegeket, öszszevissza karistolt, felszántott parkettát. Ezek a könyvtárak nem kopnak el, és többségük a megyéből vagy máshonnan érkező látogatók figyelmeztető szava nélkül is időről időre megújul...

Értesültünk akción kívüli békési építkezésekről is: az új *tótkomlói* művelődési házban nagy, 570 négyzetméter alapterületű könyvtár készül, a *Szeghalmi Nagyközségi-Járási Könyvtár* szűkös otthona helyi erőből most bővült két szobá-

Az Okányi Községi Könyvtárban (Balogh Ferenc felvétele)

nyi térrel, a *Kaszaperi Községi Könyvtár* tervei elkészültek, a biharugrai *Szabó Pál Emlékkönyvtár* terveit pedig a Könyvtártudományi és Módszertani Központ segítségével az idén alakítják ki: remélhetőleg olyan falusi könyvtár épül majd Kaszaperen és Biharugrán, amely még a megyeszékhelyénél (ld. *Könyvtáros*, 1975/11. sz.) is egyénibb helyi ízeket hoz falusi könyvtáráépítészetünkbe.

Az új megyei könyvtár felépítésével kapcsolatban pedig március 9-én hallottunk néhány adatot. Ezen a napon ünnepelte ugyanis fennállásának negyedszázados évfordulóját a Békéscsabai Megyei Könyvtár, amely az első volt az 1952-ben megszervezett megyei könyvtárak sorában. A könyvtár igazgatója, *Lipták Pál* nemcsak a megtett útról, hanem a központi intézmény jövőjéről is megemlékezett a könyvtár háziünnepségén. Elmond-

ta, hogy a több mint öt és félezer négyzetméter alapterületű új könyvtár kiviteli tervei a jövő évben elkészülnek, és 1979-ben megkezdődik az építkezés. Mivel a jelenlegi épületek nagy részét lebontják, a könyvtárnak hosszabb időre fel kell készülnie az ideiglenes helyen történő olvasószolgálati tevékenységre. Ezért a jövő évre megerősítik a csabai fiókkönyvtárakat: feltöltik állományukat, és mindenütt főhivatású könyvtárosokra bízják majd a szolgálatot. Ezenkívül a központi olvasószolgálat számára ERDÉRT-faházakat állítanak fel, hogy a könyvtári szolgáltatások folyamatosságát mindenképpen fenntartsák. Az ország legnagyobb, és minden bizonnyal legkorszerűbb közművelődési könyvtárában előreláthatólag 1982—83-ban kezdődik meg a munka.

Gerő Gyula

Művelődő brigád Törökszentmiklóson

A törökszentmiklósi Baromfifeldolgozó Vállalat két megye (Heves és Szolnok) szárnyasait és házinyulait dolgozza fel és továbbítja a hazai és a külföldi fogyasztókhoz. A megtisztított, ízletesen csomagolt exportáru felvevőterülete szinte egész Európa, de a vállalat más földrészekre is exportál.

A mintegy ezer dolgozó 80 százaléka nő, többségük ingázó, 16 községből hozzák-viszik őket a külön célra indított autóbuszok. Noha a közlekedés így kényelmes, és a munkabér is magasabb, mint a város többi üzemeiben, a cserélődés nagy, a munkaerőhiány gondot okoz. Ennek oka részint az „elnőiesedés”: sok a fiatal lány, aki férjhez megy, gyerekeket szül, s közülük a GYES leteltével jónéhány otthon marad a háztáji gazdaságban baromfit nevelni. Az okok között szerepet játszanak a munka kevésbé vonzó körülményei: bár minden munkafolyamatot gépesítettek, mégis megerőltető és fárasztó a hideg termekben, fűtőszalag mellett megállás nélkül baromfit tisztítani, darabolni, csomagolni, s gyakran túlórázni, mert a beérkező szállítmányokat minden nap fel kell dolgozni. Így aztán nagyon megbecsülik a törzsgárdatagokat, a régi dolgozókat, s a brigádmozgalom is elsősorban rájuk épül.

E munkakörülmények ismeretében tudjuk igazán értékelni annak a 13 tagú brigádnak a felajánlását, amely a csomagoló részlegben alakult mintegy tíz évvel ezelőtt, s amely „művelődő szocialista brigád” néven vált ismertté. De nevezhetnénk „múpartolónak” is a szolgálat alapján, melyet a város művelődése érdekében vállalt.

— Az ablakkereteket mi festettük fehérre. Az ajtókat szintén. A könyveket is mi költöztettük. De jó is lett volna beleolvasni némelyikbe! Csakhogy, ahol 80 ezer könyv vándorol, ott nem lehet megállni!

A művelődési központ és a városi könyvtár örökölte a tanácsháza szép, tágas épületét, s az átköltöztetéskor a brigád 45 óra társadalmi munkával végezte el a tennivalók oroszlánrészét. Az ugyanott elhelyezett múzeum 100 óra társadalmi munkát kapott, de ezenkívül anyagának tekintélyes részét is a brigádtagok gyűjtötték és gyűjtik folyamatosan. Értéhető, hogy ennyi önzetlen tevékenység során szívükhöz nőtt a két intézmény, olyannyira, hogy mindkettőt szinte magukénak érzik.

A könyvtári felajánlás gondolata a már meglevő kapcsolat nyomán született: a brigád tagjai korábban is a városi könyvtár tagjai voltak. Így vetődött fel a szervezett kapcsolat terve: 1973-ban először, 1976-ban pedig másodszor kötöttek szocialista szerződést a könyvtárral. A városi könyvtár vállalta, hogy felkészíti őket a vetélkedőkre, pályázatokra, ellátja őket az alkalmanként szükséges kézikönyvekkel, bibliográfiákkal, személyes tanácsokkal.

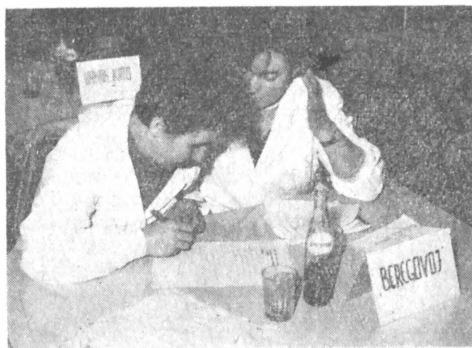
A brigád a könyvtárnak ajándékozta — „ott van a legjobb helyen” — azt a saját készítésű keresztszemes hímezési könyvborítóba foglalt hatalmas albumot is, amelyben az anyagot (régi dokumentumokat, okmányokat, fényképeket, munkaszerződéseket, jelentéseket, kimutatásokat) kemény papírra felragasztva, kivehetően helyezték el. A brigád tagjai maguk jöttek rá, hogy padlásokon, szekrényekben náluk is, ismerőseiknél is olyan családi emlékek hevernek, melyek a *helytörténeti kutatás* számára értékesek lehetnek. Aki ezt a gyűjteményt átlapozza, képet kap a vállalat és a város mintegy félszázados múltjáról.

Hajdani kis „kócerájból” nőtt ki az évek során a mai modern „csirkegyár”. A brigád legtektélyesebb tagja, a munkaerőrendrend arany fokozatával kitüntetett *Boros Sándorné* (szakszervezeti elnök) maga is végigjárta a fejlődésnek ezt az útját: 37 évvel ezelőtt, 14 évesen kezdett dolgozni az egykori földszintes házban, ahol hajnalról késő estig kézzel kopasztották a csirkét, csomagolták a libamáját. Már akkor is exportra.

A többiek fiatalabbak, a brigádvezetőnek, *Sidlóczy Mihálynénak* „csak” 28 itt ledolgozott év van a háta mögött, de öt és hét éve mindenkinek van az asszonyok közül, csupán a brigád két férfi dolgozója „újonc”, ők tavaly végezték el a szakközépszéket, és művezetőkként „a brigád gyermekei”. Tréfásan „nagy mama brigádnak” is nevezik a csoportot, ugyanis egy-két kivétellel valamennyiüknek unokája van már, és ebből az életkori és családi helyzetből is következik, hogy a gyermekeiket már felnevelt asszonyoknak művelődésre, társadalmi munkára több idejük jut, mint fiatalabb munkatársaiknak.

— Az iskolás gyermekek aszfaltrajzversenyére vándorserleget készítettünk, azóta is a Beregovoj-kupa az első díj!

A brigád tudniillik Beregovoj úrhajós

Vállalati vetélkedőn

nevét vette fel. Nemcsak jövőbe tekintését hangsúlyozva ezzel, de a múltra való emlékeztést is; névadójuk ugyanis részt vett a várost felszabadító harcokban.

A Beregovoj-brigád tagjai együtt, de külön-külön is járnak színházba, kirándulásra, közösen vesznek részt a könyvtár író-olvasó találkozóin, vállalati és egyéb vetélkedőkön elnyert jutalmaiknak, előkelő helyezéseiknek se szeri, se száma; most pedig legkedvesebb könyveikről szóló élménybeszámolóikkal készülnek a Szabad Föld tíz fordulós pályázatára.

Kik a legkedvesebb írók? És melyek a művek?

Egy rövid beszélgetés nem pótolhat pontos felmérést, mindenki azt az írózt említi, aki éppen eszébe jut, aki az olvasás közelségének vagy az élmény mélységének okán megmaradt az emlékezetben, bár mindenképp a tetszés, a befogadás érzelmi aláfestésével.

Legkedvesebb költőt csak két brigádtag említi, mégpedig Petőfit és Juhász Gyulát. (Vihar Béla verseit is sokan olvasták, őt helyi vonatkozások révén is számon tartják, mert gyermekkorában néhány évet Törökszentmiklóson töltött.) A prózánál változatos színek alakult ki: együtt említik Jókai, Dumas, Gárdonyi, Jack London, Solohov, Galgóczi Erzsébet, Szabó Magda, Passuth László, Dallos Sándor, Berkesi, Szilvási munkáit és néhány ifjúsági regényt. Valaki olvasta az Albert Schweitzerről szóló könyvet is és Nagy Rozália önéletírását. Fekete Gyulától Az orvos halálát valamennyien elolvasták, majd meg is vitatták.

Az olvasmányélményektől némiképp eltérő képet mutat a brigádtagok házi-könyvtára, amely kb. 100 kötetével mindenütt tükrözi a család összetételét: ahol gyermekek, unokák vannak, több az ifjúsági mű, ahol a nyugdíjas kor közelít, több a későbbi évekre szánt olvasmány.

A legtudatosabban *Boros Sándorné*

gyűjti a könyveket, magyar klasszikusokat és a világirodalom nagyjait nyugdíjas éveire, és egy külön kis ifjúsági könyvtárt a gyakran nála tartózkodó unokája számára. Kis otthonának hivalkodásmentes, izléses berendezése is egy tapasztalatokban gazdag élet és a megszerzett műveltség összhangjáról tanúskodik.

Am a könyv és néhány művészi metaszet, grafika jelenléte minden otthonban hirdeti: itt a művelődő brigád tagjai laknak. Ott is, ahol csak lopott percek jutnak olvasásra, mert a ház körüli gazdagság a szabad idő nagyrészt leköti, s ott is, ahol a család minden tagja a baromfi-feldolgozóban keresi kenyerét.

Lapozgatom a brigádnaplót. Rajzok, reprodukciók, képeslapok díszítik. Sok képeslap. Aki távol járt, gondolt a többiekre. És sokan jártak távol, saját kocsijukon követvén a nylon csomagolású csirkék útjait.

Szó esik vállalásokról, szerződésekről, rendezvényekről, találkozókról, vetélkedőkről — a hétköznapi sorát megbontó eseményekről is.

Lelkesedés és megfontolt, nyugodt munkavégés, ügybuzgalom és figyelem, szakmai gyakorlottság és érdeklődés a világ dolgai iránt jellemzi a közösséget. Az összképből kibontakozik tizenhárom arc, azoké, akik különféle élethelyzetekből indulva, eltérő előképzettséggel, de cselekvő szándékkal összefogtak, hogy együtt haladjanak a művelődés útján, s közben tegyenek is valamit egymásért és a városukért.

Bozókya Éva

Könyvtár, mely megváltoztatta a község arculatát

— Soha annyi kedves vendég nem fordult meg a községünkben, mint amióta felépült az új könyvtárunk — büszkélkedett egy értekezleten a medgyesbodzási tanácselnök.

A falu ékességét, a népi ihletésű takaros épületet valóban szívesen felkeresik a messzi földről jött emberek is, de a könyvtár elsősorban mégis a medgyesbodzasiaké. Másfél évvel ezelőtt nyílt meg a felszabadulási emlékkönyvtár, amely érzékeltetően megváltoztatta a község arculatát. A szépen gondozott parkban levő kis ház különös vonzóerőt sugároz: az ezer lakosú községből közel négyszázan a rendszeres olvasók közé tartoznak. Gyakran van a könyvtárban irodalmi est, TIT-előadás és a szocialista brigádok tagjai is rendszeres látogatói a könyvek birodalmának. A zenei részlegen kívül gyermeksarok várja a legkisebbeket, ahol a könyveken kívül társasjátékok és diafilmek is az apróságok szórakoztatását szolgálják. Sáros időben a gyerekek az előtérben hagyják cipőiket, úgy, mint ahogy azt otthon szokták.

— Hiába szólunk a kicsiknek, hogy nem kell levenni a lábbeliket, hiszen nem tudunk papucsot adni mindenkinek — mondja Csécei István, a könyvtár vezetője. — A tisztelet kifejezését jelenti nálunk, ha sáros lábbal nem tapossák össze a község vagyonát. Jó érzés tudni, hogy az emberek megbecsülik a könyvtárt és szívesen jönnek ide. Az elmúlt évben néha még kicsinek is bizonyult az olvasótermünk, amikor egy-egy érdekesebb előadásnak lehettünk a részesei. Könyvnapon, a költészet napján, író-olvasó találkozókon mindig nagy számú közönség várja az alkotókat. Büszkeséggel gondolunk arra, hogy az elmúlt ősszel közsé-

günkben láthattuk vendégül megénk íróit, a Köröstáj-ankét résztvevőit. Nagy sikerű irodalmi esten mutatkozott be Plenter Béla gitárművész, valamint Sass Ervin, Vadász Ferenc és Varsa Zoltán költők, újságírók. Különböző szakkörök megbeszéléseinek adunk otthont, és állandó vendégeink a gyerekek is. Az általános iskola a könyvtárban tartja a rendhagyó irodalomórákat, s a napközisek is visszatérő barátaink, a tanév elején pedig az elsősök közösen jönnek el a pedagógusokkal egy kis bemutatkozásra. A könyvtár és az iskola jobb együttműködése érdekében a két intézmény megállapodást kötött, amelynek értelmében a kötelező olvasmányok és a szemléltető eszközök biztosításával igyekszünk kiegészíteni az iskolai munkát. Hasonló együttműködés van kialakulóban a termelőszövetkezettel is, hiszen a tsz-tagok és a szocialista brigádok kollektívái is felismerték a könyvtár közművelő szerepét.

Kilencezer kötet könyv, nagy számú folyóirat és hanglemez várja a medgyesbodzasi olvasókat. A könyvtárnak fiókrészlegei vannak Gábortelepen és Pusztatótlakán, ahol a körzetesítés során felszabadult iskolaépületben kaptak otthont a könyvek.

Falusi képeslapokon általában a tanácsháza, az iskola és egy-egy műemlék jellegű templom képviseli a helység látnivalóit. Ha Medgyesbodzásról majd egy új képesorozat készül, akkor a könyvtár épülete bizonyára előkelő helyet kap az üdvözlőlapon, bemutatva ország-világnak a közművelődésnek ezt a kis ékszerdobozát.

Andódy Tibor
(Békés megyei Népújság)

Könyvtárak visszafejlődőben ?

Nézem, forgatom a tiszafüredi járási könyvtár 1976-ról szóló jelentését. Pontosabban annak a járás könyvtári hálózatát elemző részét. Eredményekről, teljesített feladatokról olvasok, majd arról, hogy: „néhány községben a pénzügyi lehetőségek következményeként romlott a gyűjtemény”. Egy oldallal odébb száraz adat:

1976-ban hatvanhatal kevesebben iratkoztak be a könyvtárakba, mint egy esztendővel korábban. Ide vonatkozó magyarázata (nem mentegetőzése) a jelentésnek: hiányosak a szolgáltatások, esetenként indokolatlanul szünetel a könyvtár nyitvatartása...

Pénzügyi lehetőség... Romlott a gyűjtemény... Visszafelődés?

A könyvtárak fenntartói, a községi tanácsok — tudjuk ezt jól — nem rendelkeznek korlátlan pénzügyi eszközökkel. Az is igaz — jól tudjuk ezt is? —, hogy a könyvtárak fejlesztése, fenntartása éppen olyan feladatok a községi tanácsoknak, mint bármilyen más. Törvénybe foglalt feladatok.

Nemcsak a törvényeink között „korát” tekintve ifjúnak számító 1976-os közművelődési törvény, hanem a jóval korábban, a tanácsokról szóló 1971-es törvény is félreérthetetlenül fogalmaz. Így: „A tanács gondoskodik a terület és a település fejlesztéséről, szervezi a lakosság szükségleteinek kielégítését, különösen: a műve-

lődésügyi... és az egyéb szolgáltatásokat”. (10. paragrafus 1. bekezdés.)

Szűkös anyagi lehetőségek és fejlesztési kötelezettség: ellentmondás volna, ha... ha éppen ezeknek a községi tanácsoknak némelyike nem bizonyította volna az elmúlt időszakban, hogy leleményes pénzügyi koordinációval sokkal nagyobb feladatokat is megoldott, mint egy-egy könyvtár néhány ezer forintos fejlesztése.

Nem mellékes ügy a falusi könyvtáraké. A sok, rendben tartott, jó könyvből álló gyűjtemény és annak fejlesztése ugyanolyan fontos, mint a csatornapartok fásítása, a járdák szélesítése...

Sz. J.

(Szolnok megyei Néplap)

Szocialista brigádok a műszaki könyvtárakban

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ a múlt év végén meghívta a Ganz-MÁVAG egyik szocialista brigádját. A meghívás közvetlen célja a könyvtár bemutatása és a szakirodalom népszerűsítése volt, a találkozó azonban távolabbi célt is szolgált: az OMKDK a szakirodalmi tájékoztatás nélkülözhetetlenségére és annak egyik lehetséges módszerére hívta fel ezúton a műszaki könyvtárak figyelmét. (Könyvtáros, 1976. 12. sz.)

A Ganz-MÁVAG szocialista brigádjai és az OMKDK közötti kapcsolat azóta sem szakadt meg. Legutóbb a könyvtár az *Energia-Komplex brigád* mérnökeit és technikusait látta vendégül. A brigádtagok — kérésükre — diavetítéssel egybekötött előadást hallgattak meg *Az ipari szennyvíztisztítás időszakos kérdései* címmel. A vendégeket ezúttal is szakirodalmi kiállítás várta és egy „Gyorsbibliográfia”, melyet Havasi Kálmán állított össze. A levegő- és vízszennyeződés kérdései címmel.

Ezen a rendezvényen olyan meghívottak is részt vettek, akik tapasztalatcserére érkeztek a társintézményekből. *Jüttner Eszter*, az Építésügyi Tájékoztatási Központ munkatársa arról számolt be, hogy az ÉTK is felkeresi a szocialista brigádokat, és megismerteti velük a könyvtárt, illetve bevezeti őket a szakirodalom használatába.

Csongor Józsefné, a Csepel Művek központi műszaki könyvtárának vezetője elmondta, hogy 1976-ban 1182 beiratkozott olvasójuk közül 253 tartozott a fizikai

állományba. Az összehasonlítás kedvéért egy gyáregységi műszaki könyvtárból származó adatot is idézett. Ott ez az arány 315:93 volt. Tehát változatlanul fontos feladat a szakirodalom népszerűsítése a munkások körében. Ezért határozták el még a múlt évben, hogy az *Olvasó munkásért* pályáztatás belül megszervezzék a munkásolvasók toborzását. Módszertani segítségért az Országos Műszaki Könyvtárhoz fordultak.

Az OMKDK-ban látottak alapján a Csepel Művek központi műszaki könyvtára a gyáregységek műszaki könyvtáraival összefogva felkeresi a szocialista brigádokat. A brigádvezetők a gyáregység profiljába vágó témájú előadások jegyzékéből válogathatnak, így a találkozó mindig egy meghatározott szaktémával foglalkoznak, s ilyenkor a vonatkozó szakkönyveket és folyóiratokat is bemutatják. *Rettich Béla*, a központi könyvtár munkatársa az alap- és középfokú szakirodalomból ajánlójegyzéket állított össze. Ezt a könyvtár — a gyár munkaversenyirodájától kapott lista alapján — eljuttatja az érdeklő szocialista brigádoknak.

Az OMKDK legutóbbi találkozásán elhangzottak újból rávilágítottak a műszaki könyvtárak fontos szerepére, a szakirodalom népszerűsítésének fontosságára, de arra is, hogy egy-egy könyvtár és néhány könyvtáros önmagában nem tudja megvalósítani az elképzeléseket. Ezek csak akkor válhatnak valóra, ha a műszaki könyvtárak a módszertani segítséget elfogadják, és élnek is a felkínált lehetőségekkel. (T. M.)

HUSZEZER PÉLDÁNYBAN jelent meg német fordításban *Kéki Bélának*, a Műgyetemi Könyvtár ny.

igazgatóhelyettesének írástörténete. Az Urania—Verlag „Akzent” című sorozatának legújabb köteteként kiadott munkát *Hans Skirecki* fordította. A lipcsei kiadó megváltoztatta a mű címét: a jól hangzó *5000 Jahre Schrift* címet adta a könyvnek. A német változat is Budapesten, a Kosuth Nyomdában készült a második magyar kiadás illusztrációinak felhasználásával. Az eddigi két magyar és a mostani német kiadásal együtt a neves írástörténész munkájának példányszáma elérte a 46 000-et.

A MOSZKVAI NAGY-SZÍNHÁZ KÉTSZÁZ ÉVE címmel fénykép- és könyvkiállítás nyílt az FSZEK központi könyvtárában a Szovjet Kultúra és Tudomány Házával való együttműködés keretében. (Z. I.)

SZABÓ ERVIN ÉLETÉRŐL ÉS MUNKÁSSÁGÁRÓL tartott előadást az FSZEK KISZ-klubjában Remete László, a központi könyvtár szociológiai és dokumentációs osztályának vezetője. Ugyancsak a

Hírek

nagy könyvtártudósról emlékeztek meg a Vendel utcai középiskolás fiúkollektívum könyvtárában, ahol **Mikó Zoltán**, a propagandaosztály vezetője ismertette **Szabó Ervin tudományos és politikai tevékenységét.** (Z. I.)

A **CIGÁNYLAKOSSÁG** körében végzendő közművelődési tevékenység szervezéséről közöl irányelveket és módszertani ajánlásokat a Művelődésügyi Közlöny ápr. 2-i (1977/7.) száma. A dokumentum III. részének 4. pontja a kiemelt feladatok sorában külön foglalkozik a könyvtári tennivalókkal.

ÚJ GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGI KÖNYVTÁRT avatott fel Győrben márc. 28-án Szaló Lajos, a megyei tanács elnökhelyettese. A megyei könyvtár gyermekrészlege a könyvtár régi épületében kapott helyet, 141 m² alapterületen. A több mint egymillió forint felhasználásával kialakított létesítmény, amely 6000 kötet könyvvel és 50 időszakos sajtótermékkel kezdte meg munkáját, nemcsak a megye központi gyermekkönyvtárának feladatkörét fogja ellátni, hanem a városi hálózat két közeli, kis teljesítményű gyermekkönyvtári fiókjának helyébe is lép. Az új gyermekkönyvtár jó ellátottsága és felszerelése — bábszínpada és filmvetítője is van —, továbbá heti 28 óras nyitvatartása, amit tovább növel a keddi, valamint szombati, összesen 12 órát kitöltő rendezvények ideje, minden bizonnyal a győri gyermekolvasók táborának 40—50 százalékos növekedését eredményezi még ebben az évben. A gyermekkönyvtár szomszédságában a tervek szerint az idén megnyílik a megyei könyvtár 90 m² alapterületű zenei részlege is.

AZ OLVASÓ NÉPÉRT MOZGALOM helyzete és feladatai Budapesten címmel közművelődési fórumot rendezett márciusban a Hazafias Népfront budapesti művelődéspolitikai munkabizottsága. A tanácskozáson, amelyen a munkabizottság kerületi vezetői vettek részt, a vitaindító előadást **Drucker Tibor**, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének főtítkára tartotta, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár olvasómozgalmi munkáját pedig **Sándor Ottóné** ismertette. (P.)

A 250 ÉVE ALAPÍTOTT egykori győri **Streibig** nyomda termékeiből rendezett kiállítást márciusban a Győri Megyei Könyvtár a Xantus János Múzeum, valamint a megyei 1. és 2. sz. levéltár segítségével. A győri „könyvnyomató ház” első tulajdonosa, **Streibig József Antal** Sopronból települt a városba, s utódai 1850-ig folytatták nyomdász és kiadói tevékenységüket, amelynek termékei a magyar művelődéstörténet becses emlékei. A Streibig Nyomda nemcsak nagy alakú előjegyzési naptárakat, gazdasági naptárakat, tankönyveket és egyházi kiadványokat állított elő, hanem megjelentette *Faludi Ferenc* munkáit és a *Hazánk* című lapot is, amely 27 verset közölt *Petőfitől*. A dr. Kovács Pál orvos és író által szerkesztett újság közölte elsőnek a költő Magyar vagyok, Egy gondolat bánt engemet és A XIX. század költői című versét.

Könyvtárosok jövőképe

„A könyvtárosok értelmiségünk egyik legszorgalmasabb és legmegbízhatóbb rétegét alkotják, de mintha kissé szürkék, maflák, maradiak, elzárkózók, fantáziátlanok, földhözragadtak volnának.” „A könyvtáros főnévnek csak múlt és jelen ideje van.” „Tíz könyvtáros kollégámat kérdeztem meg, csak egy tudta közülük, hogy mit jelent a *jövősokk*. (A *jövősokk* Alain Toffler világhírű *Future Shock* c. művének kulcsfogalma. — A szerző.) „Nem javaslom a *Könyvtáraink 2000*-ben pályázat kiírását, mert abból még az sem jönne ki, ami most van. Az az igazság, hogy sem adminisztrálni, sem elképzelni nem tudjuk magunkat.”

Ezeket a kijelentéseket és replikákat könyvtárosoktól hallottam, amikor a Magyar Könyvtárosok Egyesületének vándorgyűlésére utaztam. Egyelőre nem akarok velük semmit sem bizonyítani, legfeljebb azt, hogy a könyvtárosok között szép számmal akadnak önostorozók, önkritikára hajlamosak. Könyvtáros berkekben a „jelenhezragadtság” bizonyos tényei jól érzékelhetők. Feltevésem szerint ezt nem lehet csupán „beállt” társadalmunkkal magyarázni. Hogy mennyit magyaráz ebből öngúny rajzolta címerünk (a szürke mezőben fekete könyökvédőből előhúzott katalógusfiók), vagyis a könyvtárosság alacsony társadalmi tekintélye és még ennél is alacsonyabb önbizalma, ezt még kutatni és vitatni szeretném. Vizsgálódásomat ködképoszlató jövőképek levétítésével kezdem.

Ködképoszlató jövőképek

Azoknak a bolgár, lengyel és magyar könyvtárosoknak a jövőképeit idézem fel, akik készségesen vállalkoztak erre a komoly játékra. (1974-ben történt ez, amikor a Könyvtártudományi és Módszertani Központ két mai magyar író, Sánta Ferenc és Örkény István novelláinak — Nácik, Meddig él egy fa? — befogadását vizsgálta, s a nemzetközi összehasonlító elemzés során megkerdezettek között 50—50 bolgár, lengyel és magyar könyvtáros is szerepelt.) Ez a „társasjáték” az ellenőrző kérdések egyike volt. Így szólt a kérdés:

Képzeld el, hogy 2000-ben valamelyik repülőtéren találkozol egy jó barátjával, akivel 1973-ban találkozott utoljára, azóta levelet sem váltottak. Barátja már elmondta, hogy mi történt övele, most Ön következik, de mindössze tíz perce van barátja repülőgépek indulásáig. Irja le — tíz perc alatt —, hogy mit mondana el életének 1973 és 2000 közötti szakaszáról.

Mivel — mint említettük — ötven lengyel és ötven bolgár könyvtárost is bevonunk ebbe a játékba, mód nyílik arra, hogy a „könyvtáros jövő” és az ezt meghatározó „nemzeti jövő” szálait különválasszuk. Mindhárom ország megkerdezettjei felsőfokú végzettségű könyvtárosok, többségük közművelődési könyvtárban dolgozik, és irodalmár szakképzettséggel is rendelkezik.

Az ilyen típusú kérdés esetében értékes információ a nem válaszolók, vagyis a feladatra nem vállalkozók aránya. A tartózkodás fő okát a vizsgálattal és az adott kérdéssel kapcsolatban közömbös vagy elutasító magatartásban látom. A többi, részben hasonló természetű kérdésre adott válaszok alapján nincs okunk arra, hogy az első lehetőséggel, vagyis a kutatás iránti ellenszenvvel számoljunk. A kérdés ellenszenvesnek ítéltése inkább a jövővel kapcsolatos magatartást jellemzi.

A kérdés megválaszolására 32 vállalkozó akadt a lengyel, 37 a bolgár és 43 a magyar könyvtárosok között. A nem vállalkozók indokai mindhárom országban hasonlóak voltak: „nem tudom elképzelni”, „nem látom előre”, „nem szeretem a sci-fi-t”. (A „Nem tudom, mit hoz a jövő, ezért izgalmas” már érdemi válasznak tekinthető.) A kutatás megindítása előtt többen figyelmeztettek arra, hogy ez a módszer nem fog beválni, mert a válaszolók megtréfálnak bennünket: meghökkenítő fantazmagóriákat, sci-fi utánezeteket írnak, különleges szerepeket játszanak el. Aggályuk feleslegesnek bizonyult. Hozzáteszem, sajnos. Ezer közül nem akadt egy tucatnál több igazán rend-

hagyó válasz, és ezek szerzői sem könyvtárosok voltak. Ez bizony nemcsak azt jelenti, hogy a kérdezetiek komolyan vették a feladatot, arról sincs szó, hogy nincs humoruk, inkább azt, hogy jövőképeik, terveik „alant repülnek”, túlon túl is jelenhez ragadtak.

Létminőségek a jövőképekben

A kutatásban a könyvtárosok csak kontrollcsoport szerepet tölthettek be a könyvtárát látogató szakmunkások és a középiskolások mellett. Az „olvasók” jövőképeinek általános jellemzője jelenidejűségük, és a létükiteljesítő értékek alacsony aránya volt.

A társadalmi-politikai változások a magyar szakmunkások és a középiskolások életrajzaiknak legfeljebb 30, az aktív művelődés 40, a személyiség változása 10, az érdekes, alkotó jellegű munka 50 százalékában szerepelt. Ezek az arányok a magyar könyvtárosoknál rendre kétszeres-háromszorta magasabbak.

Az életterveknek négy típusát lehetett elkülöníteni: a *létleépítő* („Öreg vagyok, beteg, fáradt”; „Rádióaktív hamu nem mond életrajzot”), *létfenntartó* („Nem kívánok sokat, ami most van, jó: biztos otthon, összetartó család, kiegyensúlyozott élet”), *létkiegészítő* („Egy repülőgépgyárban dolgozom, hajtóműveket javítok. Budapesten lakom, korszerűen berendezett háromszobás lakásban. Képmagnótól a mikrofilm-könyvtárig mindenem megvan. Hobbim a filmezés, térhatású filmet használok”), *létükiteljesítő* („Többé-kevésbé sikerült azokat a célokat megvalósítanom, amelyeket a leglényegesebbeknek tartottam. Most azt csinálom, amit szeretek, megengedhetem magamnak azt az életformát, amelyet ideálisnak tartok: az emberi értékek kibontakoztatását. Volt minden: lemondás, áldozat, öröm, remény. Éltem.”)

A négyféle élettervnek a magyar mintában kialakult arányait táblázatunk mutatja. Ebben, és a következőkben is „N” az adott kérdésre válaszolók számát jelzi.

	Létleépítő	Létfenntartó	Létkiegészítő	Létükiteljesítő
40—50 éves szakmunkások (N=152)	3%	31%	50%	16%
20—30 éves szakmunkások (N=60)	4%	28%	48%	22%
Középiskolások (N=88)	4%	10%	56%	30%
Könyvtárosok (N=43)	5%	5%	35%	55%

A jelenhez ragadtság leginkább a *létfenntartó* életterv sajátja. Ez a típus a könyvtárosok között a legritkább. A munkásoknál és a középiskolásoknál a *létkiegészítő* életterv az uralkodó típus. Ez elsősorban csak mennyiségi változásokat sejtet, és erre is jellemző a jelenhez tapadtság. Az a tény, hogy a könyvtárosok körében a *létükiteljesítő* életterv a leggyakoribb, arra kötelez, hogy a bevezetőben tett megállapítástomat módosítsam. Meg is teszem, de óvatosan, mert a dolog megítélése attól is függ, hogy a lét melyik szférájában nyilvánul meg elsősorban a *létkiegészítő* stratégia.

A jövőképekben előforduló életszférák

A magyar könyvtárosok életrajzában leggyakrabban a *család* és a *munka* szerepel. Ezek az életrajzok háromnegyed részében fordulnak elő. Az életrajzok kétharmadában szerepel a *szabad idő*, egyharmadában a társadalom, egynegyedében pedig a *személyiség*. A *lengyelek* élettervében a *szabad idő* a leggyakoribb motívum. (Az életrajzok kétharmadában fordul elő.) A társadalomról, a munkáról és a családról minden második élettervben olvashatunk, a személyiségről (akár a magyar könyvtárosoknál) csak minden negyedikben. A *bolgároknál* minden harmadik élettervben szerepel a család, a társadalom és a személyiség, és csak minden negyedikben a munka és a szabad idő. A *bolgár könyvtárosok* élettervei szegényesebbek, kevesebb motívumot tartalmaznak, mint a magyar és lengyel könyvtárosoké.

Az öt motívum aránya és sorrendje eléggé eltérő a három csoportban. Ezt érzékelteti a következő ábra, amelyen egy-egy □ jel az élettervet készítőket egytizedét jelöli.

	magyarok (N = 43)	lengyelek (N = 37)	bolgárok (N = 32)
Munka	□□□□□□□□	□□□□□	□□□
Család	□□□□□□□	□□□□□	□□□□
Szabad idő	□□□□□□	□□□□□□□	□□□
Társadalom	□□□	□□□□□	□□□
Személyiség	□□	□□□	□□□□

A bolgár és a lengyel könyvtárosok életrajzai között négyszer, illetve ötször akkora a pesszimista, *létleépítő* életervek aránya, mint a magyaroknál. Ezzel szemben a magyar könyvtárosok életervei között kétszerre nagyobb az optimistának nevezhető életervek aránya, mint a többiek életervei között. Kérdés, mennyire megalapozott és „megszenvedett” a magyar könyvtárosok optimizmusa, és az is kérdés, hogy családi életükben, vagy társadalmi helyzetükben keresendő-e ennek az optimizmusnak az alapja.

A *család* a magyar könyvtárosok életrajzaiban szerepel a leggyakrabban. A család lehet az önközpontú belterjes kisvilág központja, de lehet a társadalmiasulás tanyahelye és laboratóriuma is. Lehet a menekülő vagy az elfáradó ember boldogságszigete, és lehet a „jövőteremtés” meghitt és mozgalmass intézménye.

„Sikerült igazi élettársat találnom, és három gyermekünk van. Újabb barátokat találtam.”

„Hozzátartozóim meghaltak, elég későn, 50 éves koromban megházasodtam, gyermekem nincs, de jó élettársat találtam magamnak.”

„Mindkét lányomnak sikerült megfelelni pályát találnom, sőt már boldog nagymama is vagyok.”

„Nagyon sok örömet leltem a családomban is, fiam mellé még egy kislányom született. Most már mindketten felnőtt emberek, kedvük szerinti hivatást választottak.”

„Három gyermekem felnőtt, nagyon nehéz velük lépést tartani, elképesztően okosak”.

Mint olvasható, a családról író magyar könyvtárosok fő témája gyermekeik jövője, felnövő gyermekeik, unokáik segítése.

A lengyelekénél és a bolgárokénál is ritka a barátok, a családon kívüli közösségek előfordulása, de „az én házam, én várom” szemlélet a magyar könyvtárosok körében érződik a leginkább, hiszen náluk a családhoz képest a *társadalom* alárendelt szerepet játszik. A társadalom az esetek felében tudományos és technikai haladás értelemben szerepel. A szűkebb értelemben vett társadalmi-politikai kérdésekről a magyar könyvtárosoknál mindössze hét életrajvben esik szó, igaz, ezek éppen a legérdekesebbek közül valók:

„Tudod, most jövök Genfből, ahol a Nyugdíjasok Nemzetközi Jóléti Szövetségének küldöttközgyűlésén vettem részt. Vásárhelyen a következő területi tanácsülésen fogják tárgyalni a legújabb Magányos Nyugdíjasok Házának megépítését. Ebben már nemcsak étkező, szórakoztató és szolgáltató egységek lesznek, hanem kórház is, és a földszinten óvoda. Tudsz erről a szülőföld-mozgalomról? Holnap megyünk fát ültetni. Mindenki hazatér a szülőföldjére, hogy ott emlékül egy fát ültessen.”

„A nyáron Afrikában jártam. A négerek életszínvonalra majdnem azonos a miénkkel. Európa és Amerika az eltelt 20 évben okos politikával sok segítséget nyújtott a feketéknek. A mi megyénkben eltűntek a putrik. A cigánylakosság zárt csoportja megszűnt. Összeházasodtak a nem cigányokkal. Kulturáltan élnek.”

„Svájcban ért a III. világháború, amely a föld valamennyi országát elpusztította. Én néhány turistával éppen egy barlangban tartózkodtam. Fiatal svájci kísérőm — fiammá fogadtam — segít fellelni megmaradt honfitársaimat, akikkel megpróbálnék új, honfoglaló közösséget alakítani. Én már csak meghalni térek haza, de tőlük azt várom, hogy kitartó szorgalommal, céltudatossággal teremtsék meg az élet feltételeit. Úgy látom, tervező munkám gyümölcse beérett, s egy-két év múlva sor kerülhet hazatérésünkre.”

A lengyel könyvtárosok társadalmi érdeklődése bizonyult a legerősebbnek, jövőképeikben ők lépnek ki leginkább az ön-körből. Igaz, a magyarokénál jóval színesebb társadalomképeik között elég sok a pesszimista.

„Az ABC fegyverek megsemmisítése azt vonja maga után, hogy a fehér ember civilizációja elvesztette legnagyobb ütőkártyáját, és a harmadik világ feletti kulturális fölény évről évre csökkent, míg végül eljött az a nap, amikor Európa és kultúrája elismerte vereségét. Neked, akit 1974-ben megfagyasztottak, alapvető átértékeléseket kell végezned gondolkodásmódban. Az „európai vagyok” már nem hangzik büszkén. A néger agytrösztök szállítóinak szerepét töltjük be. Elvettük tőlünk a kommunikációs csatornákat, és egy olyan vezérlőközpontból irányított impulzusok végrehajtói vagyunk, amelynek eszméit, elveit, céljait nem ismerjük. A távlatok hiányának, a holnap nemlétének ez a tudata a leglesújtóbb.”

„További haladás, különösen a technika terén, a világűr meghódítása. A gazdasági válság további elmélyülése. Túlságosan nagy különbségek a magas életszínvonalal

rendelkező és a szegény országok között. Az ember magányossá válása és elidegenedése különösen azon a nemzedéken belül, amely még emlékezni fog a II. világháborúra.”

A magyar könyvtárosok borulátása nem ennyire sötét, nem ennyire apokaliptikus, inkább a csendes rezignáltság jellemzi. Jellemző formája ennek a társadalomból a természetbe való kivonulás:

„Most kint élek a Bakonyban, a felszámolt vasútvonal mentén, egy emlékül hagyott bakterházban.”

„A városból teljesen kiköltöztünk a víkendházba, itt nagyobb a nyugalom és levegő van.”

„A restaurált pörtelki kastélyban lakom.”

„A lakásom előre épített alap, s felfújom rá a műanyag sátrammat. Egész lakótelep van ebből egy fenyevesígtben.”

A magyar könyvtárosok jövőképeiben tehát inkább csak az okozat szerepel, a társadalomból kivonulás okairól, társadalmi előzményeiről nem sokat tudunk meg. A társadalmi változásokról alig esik szó.

A lengyel könyvtárosok optimista kicsengésű társadalomképei szintén jellegzetesebbek és érzékletesebbek, mint magyar pályatársaiké. Erősebb hangsúlyt kap bennük a filozófiai-morális nézőpont:

„Bár világunk most sem tökéletes, mégis mennyire megváltozott. Egyre inkább az emberek bolygóivá válik. Az emberek melegebb érzéseket táplálnak egymás iránt, a világ összetartóbb lett. Ami a legfontosabb: az egyéni cselekvésben kevesebb a konjunkturalizmus és a vak engedelmesség, kevesebb a félelem és rettegés, az emberi cselekvés motivációja egyre kevésbé a meggyőződés felszínisége, felváltja a belső emberi választás, mely a saját értékrendből és az ebben való meggyőződésből fakad.”

A bolgár könyvtárosok társadalomképei nem kevésbé borulatóak, mint a lengyelekéi, hiányzik azonban belőlük az árnyalt társadalomrajz és az elemzés.

A magyar társadalom érték tudatában végbemenő változások vizsgálatakor *Hankiss Elemér* megállapítja, hogy a „hiánycikklistán” szereplő értékek közül leginkább a *közösség* és a *személyiség* távolléte aggasztó. (*Változások a társadalom érték tudatában*. = Kultúra és Közösség, 1974/4. sz.) Annak ellenére, hogy ezek az értékek jóval gyakoribbak a könyvtárosok jövőképeiben, mint a munkásokéiban, az ő példájuk is igazolja Hankiss Elemért, hiszen a könyvtáros életterveknek csupán 10–15 százalékában szerepelnek ezek az értékek. Ezek az élettervek ritkán mélyülnek *énképpé* (személyiségképpé), az ön-központú, sem önmaga személyiségével, sem a társadalommal nem törődő életterveket nem ellensúlyozza elegendő *én-központú*, és elegendő *ön-körből* kilépő életterv. Az én-központú jövőképek természetesen nem értékesebbek a család-központúnál vagy a munka-központú életterveknél. „Értéktöbbletük” elsősorban az az *önkritikus magatartás*, mely a magyar könyvtárosok elég ritkán előforduló én-képeiben is fellelhető:

„Problémák mégis vannak, mert a magammal szemben támasztott követelményeknek gyakran nem tudok megfelelni, sem munkámban, sem családi életemben.”

„Igazi társat nem találtam, mert indokolatlanul és szinte nevetségesen igényes vagyok.”

„Megtanultam okosan dolgozni, és szétválasztani a dolgokat egymástól.”

„Az embernek néha nagyon nagy kerülőt kell tennie, hogy aztán a helyes úton, a lehető legrövidebben jusson el a célhoz.”

„Tanulok gondolkodni.”

A bolgár könyvtárosoknál kétszerte gyakoribb a személyiség előtérbe kerülése, mint a magyaroknál, de kevesebb bennük a kritikus elem:

„Életem legmegfeszítettebb időszaka, amely csúnya, öreg és tehetetlen asszonyt csinált belőlem, mások számára is kellemetlen embert.”

„Betegeskedem, elfáradtam, de élni akarok, és látni még sok dolgot.”

„Örülök, hogy talákoztunk. Férjhez mentem, két gyermekem van, de mindig emlékezni fogok barátságunkra. Sajnálom, hogy anélkül elváltunk, hogy lett volna, miért. Szeretlek, és nem sajnálom ezt megmondani neked.”

„Vágyaimról mesélnék, és arról, mit sikerült megtanulnom az élettől és az emberektől.”

„El fogom mondani azokat a keserőségeket, amelyeket aljas, képmutató és becstelen emberek okoztak nekem.”

„A legkolosszálisabbról beszélnék: az ember belső békéjéről, amely mindennek középpontjában áll.”

A lengyel kollégák én-képeiben is több a csalódottság, szemrehányás, panasz, mint a szembesítés és az önkritika, de én-képeik mélyenszántóbbak, mint a bolgár könyvtárosokéi.

„Vajon megszabadultam-e minden gondtól? Eppen ellenkezőleg. Felnőtt gyermekeim apró ügyeit alig értem, bár mélyen rezonálnak szívemben. A tanácsok összetörnek a nemzedéki különbség bástyáin.”
 „2000-ben megállapíthattam, hogy életemet tudatosabban is alakíthattam volna, de kérdés, hogy jobban-e?”
 „Nyugalmat és elégedettséget értem el a mindennapi életben és azt a meggyőződést, hogy választásaim helyesek voltak.”
 „Elpazaroltam az életem, mivel túl nagy súlyt fektettem a szakmai munkára, és túl keveset az élet szépségeire: a magyar borokra, olvasásra, hosszú vitákra, barátokra.”

Úgy tűnik, a magyar könyvtárosok jövőképe a legharmonikusabb, ugyanakkor az övék igazodniuk legjobban a jelenhez, ők vállalnak legkevésbé kockázatot, ők maradnak leginkább az önkörön belül. A bolgár és a lengyel könyvtárosok élettervei között kétszer-háromszorta nagyobb a létleépítő, de semmivel sem kisebb a létkiteljesítő jövőképek aránya. A létkiteljesítés fő területe a három csoportnál más és más. A magyar könyvtárosoknál a család, a gyermekekben való folytatásért tett erőfeszítés a létkiteljesítés központi szférája. *(Folytatjuk)*

Kamarás István

A könyvtár és a helyi rádió, sajtó kapcsolata

A könyvtárnak fel kell használnia minden rendelkezésére álló eszközt arra, hogy minél több szállal kötődjék társadalmi környezetéhez, mert csak a környezete iránt minden szempontból nyitott könyvtár tudja hivatását igazán teljesíteni. Ezért tekintünk könyvtárunk, a Szolnoki Megyei Könyvtár is állandó feladatának tömegkapcsolatainak erősítését, a kapcsolatszervezés formáinak, módszereinek állandó finomítását.

A megyei sajtó és a könyvtár

E rövid cikk keretében a könyvtárnak a helyi sajtóval és rádióval kialakult és a napi munkában fejlődő kapcsolatairól szólnunk, mivel az említett kommunikációs eszközöket éppen tömeghatásuk révén a könyvtári munka legfontosabb segítőtársai-ként tartjuk számon. Nem becsülve le más intézményekhez, szervezetekhez fűződő s az ügy szempontjából nagyon is lényeges kapcsolatainkat, rájuk illik legjobban az a megállapítás, hogy őket gazdagítva mi is gazdagodunk általuk.

Kapcsolataink a Szolnok megyei Néplappal — ez természetes — nem mai keletűek. A fennállásának 25. évfordulójához közeledő lap szinte léte első pillanatától kezdve figyelemmel kísérte a megye könyvtárügyének fejlődését, s tegyük hozzá, problémáit is. Az utóbbi években ezek a kapcsolatok tovább erősödtek. A vezető szerkesztőkkel, a kulturális rovat munkatársaival közvetlen, személyes kapcsolatot alakítottunk ki. Szívesen fogadják és közlik munkatársaink cikkeit. Hívásunkra vagy saját kezdeményezésükre is gyakran felkeresnek bennünket, s gondjainkat megértve, átérezve írnak könyvtárunkról. Írásaiknak közvéleményformáló jelentősége aligha vitatható. Egyetlen, de nyomós példaként hadd említsük csupán a tiszaroffi könyvtár tarthatatlan helyzetét szenvedélyes hangon feltáró s az országos sajtóban is visszhangot keltő cikket. E cikknek nem kis része volt abban, hogy a megjelenését követő második esztendőben *Fekete Sándor* író már egy korszerű, minden igényt kielégítő „C”-típusú könyvtárat avathatott fel a községben.

Szokássá vált nálunk, hogy a könyv nagyobb ünnepei előtt sajtótájékoztató keretében ismertetjük a részletes programot, amelyre mind a Néplap, mind az üzemi lapok, továbbá az MTI és a helyi rádióstúdió munkatársait is meghívjuk. Így érjük el, hogy rendezvényeink nem múlnak el visszhangtalanul, hiszen a helyi tömegtájékoztató szervek munkatársai jelen vannak azokon, s tudósítanak is róluk.

A Szolnok megyei Néplap egyike azoknak a megyei újságoknak, amelyek a legbővebb tájékoztatást adták például az utóbbi négy esztendőben rendezett ünnepi könyvhetek eseményeiről. Fontosabb könyvtári kiadványaink megjelenéséről a lap hasábjairól is tájékozódhatnak az olvasók.

Ezekre a szilárd alapokra építve tekintettük végig a lap vezetőivel együttműködésünk további útjait. Munkatársaik részére is hasznos segédeszköz lesz a Szolnok megyei Néplap repertóriuma, mely ez év márciusától folyamatosan fog megjelenni a könyvtár kiadásában. Ezért is vállalta szívesen a lap főszerkesztője az első füzet

előszavának megírását. A Néplap rendszeresen közli azt a jegyzéket, melyet a könyvtár állít össze az országos lapokban, folyóiratokban Szolnok megyéről megjelent fontosabb cikkekről, tanulmányokról.

Arra is jut a lapban havonta két hasáb, hogy a könyvtár munkatársainak a megelőző időszakban megjelent néhány kiemelkedő társadalomtudományi műről irt recenzíója megjelenhessen. Esetenként pedig a megye könyvtárhálózatának a szélesebb olvasóközönséget is érdeklő kérdései is helyet kapnak majd a lapban.

Természetesen a könyvtár is lehetővé teszi, hogy a lap munkatársai soron kívül hozzájussanak a szükséges könyvekhez és folyóiratokhoz. A megyei könyvtár cserében hétről hétre díjtalanul megkapja helyismereti képgyűjteménye számára a lapban megjelent képek fotókópiáit.

Együttműködés a helyi rádióstúdióval

Igen gyümölcsözők kapcsolataink a Magyar Rádió szolnoki stúdiójával is. Riporterei ott vannak rendezvényeinken, s minden fontosabb eseményről interjú formájában vagy híryanag közlésével számolnak be. Közös rendezvényeink a rádió segítségével elvileg 310 000 hallgatóhoz jutnak el. Így volt ez a legutóbbi könyvhéten a kül- és belpolitikai kérdésekről „Olvasók fóruma” címmel rendezett műsor esetében is. Ennek a nyilvános, egyenes adásnak a keretében *Andrikó Miklós*, az MSZMP Szolnok megyei Bizottságának első titkára, *dr. Hegedüs Lajos*, a Szolnok megyei Tanács elnöke, valamint meghívott újságírók, szerkesztők, *Pálffy József*, *P. Szabó József*, *Bajnok Zsolt*, *Fábián Péter* válaszoltak az olvasók kérdéseire.

Immár hagyomány, hogy *Rapcsányi László*, az ismert tv- és rádióriporter vezeti a szolnoki Galériában a Szolnokról elszármazott művészekkel ugyancsak a könyvhetek alkalmából rendszeresen megrendezésre kerülő találkozót. E találkozók hanganyagát a szolnoki stúdió későbbi adásaiban is felhasználja.

Együttműködésünk gazdagítása érdekében megállapodtunk abban, hogy az eddigi bevált formákon kívül a szolnoki stúdió heti három percben közvetíti munkatársainak a Szolnok és a szomszéd megyék helyismereti-helytörténeti kiadványairól készített recenzióit. A könyvtári kiadványok megjelenéséről, a fontosabb könyvtári eseményekről pedig a hírek között tudósít. Megegyezés született arról is, hogy a könyvtár könyv-, folyóirat-, hang- és egyéb dokumentum-anyagának felhasználására a stúdiónak soron kívüli engedélyt ad. A rádió munkatársainak gyorsstajékoztatását pedig a lehető leghamarabb igyekszik megoldani. A stúdió viszont a hangtárából esetenként kért anyagot átjatszásra a könyvtár rendelkezésére bocsátja.

Bár nem túlozzuk el a fentiekben vázolt kapcsolatok jelentőségét, szilárdan meg vagyunk győződve arról, hogy e kapcsolatok folyamatos ápolása, időnkénti átgondolása s a változott körülményekhez való igazítása elengedhetetlenül szükséges. A hangsúly tehát nem a formális, aláírásokkal, pecsétekkel többszörösen hitelesített szerződéseken, megállapodásokon van, hanem a munka tartalmasságán és kölcsönösségén.

Szurmay Ernő

A KÉPZŐMŰVÉSZET BIBLIOGRÁFIÁJÁT 1976-ban is megjelentette a drezdai Sächsische Landesbibliothek. Az *Eberhard Stimmel* és *Hans-Joachim Kunz* összeállításában kiadott kurrens szakbibliográfia azokat az 1975-ben megjelent szakkönyveket, továbbá folyóiratokban és újságokban megjelent tanulmányokat, illetve cikkeket rendszerezi, amelyek az NDK-ban vagy az NDK képzőművészetéről külföldön napvilágot láttak. Az összesen 5665 tételt tartalmazó bibliográfia szakbeosztása könnyen áttekinthető: Az első fejezet egyebek között a megjelent bibliográfiákat, kézikönyveket, lexikonokat és a kiállítások irodalmát regisztrálja; a második a művészetelmélet és -történet tárgykörébe tartozó munkákat; a harmadik ágazatonként tekinti át a képzőművészeti publikációkat; a negyedik az ősi kultúrákról megjelent írásokat tárja fel. A negyedik és egyben legtöbb adatot tartalmazó fejezet az NDK képzőművészetének irodalmát tekinti át. Az utolsó fejezet földrészek szerint rendszerezi a publikációkat, a legnagyobb teret a szocialista országoknak szentelve. Magyarország 45 tétellel szerepel az összeállításban. A bibliográfia szerzői, név- és tárgymutatóval zárul. (*Bibliographie Bildende Kunst, 1976. Sächsische Landesbibliothek. 517 l.*)

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Boldogan vállaltam volna a könyvtárosságot

Olyan korszakban vitt tovább a betűszomj az iskolai könyveken túl, amikor Európában még előfizetési kölcsönkönyvtárak is működtek. Egy-egy újdonságukat még hirdették is, újságban, kerítésre szövelt cédulán.

A kis városokban ezek a könyvtárak elég nyomorúságos kis butikok voltak. De volt belőlük a külterületeken is. Dombóváron egy trafik mélyén állt egy terhetől düledeg könyvszekrény. Simontornyán a rokkant újságárus tartott a tolószéke alatt egy köteg füzetes regényt kölcsönzésre.

Teljesítettek könyvtárnoki szolgálatot vándor, vagyis házról házra járó regényterjesztők is.

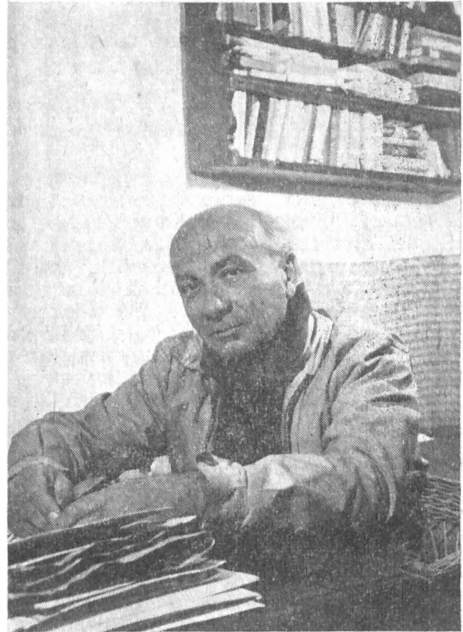
Anyagiak miatt mindezek működését jobbadán távolról szemléltem, kezdetlől fogva sóvár szemmel.

Volt tudomásom azonban teljesen ingyenes forrásokról is.

Számon tartottam, hogy a rokon házaknál hol van szabad prédájú könyv. Úgy értve, hogy látogatásaink elején hol vettek le számomra a szekrény tetejéről vagy a gerendáról egy-egy Rákóczi-albumot. Képes Szabadságharc Történetet, Sobri kalandjait, Afrika fölfedezését, a Juhtenyésztők Kézikönyvét. A felmőktek társalgásának idejére kiültettek velem a tornácra. E házakat szívesen látogattam. Ahol a padlásról került le akár egy öreg zsoldáros könyv, vagy Szentek Élete, ott magam másztam meg a házvégi létrát, s kúsztam be a rag aljára.

Református templom legközelebb Pál-fán volt. Nagyszüleim mégis Sárszentlőrinc-re jártak; az evangélikusok ottani jószónok lelkésze, a költői hírnévnek is örvendő Sántha Károly félretette számukra a szépirodalmi, egyházi, és — mert méhészkedett is — a méhészeti közlönyöket. A fehérműs szekrénybe, ahol a visszaadásig az ingeknél is tisztábban őriztettek, bejárásom lett rövidesen nekem is.

Méhészeti vonalon haladtam tovább a betűk egyre táguló, egyre áhitottabb birodalmába. Cecén az egyik kisebb, de még régi hangzású „tekintetes” uraságnak (Molnár nevűnek) terjedelmes méhészetét nagyapám kezelte, heti két-háromszori odagyaloglással. Még a Boczonádi-féle kaptárak hátsó, kiemelhető oldalát is tanácsos újságpapírossal bélelni. Molnár uraság összegyűjtetett minden nyomtatványt, ami csak dohos, mert öreg (mert valószínűleg is sülyedő) udvarházába ér-

ILLYÉS GYULA költő, író

kezett, s azt évtizedek óta az üdítően viasz-illatú, a naponta ragyogó szárazra söpört, emelt padozatú méhesbe hordatta. Embermagasságú oszlop állt belőlük kettő is, a szakadozott vásznú, de drága porcelángombos kanapé mögött. Nem matathatott nagyapám akár naphosszat annyit a lépkeretek kicserélésével, óvatos megszorgolgatásával, hogy elmém nem szívta volna mindvégig kéjjel Majthényi Flóra, Szana Tamás beszélyeit, a mi Madarász Józsefünk dörgedelmeit Tisza Kálmán ellen, még a bihari pontok szög-re-akasztása miatt, vagy hogy miért nem tűztek fekete lobogót Kossuth temetésekor a vasútállomásokra (amerre a gyászvonat elhaladt)!

Simontornyán közelébe jutottam két könyvtárnak is. Azaz két könyvszekrénynek. Két közönséges fehérműs szekrénynek, melyek polcain könyvek sorakoztak. Mivel egyidőben voltak hasznomra, összehasonlíthatom őket, ha jól meg-

erőltetem, mi is ragadt meg belőlük a 10—12 éves koponyámban.

Az egyik a Sió jobb partján, a pincehelyi úton, az iparoskör olvasó- (és kártya-) termében tárta ki kettős ajtaját a minden vasárnap délelőtt odaszállingózóknak. Valahányszor a nagymise hagyott rá időt, odaloholtam, már csak azért is, hogy apámmal térhessek haza, ebédre. Egyik itt kapott olvasmányomat ma is nyomozom, hasztalan. Tolna vármegye története volt, de oly vaskos kötet, hogy minden kis pusztának (Rácegresnek is) múltját elem tárta. A könyvtárban főleg történelmi és földrajzi (csillagászati) munkák voltak, orvosi, gazdasági, jogi tanácsadók. Regény alig, verskötet semmi. Vagyis a könyveket férfiak forgatták, nem — vagy csak alig — nők.

Ugyanakkor a nagyvendéglő emeleti kaszinótermében, az itt már üveges szekrényben: regény és regény, képekkel dúsírt album. Erzsébet királynéről, Küry Kláráról, Blaha Lujzáról, Napoleonról; a cigányprímásról, aki Chimay hercegnét megszöktette. A regények — versenyt Jókaival — megyénk nagy szülöttének, Vas Gerebennek művei. Hozzáéve még a Pray-féle párbajkodexet, a tenisz-szabályok kézikönyvét, a híres versenyparipák családfáit (egész oldalas képekkel), kész tán a tükör az olvasók összetételéről.

Ozórán két szekrény is állt a nagy-kocsmá fehérabroszos szobájában. Ezekbe szabad bejárásom volt, lévén a kocsmában letéve, lévén a kocsmá családunk birtoka. Petőfi első ízben e kocsmában lépett föl mint színmész, verset is írt róla. Petőfiről szóló könyvemet részben e kocsmában, részben egy közeli pusztán írtam. Mert írtam a szőlőhegyen

is, de közben elhagytam valahol a zseb-be tehető kis Petőfi összes-emet. Szöveg-hű citátumok kellettek. Ekkor néztem át apróra a könyvtárt. Megyénk másik nagy szülöttének, Garay Jánosnak művein kívül, vers itt sem akadt. Az iskolában, az esperesi parókián sem volt Petőfi. Nem Némedin, Pincehelyen, Igaron. Most már tréfából áttelefonáltam Cecére. Ott sem volt. Az ugyancsak szomszédos Szilasbárhást Németh László gyerekkorára tekintettel hagytam ki.

A középiskolával már az iskolai könyvtárak és a kötelező olvasmányok anyaga szakadt rám és — elem. Az előbbieik híg levében magam is elégedetten lubickoltam Gárdonyi Göre Gábora és Gracza György jóvoltából. Az utóbbiak zord tengerén a néhány lapnyi tartalmi kivonatok és agyonnyútt „puskák” lapátjaival eveztem át én is. Erről tehát fölösleges képet nyújtanom.

Olyan könyvtár, amelyben azonhelyt olvasnom is adatott, kettő él hálás emlékezetemben. A Sorbonne könyvtára és a Sainte-Genève! Ez este tízig tartott nyitva. Négy éven át jegyezgettem kísérletül diák-füzeteimbe hovatovább már magam is olvasnivalót. Még most is meg-esik velem, belefáradva-kábulva az éjszakai írásba: attól várom, hogy letehessem a tollat, rögtön fülemben csendül: *Messieurs, on va bienôt fermer!* (Uraim, nemsokára zárunk!) Majd kisvártatva — az utolsó mondat gyors lekörmölése után — hogyan verik a tízet a Pantheon-tér felől a tornyok.

Bárhol, életem minden pontján, boldogan vállaltam volna megélhetésül a könyvtárosságot.

a könyvtárak történetéből

A konstantinápolyi Magyar Egylet könyvtára

A szabadságharc bukása után sok magyar menekült Törökországba. Míg Kosuth Lajos és kísérete az anatóliai Kiutahiába került, addig a legtöbb emigráns az akkori török fővárosban, Konstantinápolyban — a mai Isztambulban — talált menedéket. Noha a menekültek kedvező politikai fordulatokban reménykedve nem tekintették véglegesnek új lakóhelyüket, már korán — 1850-ben — megalakították a *Magyar Egylet*-et a város *Madzsarda* nevű részében, ahol a hagyomány szerint a Rákóczi szabadságharc

száműzöttei is menedéket találtak. Az osztrákok isztambuli követségük útján minden eszközzel igyekeztek megakadályozni az Egylet létrejöttét, de csak annyit sikerült elérniük, hogy a tagoknak kötelezniük kellett magukat arra, hogy politikával nem foglalkoznak.

Az alapító tagok báró Orbán József házáat bérelték ki. Ennek egyik terme lett a könyvtár. Az állomány összetételéről, sajnos, igen kevés adat maradt fenn. Mivel a magyar nyelvű könyvekhez ebben az időben igen nehezen juthattak hozzá,

feltehetően német, francia, angol és török művek tették ki az állomány nagy részét. Folyóiratokat és hírlapokat is járattak, hiteles adatok azonban csak arról maradtak fenn, hogy a Pesti Napló járt a könyvtárnak. Az anyagi bázist a tagok által fizetett tagdíj bizonyos hányadából teremtték meg, de gyarapodott a gyűjtemény adományok útján is.

Az ötvenes évek elején az osztrák követségen állomásozó katonák megrohanták a Magyar Egylet épületét és elhurcolták az ott található iratok, könyvek és hírlapok nagy részét. Ezután újra kezdtek a könyvek gyűjtését az egyébként sokat nélkülöző emigránsok adományaiból.

A konstantinápolyi Magyar Egylet 1860-ban feloszlott, mivel a városban élő

magyarok nagy része katonának jelentkezett, hogy fegyverrel segítse az egységes olasz állam létrejöttét. Ekkor valószínűleg szétszóródott a könyvtár anyaga. A Magyar Egylet azonban egy idő múlva újjáalakult s lehetséges, hogy tagjai ismét alapítottak könyvtárat is.

A konstantinápolyi magyar könyvtár létrejötte ösztönzőleg hatott a többi emigráns csoportra is. Így például a bukaresti magyarok a török fővárosban alapított Magyar Egylet mintájára hozták létre saját egyesületüket és lényegesen hosszabb életű könyvtárukat, amelynek történetét *Magyar olvasóegylet Bukarestben a múlt század közepén* címmel a Könyvtáros 1975. évi júliusi számában ismertettük.

Batári Gyula

Kérdezz — felelek

Egy középiskolai könyvtáros kérdezi:

- „1. *Heti 48 vagy 44 óra az iskolai önálló könyvtáros munkaideje?*
2. *Mennyi az iskolai könyvtár nyitvatartási ideje, ha a tanulólétszám 600 és 700 fő között van?*
3. *Tanítóképző intézetben szerzett népművelő — könyvtár szakos oklevelem van. Elegendő-e ez a képesítés a középiskolai könyvtárosi tennivalók ellátásához, vagy kötelek vagyok egyetemi, illetve kiegészítő államvizsga letételével főiskolai végzettséget szerezni?*
4. *Béremet a könyvtárosi vagy a pedagógus bérendszert szerint kell-e megállapítani? Ha a pedagógusi szerint, akkor a nyolc éves munkaviszonyom alapján milyen alsó és felső határok között kell meghatározni?”*

Válasz:

1. Az iskolai önálló könyvtárosok munkaideje a 110/1966. (M. K. 2/A.) MM számú utasítás 79. §-ának (8) bekezdésében foglaltak értelmében heti 48 óra.
2. Az iskolai könyvtár nyitvatartási idejét központi rendelkezés nem szabályozza. Erre vonatkozóan az iskola igazgatója rendelkezhet. A nyitvatartási idő — a kialakult gyakorlat szerint — a tanulólétszámtól függetlenül heti 24 óra.
3. A levéllíró a munkakörének ellátásához szükséges képesítéssel már rendelkezik, ezért a meglévőnél magasabb képesítés megszerzésére nem kötelezhető. Tekintettel azonban arra, hogy középiskolában dolgozik, ajánlatos, hogy középiskolai tanári képesítést szerezzen.
4. A Művelődésügyi Közlöny 1971. évi 13. számában közzétett, a 210/1971. (M. K. 13.) MM—MüM számú utasításhoz (a pedagógus bérutasításhoz) kiadott 10.760/1971. MM számú bértájékoztató 11. pontja értelmében az alsó és a középfokú oktatási intézményekben működő iskolai önálló könyvtárosokat a képesítésüknek megfelelő *pedagógus munkakörbe* kell besorolni. A levéllíró tanítóképző intézetben szerzett oklevelet, ennek megfelelően a hivatkozott bérutasítás I. számú mellékletében feltüntetett 503-as kulcsszámú munkakörbe kell besorolni. Mivel nyolcéves munkaviszonya van, a 2. bércsoportba tartozik, törzsfizetését tehát 1800 és 3650 forint között kell megállapítani.

Szalatnai Rezső

1904—1977

Szalatnai Rezső 1904-ben született a Zólyom megyei Nagyszalotnán. Sokirányú tevékenységét nehéz röviden jellemezni: irodalomtörténész, író, tanár, könyvtáros és publicista volt. Alapító tagként vett részt a radikális szlovákiai magyar értelmiség mozgalmában, a *Sarlóban*, szerkesztette a *Magyar Figyelő* című pozsonyi folyóiratot. 1930-tól 1945-ig pozsonyi középiskolákban tanított; ebben az időben verseket, elbeszéléseket, esszéket, kritikákat írt a *Nyugatba*, a *Válaszba*, a *Korunkba*, a *Századunkba*, és irodalompedagógiai műveket a *Mi Lapunk* és a *Pozsonyi Diák* című ifjúsági folyóiratokba.

Rendkívül sokat tevékenykedett a magyar—csehszlovák szellemi együttműködés érdekében — erről számos esszé tanúskodik —, megírta magyarul a *cseh és a szlovák irodalom történetét*, sokat fordított Beniak, Jirásek, Nezval, Vančura, Wolker és más írók műveiből, és kiadott egy *magyar lírai antológiát is szlovák nyelven*.

Mint irodalomtörténészt főleg a felvidéki magyar líra és költőink felvidéki

kapcsolatai foglalkoztatták. A filológiai pontosság jó stílussal egyesült nála, művein látszik, hogy élvezettel írta őket. Munkásságának érdekes vonására utal az *Arcképek, háttérben hegyekkel* című tanulmánykötetének a címe. Talán nincs senki, aki annyi figyelmet fordított volna író és környezete kapcsolatára, mint ő. Ez tűnik ki *Petőfi Pozsonyban* című terjedelmes tanulmányából is, amelyben kitűnő megjelenítő erővel mutatta be a költő viszonyát a városhoz, és még inkább a *Juhász Gyula hatszáz napja* című könyvéből, amelyben Juhász Gyula és Szokolca kapcsolatát vizsgálta az esztétikai érzékű irodalomtörténész és a tudós helytörténész szemével.

Szépirodalmi alkotásai közül a legismertebb a *Kempelen, a varázsló* című regénye. Kedveltségét mutatja, hogy most van sajtó alatt a 4. kiadása.

Egyetemi hallgató korától 1948-ig Pozsonyban élt, azóta Budapesten. Fővárosunkat nemcsak megszerette, hanem nagyon hamar meg is ismerte. Akik részt vettek az IBUSZ 1951-ben rendezett idegenvezetői tanfolyamán, emlékezhetnek rá, hogy ott tartott előadássorozatában milyen hozzáértéssel és szeretettel mutatta be Budapest szépségeit, érdekességeit.

Tizenöt évig, 1965-ig az Egyetemi Könyvtár munkatársa volt. Dolgozott a címfelvételi és a kölcsönzési osztályon, de igazi munkahelyét a tájékoztató szolgálatban találta meg, itt tudta jól kamatoztatni irodalmi tudását, széles körű műveltségét. Az olvasók örömmel fordultak hozzá tanácsért, mert mindig készségesen, szíves szóval állt rendelkezésükre, és többnyire a segédkönyvek igénybevétele nélkül tudott felvilágosításokat adni. Tanulmányokat jelentetett meg a könyvtár évkönyvében, cikkeket és könyvismertetőket írt lapunk számára is. Közülük az a legérdekesebb, amelyben az egyetemnek és könyvtárának Budára költöztetését írta le.

1965-ben ment nyugdíjba, a tollat azonban nem tette le: állandóan jelentek meg tőle könyvek, tanulmányok, cikkek. A munkában még az utolsó két évben elhatalmasodó betegsége, szívinfarktusai sem tudták megakadályozni. Utoljára egy életrajzi elemekkel tarkított, többkötetesre tervezett regényen dolgozott. 1977. március 23-án, hirtelen halt meg, elkezdett mondatát sem tudta befejezni (V. M.)

Sikabonyi Antal

1886—1948

Sikabonyi Antal, a könyvtáros, irodalomtörténész és kritikus inkább volt tudós könyvtáros, mint könyvtártudós. Könyvtárosi működéséhez kevés nagy, látványos eredmény fűződik. Csaknem harmincöt éves szakmai pályafutása mégis jól példázza, hogy a könyvtáros aprómunkájának is óriási a jelentősége. Nemcsak azzal, hogy a maga posztján korszerűvé és zökkenőmentessé teszi egy könyvtár folyamatos munkáját, hanem azzal is, hogy a kis feladatoktól eljut a nagy koncepciók felismeréséig és megvalósításáig.

Sikabonyi Antal 1886. november 24-én született Komáromban. Középiskoláinak elvégzése után a budapesti tudományegyetem bölcsészkarára iratkozott be és ott doktorált. Kutatói érdeklődése a könyvtárosi pálya felé vonzotta, s 1911-ben mint fizetésnélküli gyakornok lépett a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának szolgálatába. 1915-ben fizetéselen segédőrré, 1918-ban fizetési segédőrré léptették elő. A könyvtárosi rangot csak 1923-ban érte el, és e minőségben dolgozott 1930-ig, a könyvtárból való távozásáig.

A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában — a mai Országos Széchényi Könyvtárban — mindvégig a nyomtatványtárban tevékenykedett. Megismerkedett a könyvtárosi munka minden részfeladatával. 1922-ben megbízást kapott a könyvtár hiányainak feltárására és az antikvár piac megfigyelésére. Munkáját nagy lelkesedéssel végezte és igen sokat tett a könyvtár hungarica-hiányainak felszámolásáért. 1923-ban a múzeum főigazgatójának megbízásából tervezetet készített a könyvtár átszervezésére, amely azonban végül is nem az ő, hanem Nyireő István elgondolásai alapján valósult meg. 1925 és 1930 között a csehszlovákiai magyar könyvtermés begyűjtése volt a legfőbb feladata. Ennek sikere érdekében gyakran utazott a helyszínre, sőt gyűjtőhálózatot is kiépített és rengeteget levelezett. A begyűlt anyag feldolgozása s a hiányok nyilvántartása ugyancsak az ő feladata volt.

1925-ben részben a katasztrofális helyhiány, részben az elégtelen dotáció okozta nehézségek enyhítésére a főigazgató megbízásából kiválogatta a könyvtár második és harmadpéldányait, s azokat a Postatakarékpénztár Árverési Csarnokában árverésre készítette elő. 1927-ben részt vett a könyvtár átszervezési és belső költözködési munkálataiban, valamint a kibővített olvasótermi könyvtár anyagának kiválogatásában, melynek *Hung. L.* szakát

ő állította össze. 1928-ban két kiállítás szervezésében vett részt. Az egyik, a *Tíz év szerzeményei* a Magyar Nemzeti Múzeum legújabb gazdagodásáról adott számot, beleértve a könyvtárt is, a másik, a „kuruzslás elleni” kiállítás ugyancsak gazdag könyvanyagot tartalmazott. A Belügyminisztérium megbízásából ebben az évben állította össze a brazíliai és az argentinai magyarok könyvtárainak címjegyzékét is. 1929-ben elkészített egy Genf-be küldött speciális bibliográfiát. 1930-ban, a Külügyminisztérium felkérésére és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium rendelkezésére a Külügyminisztérium könyvtárának rendezését kapta feladatul. Innen már nem is tért vissza eredeti munkahelyére, hanem mint a Külügyminisztérium könyvtárának vezetője működött 1944 végéig. A Külügyminisztérium könyvtárát modern szakkönyvtárrá fejlesztette ki, amely bizonyos szakokban (külpolitika, világgazdaság, diplomáciatörténet stb.) felülmúlta a Parlamenti Könyvtárt is.

Irodalmi tevékenységét versekkel és novellákkal kezdte, de csakhamar az irodalomtörténet és a kritika vonzásába került. Első önálló munkája, a *Komjáthy Jenő* (Bp. 1909) úttörő vállalkozás volt; életrajz és jellemzés egyszerre. *Az alkotó lélek a háborúban* c. munkája 1918-ban jelent meg, s benne az első nagy világegésnek a kultúrára gyakorolt hatását vizsgálta fel. 1921-ben látott napvilágot *Az irodalom és a művészetek mai hivatásáról* című dolgozata. A *Jókai és Komárom* c. munkája (Bp. 1925) adatgazdagságával, *Rákosi Jenő, a publicista* c. alkotása pedig jó megfigyeléseivel hívta fel magára a szakemberek és a kortárs kritikusok figyelmét. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy említett tanulmányai konzervatív szemléletről tanúskodnak, filozófiailag-világnézetileg vitatható értékűek. 1922-ben a Kisfaludy Társaság megbízásából sajtó alá rendezte Riedl Frigyes Petőfi-könyvét, és nevéhez fűződik Rákosi Jenő cikkeinek sajtó alá rendezése is. A magyar irodalmon kívül a francia irodalom, ezen belül pedig *Romain Rolland* állott hozzá a legközelebb. Ennek köszönhető, hogy a Romain Rolland 60. születésnapját ünneppé avató párizsi szervezőbizottság 1925-ben tagjává választotta, és a *Romain Rolland a magyar irodalomban* c. tanulmányát meg is jelentette a nevezetes emlékkönyvben (*Liber Amicorum Romain Rolland*. Zürich, 1926). A tanulmányt később magyarul is kiadták.

Mint lexikográfusé sem ismeretlen neve

a magyar tudománytörténetben. 1912-től kezdve magyar írókkal, hírlapokkal és múzeumokkal foglalkozó cikkeket írt a Tolnai Világlexikonba, de munkatársra volt a Révai Lexikon utolsó kötetének és a Napkelet Lexikonának is.

Könyvtártudományi szakirodalmi munkásságának első termékeként a *Könyvtári kérdésekről* c. munkáját bocsátotta közre (Bp. 1913), amely két, a Magyar Figyelőben és a Budapesti Hírlapban megjelent cikkét foglalta magában. Mint a Külügyminisztérium könyvtárának vezetője tette közzé *Az 1940. év külpolitikái érdekű irodalma* c. könyvészeti összeállítását, amely a külügyminisztérium könyvtárának anyagán alapult.

Nevéhez két kiváló, bibliofiliával foglalkozó folyóirat szerkesztése fűződik. Az egyik a Lantos Rt. által kiadott *Magyar Bibliofil Szemle* (1924—1925), a másik pedig a Singer és Wolfner cég által megjelentetett *Könyvbarátok Lapja* (1928). E folyóiratok mindegyike azonos célkötéssel indult; értékes és érdekes tanulmányaik és szép reprodukciós anyaguk révén nagy népszerűségnek örvendtek a könyvbarátok táborában. A hazai és a külföldi bibliofi-

liát érintő, ritkaságokat és könyvművészeti remekeket leíró, köz- és magánkönyvtárakat egyaránt ismertető cikkei mellett jó tollú szerzőktől származó, magvas kritikákban a kurrens szépirodalmat is bemutatta. A kor gazdasági viszonyai azonban nem kedveztek a bibliofiliának, a két kiadó nem találta meg anyagi támogatását, emiatt a Magyar Bibliofil Szemle két, a Könyvbarátok Lapja egy évi fennállás után megszűnt. A két folyóirat nem egy tanulmánya ma is forrásértékű.

Sikabonyi Antal önálló kötetein kívül sokat publikált a kor vezető napilapjaiban (Budapesti Hírlap, Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hírlap, Pester Lloyd, Nemzeti Újság, Új Nemzedék, Világ, Komáromi Lapok stb.) és folyóirataiban (Magyar Figyelő, Új Idők, Kultúra, Új Élet, Magyar Nyelvőr, Könyvtári Szemle, Magyar Könyvszemle stb.). Az általa szerkesztett két bibliofil folyóiratban harminc írása látott napvilágot.

A második világháború után Sikabonyi Antal visszavonult a könyvtárosi pályáról. 1948. december 29-én hunyt el Budapesten.

G a l a m b o s F e r e n c

Bibliofilek és bibliománok

Bibliofil és bibliomán... Két egymáshoz közel álló és mégis gyökeresen különböző fogalom! Az egyik jelenti a könyvek barátját, gyönyörködőjét, szerelmesét, gyűjtőjét, a másik pedig szolgáját, megszállottját, örültjét, felhalmozóját. A bibliofil odaadással és buzgósággal, meghatározott szempontok szerint gyűjti azokat a lehetőleg külsőleg is szép könyveket, amelyek tartalmuk, kötésük, illusztrációik, ritka voltak vagy egyéb szempont miatt értékesek. Ha ez a könyvszeretet túllépi az erkölcs és az ész korlátait, ha céltalan szenvedéllyé alakul át, akkor előtünk áll a bibliomán alakja.

Dühödő könyvfelhalmozók. Könyvcsónkítók

A bibliománokat már 1494-ben kigúnyolja Sebastian Brant *Bolondok hajója* (*Stultifera navis*) című munkájában. Bemutatja az esztelen könyvgyűjtőt, aki latin nyelvű könyveit sohasem olvassa, nem is tudja olvasni, mégis gondosan vigyáz rájuk, minden nap órák hosszat porolja,

rakosgatja, rendezgeti őket. Az élet kirívó esetei azonban sokkal torzabb képeket mutatnak, mint Brant satírája. Ilyen volt egy Richard Heber (1773—1833) nevű gazdag angol. Ez a dühödő könyvvásárló állandóan az antikváriumokat, árverési csarnokokat látogatta, és megvásárolt minden ritkaságot, amihez hozzá jutott. Így is kevesellette könyvbeszerzését, s ezért ügynököket alkalmazott, akik külföldi piacokon hajtották fel számára a ritkaságokat. Londonban, Oxfordban, Párizsban, Amszterdamban, Antwerpenben, Brüsszelben házakat bérelt, s ezeket könyvekkel töltötte meg. Gyűjteményének megközelítő nagyságát sem ismerjük, volt, aki félmillió kötetre becsülte. Heber sohasem olvasott könyveiből, de mégcsak nem is rendezgette, mint a *Bolondok hajójának* utasa: megelégedett a birtoklás pusztá tényével.

Heber az irtalmatlan bibliománok közé tartozott. Saját pénzét költötte, és halála után könyvei részben nyilvános könyvtárakba kerültek, részben pedig olyan gyűjtőkhöz, akik még is becsülték őket.

A könyvrületek másik csoportja, a

könyvcsönkítőké már jóval veszélyesebb. Akadt köztük nem egy, aki kézzel festett iniciálékat gyűjtött, természetesen úgy, hogy kivagdosta ezeket az ezreket érő kódexekből. John Bagford (1657—1716) ismert nevű régész, könyvtörténeti szakértő a címlapokat szedte ki a keze ügyébe került könyvekből. Prédáját azután korok, stílusok szerint csoportosította, és — mint rendes ember — be is köttette. Gyűjteménye, amely később a British Museumba került, száz kötetből áll, kötetenkint körülbelül kétszáz címlappal. Ez azt jelenti, hogy hozzávetőlegesen húszezer könyvet csönkített meg.

Gyilkos könyvről

A bibliománoknak van egy — szerencsére kicsi — csoportja, amely teljes morál insaniyben szenved, és visszataszító, borzalmas torzképét tükrözi a könyvszerető embernek. Ide sorolható Don Vincente, aki a tarragoniai Poblet kolostorban élt, és amikor Bourbon Krisztina uralma alatt feldúlták a kolostor könyvtárát, sok kötetét megszerezte magának. Zsákmányából Barcelonában antikváriumot nyitott. A kisebb értékű könyveket eladogatta, ebből tengette szegényesen életét. Amikor semmi pénze nem volt és éhezett, egyik-másik ritkaságát is áruba bocsátotta, de ilyenkor a vevőt utólag megölte, és visszaszerezte a könyvet. Kilencc gyilkosságot követett el ilyen módon. 1836-ban egy ügyvéd hagyatéknak árverésén egy unikumnak tartott, 1492-ben Valenciában megjelent nyomtatványra licitált, de egy idősebb antikvárius többet ígért érte. Don Vincente már az aukción különösen viselkedett, izgatottsága szinte őrjöngésbe csapott át, két nappal később pedig megfojtotta az öreg kereskedőt, az unikumot pedig ellopta. Ez lett a veszte. Hiába akart áldozata üzletének felgyűjtésével minden nyomot eltüntetni, egy véletlen folytán megtalálták nála az ellopott könyvet. Az igazságszolgáltatás kezébe került.

A tárgyaláson bevallotta gyilkosságait, megbánást azonban nem mutatott. Úgy érezte, joga volt az eladott ritkaságok

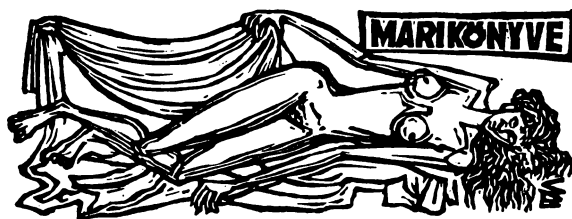
visszaszerzésére, az unikum ellopására, még gyilkosság árán is. „Minden embernek meg kell halnia előbb vagy utóbb, mindegy tehát, hogy mikor — mondta, — de a jó könyveket meg kell őrizni, mivel ezek az isten dicsőségét szolgálják.” Az elmeháborodott csak akkor tört meg, amikor megtudta, hogy a valenciai nyomtatvány nem unikum. Nem érdekelte a rá kiszabott halálbüntetés, csak azt hajtogatta eszelősen: „Az én példányom nem unikum. Az én példányom nem unikum.”

Világhírű könyvgyűjtők

A bibliofília története a messze ókorba nyúlik vissza. A legrégebb, név szerint ismert könyvbarát Asszurbanipál asszír király, aki az i. e. 7. században lemásoltatta minden, a birodalmában fellelhető irodalmi, jogi, történeti, teológiai művet. Palotájának romjai alól sikerült kiaszni 60 000 agyagtáblából álló könyvtárát. A gyűjtők hosszú sora követte őt, köztük olyan ismert nevek, mint Platon, Arisztotelész, Cicero.

Igen nagyok a bibliofilek kulturális érdemei. Legjobb példa erre Cassiodorus (470—562), Nagy Teodorik kancellárja, aki Vivariumnak nevezett könyvtára számára pergamenkódexekre íratta át a gyorsan pusztuló papirusztekercseken levő műveket. Az ő kódexei és a róluk készült későbbi másolatok őrizték meg számunkra a görög—római klasszikusok alkotásainak jelentékeny részét.

A népvándorlás kora nem kedvezett a könyvkultúrának, nagyon megfogyatkozott a könyvtárak, a könyvgyűjtők száma. Új fellendülést csak a humanizmus hozott, amely divattá tette a bibliofiliát. A fejedelmi, főúri, főpapi udvarokban pazarul díszített kódexekből álló könyvtárak nyíltak meg. Köztük — nemzetközi viszonylatban is — az elsők egyike Mátyás királyé volt. A köteteket díszítő hollós címerrel (holló latinul corvus) Corvinának nevezett könyvtár számos díszes kézírata külföldön készült, például egyedül Firenzében öt műhely dolgozott számára, de Budán is felállított a nagy király külön másoló, festő és könyvkötő műhelyt.

A bibliofilek nemcsak tartalmuk szerint értékelik a könyveket, hanem fontosnak tartják a külső szépséget is. Nemcsak a Corvina köteteit lehet felismerni külsejükről, hanem más híres gyűjtőké is. Jean Grolier (1479—1565) francia kincstartó például háromezer kötetét aranyos szalagmintákkal, arabeszekkel díszített barna bőre köttette, és a „*Jo. Grolierii et amicorum*” felirat hirdette minden darabon, hogy Grolier és barátai használatára szolgál.

Számadáskönyvekben, oklevelekben elszórtan számos adatot találunk, különösen külföldön, a polgári könyvgyűjtőkre is. Egy számlából tudjuk, hogy bizonyos Johann Michael Dilherr lelkész könyveinek súlya 104 mázsára rúgott. Amikor 1660-ban Jénából Münchenbe költözött, csak 14 erős szekér tudta elszállítani ezt a terhet.

Magyar bibliofilek

Hazánkban a folytonos háborúk miatt a bibliofilia hosszú ideig nem virágozhatott. Változást csak a XVIII. század közepe hozott. A barokk kor pompaszerete megkövetelte az újonnan épített kastélyokban a díszes könyvtártermeket, polcaikon gazdagon aranyozott könyvekkel. A felvilágosodás elterjedése után a könyvkultúra elmélyült, bár külsőségekben szerényebbé vált. A könyvtárakat ekkor már nem mutogatás, hivalkodás végett rendezték be, hanem olvasási szükséglettől hajtva. Bél Mátyásnak, Pray Györgynek, Schmeizel Mártonnak, Batsányi Jánosnak, Péczeli Józsefnek, Kisfaludy Sándornak és a többi írónak, tudósnak könyvei nem voltak már olyan díszes kötéseik, tartalmuk viszont híven tükrözte tulajdonosuk érdeklődési körét.

A főúri és később a jómódú polgári bibliofileknek igen sokat köszönhetnek közgyűjteményeink. Az Országos Széchényi Könyvtár törzanyagát Széchényi Ferenc sok ritkaságot tartalmazó, 21 000 kötetes könyvtára alkotja, őnyomtatványainak majdnem felét Jankovich Miklós, régi magyar könyveinek nagy hányadát pedig Todoreszku Gyula gyűjtötte össze. Az Akadémiai Könyvtár legféltettebb ritkaságai közé tartoznak Ráth György régi magyar könyvei, Vignyó Ferenc őnyomtatványai, Kaufmann Dávid arab—héber kéziratái és könyvei.

Bibliofiljeink sorában — példakép gyanánt — említsük meg Apponyi Sándor nevét (1844—1925). A császári érdekeket szolgáló családból származó gróf életének a könyvgyűjtői szenvedéllyel párosult patriotizmus adott tartalmat. Kora ifjúságától kezdve egy célt tűzött ki maga elé,

s ettől élete végéig nem tért el: a külföldön megjelent magyar vonatkozású munkáknak, a hungarikáknak gyűjtését.

Apponyi négykötetes annotált katalógust adott ki gyűjteményéről, s ez *mindmáig a legteljesebb hungarika-bibliográfia*. Az annotációkban mindenütt felhívja a figyelmet az irodalmi és a történelmi összefüggésekre, a magyar vonatkozásokra, a metszetek szépségeire, a *kötésekre*... A nagyműveltségű bibliofil sok utánjárással, fáradsággal és költséggel megszerzett könyveit az Országos Széchényi Könyvtárra hagyta.

Mit gyűjtünk ma?

A régi kor bibliofiljei elsősorban őnyomtatványok, kódexek, régi és ritka könyvek megszerzésére törekedtek. Ma erre nincs sok lehetőség, egyrészt mert kevés ilyen anyag kerül eladásra az antikváriumokban, és ezekre is elővételi joguk van a nagy tudományos könyvtáraknak, másrészt azért, mert nincsenek nagy vagyonú gyűjtők. Gondoljunk azonban arra, hogy szerény pénztárcával is lehet értékes könyvtárat összeállítani. Erre példát mutat Szűry Dénes esztéta (1849—1909), alkinek polcain a legjelesebb magyar írók 1767 és 1867 közt megjelent első kiadású munkái sorakoztak, és Ballagi Géza történétíró (1851—1907), aki magyar politikai röpiratok megszerzésén fáradozott, mégpedig igen szép eredménnyel. (Ma mindkét gyűjtemény a Szabó Ervin Könyvtár központjában található).

Számtalan lehetőség kínálkozik a mai bibliofil számára. Így tartalom szerint gyűjtheti egy-egy író vagy írócsoport (pl. mai magyar költők) műveit, nagy embeerekre, történelmi korszakokra, egyes városokra (Szentendre), tájakra (Rábaköz) vonatkozó írásokat, különleges műfajokat (börtönnaplók), az öt különösen érdeklő tudományág (légi közlekedés), sport (horgászat) vagy egyéb tárgykör (babona) irodalmát. De specializálhatja magát a fametszetes vagy rézmetszetes művekre, bizonyos nyomdák (Kner) termékeire, az album alakú díszművekre, a gyémántkiadásokra vagy egyszerűen a szép, bibliofil kiállítású könyvekre.

Természetesen egyéb szempontok szerint is lehet gyűjteni. Van olyan különc, akit csak a színes papírra vagy selyemre nyomott kötetek érdekelnek, a másikat pedig kizárólag a fel nem vágott példányok. Magától értetődik, hogy ez utóbbi nem olvashatja gyűjteményét, s így közeli rokona a *Bolondok hajóján* utazó bibliománnak.

Vértesy Miklós

Stettner Béla ex libris művészete

Stettner Béla (1111 Bp., Budafoki út 57/b.) a mai magyar grafikusművészet egyik legegényibb hangú képviselője. Tanulmányait 1952-ben fejezte be a Képzőművészeti Főiskolán, ahol Kmetty János és Koffán Károly növendéke volt. A Fialtal Képzőművészek Stúdiójának egyik alapító tagja, műveit önálló kiállításon először 1961-ben mutatta be. Ezt követően a rangosabb hazai és külföldi kiállítások rendszeres résztvevője, legutóbbi gyűjteményes kiállítása pedig 1973-ban volt a Műcsarnokban. E reprezentatív kiállításon 42 ex librisét is bemutatta. Munkásságának elismerését a Munkácsy- és a SZOT-díj, valamint az Erdemes Művész cím is tanúsítja.

Stettner Bélát nemcsak adottságai, hanem nyílt — a befogadás és közlés állandó változásában élő — személyisége is vonzotta a kisgrafika felé. A kisméretű lapokon adott tömör, aforizmatikus kifejezési lehetőség, a lapok nagy példányszámú sokszorosítása révén kialakuló közönség újabb, széles táborra mind-mind hozzájárult ahhoz, hogy ismert képgrafikus tevékenysége mellett a mai magyar ex libris egyik legkiválóbb művelője is lett.

Linóleummetszésű könyvjegyei közül az elsőt 1958-ban alkotta, ex libriseinek száma nemsokára eléri a 400-at. Ex libris művészetének középpontjában — akár egész életművében — az ember áll. Korai képeinek drámai realizmusát az ábrázolt személyek jellemzése váltotta fel. Hegyes könyökű, vállú, sovány figurák jelennek

meg metszetein s — nem kisebb drámai hatást keltve — válnak teremtő, harmonikus (esetleg éppen olvasó) emberekké. Különösen többalakos kompozícióin érezhetjük humánus mondanivalóját: az aszkétikus, vékony figurák gyakran önkényesen meghosszabbított végtagjaik ellenére szinte a vízben úszó ember könnyedségével fordulnak lágyan egymás felé. Metszeteit dinamizmus, az élet igenlése hatja át. Szívesen készít portrét, szimbólumvilágában gyakran fordul haladó társadalmi eszmények felé. Am Dózsa felkelőit vagy a fasizmus mártírjait idézve sohasem illusztrál, hanem sajátos benső mondanivalóját fogalmazza meg. Művészetének ez az öntörvényűsége, kifejező eszközeinek változatossága, gazdag tematika jellemzi ex libris művészetét is.

A hagyományostól eltérő, közéleti hangvételű kisgrafikáit önálló kiállításon — mintegy az ex libris és a könyvtár örök közösségét jelezvén — először az Országos Széchényi Könyvtár mutatta be, 1969-ben. Műveit azóta számos intézményben, könyvtárban láthattuk, több könyvtár gyűjteményt is állított össze Stettner kisgrafikáiból. 1976 májusáig készült 348 kisgrafikájának teljes leíró jegyzékét jászberényi kiállításának katalógusa tartalmazza. (Stettner Béla grafikái. Szerk. Semsey Andor. Jászberény, 1976. Városi-Járási Könyvtár 2—16. l.)

Stettner Béla nemcsak művészetével, hanem fáradhatatlan szervezőmunkájával is hozzájárult a hazai ex libris-művészetnek az 1950-es évek végén kezdődött megújulásához. A *Kisgrafika Barátok Körének* a megalakulása óta művészeti vezetője, az ex libris-műfaj népszerűsítése révén pedig nemcsak az olvasók és a gyűjtők, de a könyvtárosok megbecsülését is kivívta.

Arató Antal

Mi a relevancia ?

Ha valamilyen problémánk, kérdésünk van, a meglevő ismereteket, az ezeket tartalmazó dokumentumokat — szinte ösztönösen — két csoportra osztjuk. Az egyik csoportba soroljuk azokat, amelyek elősegítik problémánk megoldását, a másikba pedig azokat, amelyek erre nem alkalmasak.

Az első csoportba tartozó dokumentumokat (információkat) releváns — a másik csoportba tartozókat irreleváns (nem releváns) dokumentumoknak, információknak szoktuk nevezni.

Maga a relevancia szó azt a mennyiségi és minőségi ismérvek alapján hozott ítéletünket fejezi ki, hogy *egy dokumentum, információ milyen mértékben* releváns, vagyis *megfelelő egy megadott probléma megoldására, megválaszolására*.

Hogy a probléma meg a problémamegoldás és a relevancia között milyen szoros az összefüggés, azt mutatja a szó eredeti értelme is. A „relevancia” s a „releváns” szavak a latin relevo (relevare) igéből származnak, amelynek a következő jelentései vannak:

ismét fölemel, megkönnyebbít, teheről megszabadít.

A mindennapi beszédben is sűrűn használjuk a „nehéz probléma”, „meggörnyedni egy probléma súlya alatt”, és hasonló kifejezéseket. A problémák okozta nehéz helyzetben van szükségünk olyan ismeretekre, tanácsokra, lehetőségekre, amelyek könnyítenek nehézségeinken, részben vagy egészben leveszik „vállunkról” a terheket — tehát relevánsak, lehetővé teszik, hogy ismét szabadabban, könnyedebben, „emeltebb fővel” mozogjunk (átvitt értelemben).

A könyvtári, dokumentációs, információs szolgálatot illetően a relevanciában tehát az a követelmény fejeződik ki, hogy minden rászoruló segítségünk problémájának megoldásában releváns dokumentumokkal (információkkal).

Ezen a gondolatkörön belül elhelyezhető a legtöbb olyan meghatározás, amely a könyvtári és az informatikai szakirodalomban felmerült a relevanciára vonatkozóan. Ezeket Tefko Saracevic elemezte részletesen. Ő egyébként a relevancia-problematika egyik legkiválóbb kutatója (ebben a tárgy körben írta filozófiai doktori értekezését is). A következőkben részben az ő magyarázatát, értelmezését használjuk fel.

Lássuk a relevancia meghatározásának néhány változatát a könyvtári és az információs munka, valamint az olvasó (felhasználó) szempontjából. A relevancia:

- megfelelés egy dokumentum és egy kérdés (probléma) között;
- **mértéke** annak, hogy egy dokumentum mennyire informatív egy kérdés szempontjából;
- fokmérője annak, hogy egy dokumentum információtartalma mennyire illeszkedik a felhasználó már meglevő ismereteihez egy meghatározott problémakörben;
- az a lehetőség, hogy egy adatkészlet (file) elemeit hozzáillesztjük egy kérdéshez;
- annak a meglepetésnek a mértéke, hogy egy dokumentum információi a felhasználónak újat mondanak, mivel ezeket egyáltalán nem ismerte, és (vagy) nem hozta őket kapcsolatba a problémával;
- az információ szoros összefüggése egy kérdéssel, abban az esetben is, ha a szolgáltatott információ már ismert vagy elavult.

Ha az információs források (szövegek stb.) szempontjából nézzük a relevanciát, akkor relevánsnak tekintjük (például):

- azokat a dokumentumokat, amelyekből meghatározott kérdésekre választ kaphatunk;
- azokat a gondolatokat, tényeket, amelyek olyan alapvetően kapcsolódnak egy problémához, hogy figyelmen kívül hagyásuk megváltoztatná a kérdést;
- azokat a dokumentumokat, amelyekben olyan eredmények vannak, amelyek szükségesek a szakmai előrehaladáshoz.

Az előzőekből kitűnik, hogy a relevanciát két lényeges ponton „érhetjük tetten”: egyrészt az információk forráshelyén, másrészt az információk rendeltetési helyén (a felhasználóknál).

Az információk forráshelyén, a könyvtárakban és az információs intézményekben mindenekelőtt az információkeresés (retrieval) eredményességének mértékét jelenti a

relevancia, s a számítógépes információ-kereső rendszerek kialakulása óta az informatikai szakirodalom jórészt ebből a szempontból foglalkozik vele.

Az információ-kereső rendszerek teljesítményének, keresési sikerének, vagyis a találatok arányának, relevancia-fokának értékelésére két mérőszámot szoktak alkalmazni. Az egyik a visszahívás (recall), a másik a pontosság (precision). Ezeket a következő „egyenletek” szerint határozzuk meg:

$$\text{Visszahívás} = \frac{\text{talált releváns dokumentumok száma}}{\text{a rendszerbe bevitt releváns dokumentumok száma}}$$

$$\text{Pontosság} = \frac{\text{talált releváns dokumentumok száma}}{\text{talált dokumentumok száma}}$$

A visszahívás tehát annak a teljességnek a mértéke, amellyel a kereső kérdésre vonatkozó dokumentumokat (információkat) ténylegesen megtaláljuk. Ez a mérték tulajdonképpen az információs rendszer „emlékező képességét” jellemzi, amint erre az angol recall szó utal, amelynek egyik jelentése az, hogy „emlékezetbe idéz”, „felidéz”.

A pontosság annak a mértéke, hogy a keresés eredményében mekkora a „ballaszt”, mennyi a fölösleg („irrelevancia”, „zaj” stb.), mennyi a nem releváns és mégis „kikeresett” dokumentum, amelyet természetesen ki kell szűrnünk a „találatok” közül. A nem releváns dokumentumok, információk körébe sorolhatók azok is, amelyek a kereső kérdésben megfogalmazott témára vonatkoznak ugyan, de ennek olyan szempontját tárgyalják, amely az információ felhasználója számára már ismert. (Ezt redundáns információnak is szoktuk nevezni, s bővebb kifejtésére még visszatérünk.)

Az előzőek értelmében a relevanciát úgy foghatjuk fel, mint az információs rendszerek (könyvtárak, tájékoztató intézmények) működésének folyamatos minősítésére szolgáló ismérvet és eszközt. Nyilvánvaló, hogy az információkeresés eredményében, relevancia-fokában az egész információs rendszer (intézmény) „vizsgáljuk”: kitűnik, hogy milyen mértékben jó a dokumentumok beszerzése (válogatása), a feldolgozás, osztályozás, indexelés „finomsága”, a keresőprofilok meghatározása, számítógépes rendszer esetén a file- (adatkészlet) szervezés, a programozás stb. stb., és végül, hogy a felhasználók mennyire elégedettek a szolgáltatásokkal.

Mindezek figyelembevételével a relevanciát a következőképpen határozhatjuk meg: A könyvtári, dokumentációs, információs szolgálatban a relevancia annak mértéke, hogy a tájékoztató intézmény mennyire elégíti ki a hatókörébe tartozó olvasók, felhasználók szubjektív igényeit, objektív szükségleteit, milyen hatásokkal járul hozzá az érintett egyének, csoportok aktuális problémáinak sikeres megoldásához, ezen belül ismereteik tényleges gyarapításához, vagy új szempontok szerinti átrendeződéséhez.

Györe Pál

IRODALOM

Saracevic, T.: The concept of „relevance” in information science: a historical view. — In: Introduction to information science. Ed. T. Saracevic. N. Y. London, 1970. Bowker. p. 111—151.

Saracevic, T.: Relevance: a review of and a framework for the thinking on the notion in information science. = Journal of the ASIS, 26. k. 6. sz. 1975. p. 321—343.

Györe Pál: Az informatika alapvető problémája, kulcsfogalma: a relevancia. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 23. k. 10. sz. 1976. p. 419—423.

Soergel, D.: Dokumentation und Organisation des Wissens. Berlin, 1971. Duncker und Humblot.

Pótlások a lexikonokhoz az 1976. évről

Összeállításunk ugyanolyan rendszerű, mint a Könyvtárosban 1976 augusztusában megjelent előzménye. Mivel a sajtó gyakran mellőzi a halálozás pontos helyének és napjának megjelölését, sok esetben mi is kénytelenek vagyunk körülbelüli adatot adni: a megjelenés előtti nap dátumát, illetve a föltételezett helyet kérdőjellel. Néhány adatnál azonban csak a hónapot tüntethetjük fel, s a napok helyén két kérdőjellel figyelmeztetünk az adat bizonytalanságára; a halálozás helyének pedig néhány esetben, jobb híján a tágabb környezetet — országot, tájegységet — adjuk meg.

Mivel adataink az 1976. évre vonatkoznak, az évszámot nem jelöljük, csak a hónapot és a napot tüntetjük fel arab számokkal.

R Ö V I D Í T É S E K

†	Halálozás
BB	Balázs Béla-díj
EF	Erkel Ferenc-díj
EM	Érdemes Művész
FL	Fotólexikon. 1963.
GA	Gábor Andor-díj
HKI	A huszadik század külföldi írói. 1968.
JA	József Attila-díj
JM	Jászai Mari-díj
KD	Kossuth-díj
KK	Ki kicsoda? 3. átd. kiad. 1975.
KL	Kislexikon. 1968.
KM	Kiváló Művész
LF	Liszt Ferenc-díj
MIL	Magyar irodalmi lexikon. 1963—1965.
MKL	Művészeti kislexikon. 1973.
ML	Művészeti lexikon. 1965—1968.
MM	Munkácsy Mihály-díj
MML	Munkásmozgalom-történeti lexikon. 2. jav., bőv. kiad. 1976.
OL	Orvosi lexikon. 1967—1973.
SZKL	Színházi kislexikon. 1969.
SZOT	SZOT-díj
TTL	Természettudományi lexikon. 1964—1968.
TTL7	Természettudományi lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1976.
ÚFL	Új filmlexikon. 1971—1973.
ÚML	Új magyar lexikon. 1959—1962.
ÚML7	Új magyar lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1972.
VL	Világirodalmi lexikon. 1970—1975.
ZL	Zenei lexikon. 1965.

K I E G É S Z Í T É S E K

Aalto, Alvar † Helsinki, 5. 12? KK, MKL, ML, ÚML	Andor Éva ÉM, ZL
Adler Adelina † Bp. 2. 28? ZL (rossz adattal!)	Balogh István † Bp. 7. 21. KK
Almásy Gyula Béla † Hódmezővásárhely, 8. 2. MKL, ML	Baranyi Ferenc JA, KK, MIL
Alpári Pál † Bp. 4. 20. KK	Barát Endre † Bp. 3. 18? MIL
Anda Géza † Zürich, 6. 13. KK, ÚML7, ZL	Benkő Ilona MM, MKL
Andaházy Margit † Bp. 1. ?? SZKL	Berta Erzsébet † ? 8. 8. SZKL
	Bittei Lajos † Bp. 9. 12. MIL
	Bodnár György JA, MIL
	Bodnaras, Emil † Bukarest, 1. 24. KK, MML, ÚML

Bódy Irén SZOT, MKL
 Bor Ambrus GA, MIL
 Bortnyik Sándor † Bp. 12. 31. KK, MKL, ML, ÚML
 Britten, Benjamin † Suffolk, 12. 4. KK, KL, ÚML, ZL
 Budanovits Mária † Bp. 5. 7. ZL
 Calder, Alexander † New York, 11. 11. KK, MKL, ML, ÚML7
 Christie, Agatha † Oxford, 1. 12. HKI, KK, ÚML7, VL
 Claudius, Eduard † ? 12. 15? HKI, KK, ÚML, VL
 Coj Jen Gen † Phenjan, 9. 21? KK, MML, ÚML
 Csányi Árpád JM, SZKL
 Cséby Lajos † Bp. 9. 15. MML
 Csehi Gyula † Kolozsvár, 6. 21. MIL
 Csernus Mariann ÉM, KK, SZKL
 Csou En-laj † Peking, 1. 8. KK, KL, MML, ÚML
 Csu Te † Peking, 7. 6. KK, MML, ÚML
 Czöbel Béla † Szentendre, 1. 30. KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Dajbukát Ilona † Bp. 1. 22. KK, SZKL
 Devich Sándor † Bp. 5. 19. ML
 Dömölky János BB, ÚFL
 Dzocenyidze, Georgij Szamszonovics † Moszkva, 5. 5. KK
 Eigel István ÉM, KK, MKL, ML
 Ekk, Nyikolaj † ? 7. 15? ÚFL
 Erdey-Grúz Tibor † Bp. 8. 16. KK, KL, TTL, ÚML
 Ernst, Max † Párizs, 4. 2? KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Fabók Gyula MM, MKL
 Farkas Imre † Bp. 3. 25. MIL, ÚML
 Fáy Árpád † Bp. 7. 10. MIL
 Fehéri Tamás ÉM, ÚFL
 Fejér István † Bp. 2. 26. MIL, SZKL
 Feledy Gyula SZOT, KK, MKL, ML
 Frank Frigyes † Bp. 10. 24. KK, MKL, ML
 Gabin, Jean † Párizs, 11. 15. KK, KL, ÚFL, ÚML
 Galgóczy Erzsébet JA, KK, MIL, ÚML7
 Gáll István JA, KK, MIL
 Galsay Ervin † Bp. 12. 15. ZL
 Gerendás Mihály † Bp. 6. 16. KK, ÚML
 Goulart, João † (Argentína), 12. 6. KK, ÚML
 Grecsko, Andrej Antonovics † Moszkva, 4. 26. KK, KL, MML, ÚML
 Hámos György † Bp. 1. 9. KK, KL, MIL, ÚML
 Házy Erzsébet KM, KK, ÚML7, ZL
 Heidegger, Martin † Messkirchen, 5. 26. KK, KL, ÚML
 Heisenberg, Werner Karl † München, 2. 1. KL, TTL, ÚML
 Hermann István SZOT, MIL, ÚML7
 Hernádi Gyula JA, KK, MIL
 Holló László † Debrecen, 8. 14. KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Iglódi István JM, KK, SZKL, ÚFL
 Inke László ÉM, KK, SZKL, ÚFL
 Jajczay János † Bp. 5. 22. ML
 Jákó Pál SZOT, KK, SZKL
 Jakubovszkij, Ivan Ignatyevics †? 11. 30. KK, ÚML7
 Jászai László JM, SZKL
 Johnson, Eyvind † Stockholm, 8. 25. HKI, KK, ÚML7
 Jouve, Pierre Jean † Párizs, 1. 9. HKI
 Kádár György KM, KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Kálmán Kata ÉM, FL
 Kalmár László † Szeged, 8. 2. KK, KL, TTL, ÚML
 Kalocsay Kálmán † Bp. 2. 27. KK, KL, MIL, OL, ÚML
 Kamjén István † Bp. 9. 10? MIL
 Kecskeméti István EF, ZL
 Kenessey Jenő † Bp. 8. 19. KK, KL, ÚML, ZL
 Kertész László ÉM, SZKL
 Kéthly Anna † Blankenberge, 9. 9? KK, MML, ÚML
 Kishegyi Árpád SZOT, KK, ZL
 Kocsis András † Bp. 10. 26? KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Koltay Valéria ÉM, ZL
 Kónyi Gyula † Bp. 4. 6. KK
 Kovács Mária ÉM, SZKL
 Lang, Fritz † Hollywood, 8. 3? KK, ÚFL
 Láng György † Bp. 4. 3. MIL
 Latinovits Zoltán † Balatonszemes, 6. 4. KK, SZKL, ÚFL, ÚML7
 Lehmann, Lotte † (Kalifornia), 8. 26. KK, KL, ÚML, ZL
 Lesenyei Márta ÉM, MKL, ML
 Leviczky Andor ÉM, SZKL
 Madaras József BB, SZKL, ÚFL
 Mádi Szabó Gábor ÉM, SZKL, ÚFL
 Magyar József SZOT, KK, ÚFL
 Mainardi, Enrico † München, 4. 10. KK, KL, ÚML, ZL
 Majláth Júlia † Bp. 1. 13? ZL
 Majoros János ÉM, MKL, ML
 Malraux, André † Párizs, 11. 23. HKI, KK, KL, ML, ÚML
 Mándy György † Debrecen, 5. 30. TTL7, ÚML7
 Mao Ce-tung † Peking, 9. 9. HKI, KK, KL, MML, ÚML
 Markos György † Bp. 7. 5. TTL7, ÚML7
 Maróti Károly † Bp. 10. 12. KK
 Martinon, Jean † Párizs, 3. 1. ZL
 Máthé Erzsébet ÉM, KK, SZKL, ÚFL
 Menyhárt József † Debrecen, 5. 1. ML
 Mészáros Mihály (1930—), MM, MKL, ML
 Mezei István BB, ÚFL
 Miklós Jutka † Vitry-sur-Seine, 2. ?? MIL, ÚML
 Mócsy János † Bp. 8. 16. KK, KL, TTL, ÚML
 Mondadori, Alberto † Velence, 2. 14. KK
 Monod, Jacques † Cannes, 5. 31. KK, KL, TTL, ÚML7

- Montgomery, Bernard † (Dél-Anglia), 3. 24. KK, KL, ÚML.
- Mózer Pál MM, MKL, ML
- Nádasdi Péter † Balmazújváros, 4. 30. MIL
- Nagy Imre † Csikszereda, 8. 22. KK, MKL, ML
- Nagy István (1914—) † Bp. 1. 23. SZKL, ÚFL
- Nagy Vilmos † Piliscsaba, 6. 23? KK
- Nam Ir † Phenjan? 3. 7. KK
- Németh Gyula † Bp. 12. 14. KK, KL, MIL, ÚML
- Németh József MM, KK, MKL, ML
- Nirschy Emilia † Grasse, 10. 7? KL, ÚML
- Nizsalovszky Endre † Bp. 11. 19. KK, ÚML7
- Novomesky, Ladislav † Prága? 9. 4. KK, MML, ÚML7
- Nyilassy Judit JM, SZKL
- Onsanger, Lars † Coral Gables, 10. 6? KK, TTL, ÚML7
- Orosz Adél KM, KK
- Ottó Ferenc † Gödöllő? 12. 5. ÚML, ZL
- Papp Gábor ÉM, KK, MKL, ML
- Paulovics Gézané † ? 8. ?? ZL
- Pécsi Ildikó JM, SZKL, ÚFL
- Pejeve, Jan Voldemarovics † 9. 15? KK
- Perényi Miklós ÉM, KK, ZL
- Pethes György JM, SZKL
- Petrik József JM, SZKL, ÚFL
- Piatigorsky, Gregor † Los Angeles, 8. 6. ZL
- Pogány Frigyes † Bp. 12. 17? KK, KL, MKL, ML, ÚML
- Polányi Mihály † Oxford, 2. 22. KK, TTL, ÚML7
- Pons, Lily † Dallas (Texas), 2. ?? ZL
- Psota Irén ÉM, KK, SZKL, ÚFL, ÚML7
- Raus Károly † Pécs, 2. 27. KK, OL, ÚML
- Redő Ferenc ÉM, MKL, ML, ÚML
- Reismann János † Bp. 5. 2. FL, KK
- Renner János † Bp. 1. 31? KK, TTL, ÚML7
- Rényi Tamás ÉM, KK, ÚFL, ÚML7
- Rethberg, Elisabeth † Yorktown Heights (N. Y.) 6. 8? KK, ZL
- Robeson, Paul † Philadelphia (Pa.) 1. 23. KK, KL, ÚML, ZL
- Róna Viktor KM, KK, ÚML7
- Room, Abraam † Moszkva, 7. 27? ÚFL
- Ruzicka, Leopold † Mammern, 9. 26. KK, KL, TTL, ÚML
- Sárosi Bálint EF, ZL
- Schmidt-Rottluff, Karl † Berlin, 8. 10. MKL, ML, ÚML7
- Seifert Géza † Bp. 5. 28. KK
- Sík Ferenc ÉM, SZKL
- Sík Igor ÉM, KK, ÚFL
- Sípos Gyula † Bp. 8. 30. KK, MIL, ÚML
- Sípos Tamás SZOT, MIL
- Somogyvári Rudolf † Bp. 9. 28. KK, SZKL, ÚFL, ÚML7
- Staindl Katalin ÉM, MKL, ML
- Stefanik Irén † Bp. 9. 15? SZKL
- Styemenko, Szergej Matvejevic † ? 4. 23. KK
- Sugár Mihály † Bp. 10. 5? SZKL
- Sugár Rezső ÉM, KK, ÚML, ZL
- Sütő Irén SZOT, SZKL, ÚFL
- Szabó István (1931—) † Bp. 3. 17. MIL, ÚML
- ifj. Szabó István MM, MKL
- Szalma Ferenc ÉM, KK, ZL
- Szavainé Demény Magda † Bp. 4. 5. ZL
- Szécsényi Ferenc KM, KK, ÚFL, ÚML7
- Szemere Vera ÉM, SZKL, ÚFL
- Szilágyi Domokos † Kolozsvár? 10. 27. MIL
- Szokolay Sándor ÉM, KK, ÚML, ZL
- Szóllósy Kálmán † Bp. 7. 31. FL
- Sztojanovits Adrienne † Bp. 8. 3? ÚML, ZL
- Szumrák Vera ÉM, KK
- Szurcsik János ÉM, MKL, ML
- Szűcs László István † Bp. 8. 23? MIL, SZKL
- Takács Károly † Bp. 1. 6. KK
- Tamkó Sirató Károly JA, MIL
- Thorndike, Sybil † ? 6. 9. KK, SZKL, ÚML
- Toldalagi Pál † Bp. 4. 14? MIL
- Tóth János (1930—) BB, ÚFL
- Tóth Menyhért ÉM, MKL, ML
- Turán Pál † Bp. 9. 27? KK, KL, TTL, ÚML
- Tüskés Tibor JA, MIL
- Vadász Ferenc JA, MIL
- Vágó Márta † Bp. 5. ?? MIL
- Varga Katalin JA, MIL
- Várkonyi Mihály † Santa Barbara (Calif.), 7. 26? ÚFL
- Vér Andor † Buenos Aires, 3. ?? MIL
- Vértés György † Bp. 2. 11. MIL, MML, ÚML
- Visconti, Lucchino † Róma, 3. 17. KK, ÚFL, ÚML
- Voith Ági JM, SZKL, ÚFL
- Westsik Vilmos † Nyíregyháza, 1. 29. KL, TTL (rossz adat!), ÚML
- Zahava, Borisz Jevgenyjevics † Moszkva, 11. 27? KK
- Závodszy Zoltán † Bp. 9. 9. KK, KL, ÚML, ZL
- Zempléni Kornél ÉM, KK, ÚML, ZL
- Zsigmondi Borbála ÉM, ÚFL
- Zsombolyai János, SZOT, KK, ÚFL

PÓTLÁS ÉS HELYESBÍTÉS

- Kardos István † Bp. 1975. 12. 22. ZL
- Kerényi Károly † Kilchberg, 1973. 4. 14. KK, KL, MIL, ÚML
- Vidos Zoltán † Bp. 1975. 12. 25. ML

Összeállította: *Gyuris György*

Armarium

Studia ex historia scripturae, librorum et ephemeridum. Studien aus der Geschichte der Schrift, der Bücher und der Periodica

[Tanulmányok az írás, a könyv és az időszaki sajtó történetéből]

A Magyar Tudományos Akadémia könyvtörténeti és bibliográfiai munkabizottsága új sorozatának első kötetét a szerkesztők Mátrai László akadémikusnak, az Egyetemi Könyvtár főigazgatójának ajánlották 65. születésnapja alkalmából. A kötet a hazai és a külföldi írás-, könyv- és sajtótörténet köréből német, francia és angol nyelven közlő tanulmányokat magyar, román, cseh és osztrák szerzők tollából.

Bevezetésként Mezey László meleg szavakkal emlékezik meg az 1972-ben elhunyt *Dezsényi Béla* életéről, tudományos munkásságáról és könyvtárosi pályafutásáról. Az ezután következő tanulmányok témaköre rendkívül változatos. *Timkovics Pál* azt a IX. századi kódextöredéket elemzi, amelyet Mezey László fedezett fel a pozsonyi Akadémiai Könyvtárban, és amely János evangéliumának egy részletét és a hozzá írott glosszákat tartalmazza. Mezey László hosszabb tanulmányt szentel a Pray-kódex keletkezéstörténetének (ez a kódex tartalmazza a Halotti Beszédet, első magyar szöveges nyelvemlékünköt). Azt vizsgálja, hol, milyen minták alapján készült, és eredetileg kiknek szánták. Az eddigi irodalom kritikai elemzését kiegészíti saját kutatásainak eredményeivel.

Vízkelety András Ulrich von Pottensteinnek, a bécsi német nyelvű skolasztika XV. századi képviselőjének nagy morálteológiai kompendiumával foglalkozik; a mű régebben ismert salzburgi, bécsi és kalocsai kéziratait veti össze az egri, a budapesti és a müncheni könyvtárakban újabban fellelt kéziratokkal, és megállapítja, hogy a fennmaradt kéziratok viszonylag nagy száma kétségessé teszi a középkori szerző művének ismeretlenségéről, illetve csekély hatásáról kialakított korábbi elképzelések helyességét.

Csapodi Csaba egy, az Osztrák Nemzeti Könyvtárban őrzött kódexről, mely a XV. században magyar tulajdonban volt, a benne talált bejegyzések alapján megál-

lapítja, hogy a kérdéses kódex az „Academia Istropolitana”, a Mátyás király alapította pozsonyi egyetem könyvtáráé volt, s hogy az egyetem 1474-ben még működött. (Ld. a Magyar Könyvszemle 1976/3. számát is.) *Fodor Adrienne* a lechnitzi kartauzi kolostor könyvtárának 1500 előtti történetével foglalkozva közli a különféle gyűjteményekben található, valamint a lechnitzi kolostori könyvtárban őrzött kéziratok és ősnymtatványok jegyzékét.

Scheiber Sándor héber kéziratot tesz közzé, és kommentál. A Magyarországon előkerült kézirat eddig ismeretlen részlettel szolgál egy ferrarai és egy bolognai üzletember között folyó peres ügy történetéhez, megvilágítja az 1507-ben lezajlott események hátterét. *Dán Róbert* tanulmánya arra a kérdésre ad választ, milyen szerepet játszott az erdélyi antitrinitárius mozgalom ideológiájának kialakulásában *Matthias Vehe*, aki az 1570-es évek végén Heidelbergből — Köln érintésével — Erdélybe menekült, és ott *Matthias Glirius* álnéven tevékenykedett.

A Bukarestben élő *Demény Lajos* moszkvai és leningrádi könyvtárakban őrzött, de a XVI. században Erdélyben nyomtatott cirill betűs kiadványok ismeretével gazdagítja bibliográfiai ismereteinket. *Dörnyei Sándor* két XVI. századi ex librisről és tulajdonosukról (Hans Teilknesről és Dernschwam Jánosról), illetve könyvtárukról közöl érdekes adatokat. A prágai *Jaroslav Kolár* a XVI. századi újságok társadalmi és kulturális szerepét kutatja, e sajátos kiadványfajtának a cseh irodalomra és a cseh irodalmi publicisztikára kialakulására gyakorolt hatását vizsgálja.

Hosszabb értekezés tárgyalja az első magyar orvostudományi mű, az „Ars medica” vitás kérdéseit. Az eddig ismerttől eltérően határozza meg keletkezési idejét, ismerteti a szerző, *Lencsés György* életének fontosabb mozzanatait, és adalékokkal szolgál a XVI. századi erdélyi orvostörténetről. A magyar tudománytörté-

net szempontjából figyelmet érdemlő tanulmány szerzői: *Spielmann József* (Marosvásárhely), *Trócsányi Zsolt* és *L. Szini Karola* (Marosvásárhely).

Hölvényi György a XVIII. századi jezsuita történetírás jelentőségét méltatja, megfelelően helyet keresve ennek az el-
lentmondásokkal terhes irányzatnak. *Dezsényiné Szemző Piroska* nagy lélegzetű tanulmányban foglalja össze a hazai folyóirat-illusztráció történetének XVIII. századi kezdeteit, s kitér az illusztrációk művelődéstörténeti jelentőségére is. A néhány éve elhunyt Dezsényi Béla itt közzétett munkája a XIX. század első felében megjelent magyar képes folyóiratokban közölt fametszetek német és francia mintáira hívja fel a figyelmet.

Livia Grāmadā (Kolozsvár) összehasonlító értekezése a XIX. századi, Pesten megjelent magyar és román nyelvű satirikus sajtótermékekkel foglalkozik. *Eugen Klementis* írásából megtudjuk, hogy *Ludovít Vladimír Rizner* (1849—1913), a szlovák nemzeti bibliográfia megteremtője, kapcsolatban állt *Petrík Gézával* —

bizonyítja ezt *Petrík Riznernek* írt két, 1890-ből, illetve 1891-ből való levele is.

A bécsi *Herbert Exenberger* a párizsi kommün leverése után menekülni kényszerült *Frankel Leó* és az osztrák szocialista sajtó kapcsolatát kutatja; közli a „*Volkstimme*”, a „*Volkswille*”, az „*Österreichischer Arbeiterkalender*” számára még Franciaországból küldött tudósításait, valamint a „*Gleichheit*”-ben megjelent, már bécsi tartózkodása idején, a párizsi kommünről írt beszámolóját.

Markovits Györgyi a Hitler uralomra jutása után angliai száműzetésben élt magyar frók tevékenységéről, mozgalmairól, a fasizmus elleni harcot szolgáló, Angliában kiadott publikációikról számol be, valamint áttekinti azokat a szépirodalmi műveket, amelyek a második világháború alatt Magyarországon jelentek meg angol és amerikai szerzőktől. A kötet bizonyára külföldön is érdeklődésre számíthat. (Hrsg. von *Piroska Szemző und László Mezey*. Budapest, 1976. Akadémiai, 382 l.)

Pálvölgyi Endre

Könyvtári szakirodalom

Könyvtári és tájékoztatási tárgyszójegyzék

Tezaurusz-tervezet

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ tájékoztatási osztálya már évek óta alkalmazott egy tárgyszójegyzéket a feldolgozott könyvtártudományi dokumentumok indexelésére a „Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom” c. periodikus bibliográfiai kiadvány és egy cikkkatalógus számára. Ennek a tárgyszójegyzéknek a felhasználásával és továbbfejlesztésével készült el a könyvtári és tájékoztatási tárgyszójegyzék, illetve tezaurusz-tervezet, amely természetesen még nem tekinthető véglegesnek.

A tezaurusz 1015 deszkriptort és 1145 szinonimát tartalmaz. A szűkebb értelemben vett könyvtári munka szókincsét öleli fel a legrészletesebben, de tartalmazza olyan határterületek fogalmait is, mint a tudomány, tudománypolitika, matematika, oktatásügy stb. Bár a tezaurusz egy régebben folyó gyakorlati munkán alapszik, mégis úgy tűnik, hogy a könyvtári munka egyes területei, például az ajánló bibliográfiák, túlságosan részletesen tartalmaznak indexelő szavakat, ugyanakkor

mások, például a könyvtárgépesítés, információkeresés kevesebb deszkriptorral szerepelnek. Ez oda vezethet, hogy bizonyos kifejezések az irodalomfeltárási folyamán „üresek” maradnak, mások viszont „szűknek” bizonyulnak, vagyis később további bontásra szorulnak.

A deszkriptorok nagy mértékben prekoordináltak. A két szóból álló deszkriptorok a leggyakoribbak. Egy 13%-os mintában 57% két szóból áll, 25% három szóból és 7% ennél többből. A deszkriptoroknak öt jegyű, többnyire nullára végződő számkódjuk van. A kódok sorrendje a deszkriptorcikkek betűrendjével egyezik. Bár a sorszámokat mindenhol „ugratták”, vagyis hagyta üres számokat a későbbi esetleges bővítésre, új deszkriptorok beiktatására, ez a megoldás meglehetősen merevvé teszi a rendszert, s a későbbi bővítésnél elkerülhetetlenül gondokat fog okozni.

A tezaurusz három részből áll: 1. betűrendes rész, mely a deszkriptorcikkeket betűrendben, összefüggéseik és kapcsolata-

taik feltüntetésével tartalmazza. Ez a rész a fogalmak között a következő kapcsolatokat tünteti fel: generikus-specifikus, egész-rész összefüggések, rokon-kapcsolatok, valamint szinonimák. 2. Permutált betűrendes mutató, mely valamennyi deskriptor és szinonima alapformáját és értelmes permutációját tartalmazza betűrendbe sorolva, feltüntetve a deskriptorcikk számkódját is. 3. Szakrendi mutató, mely 15 szakcsoportban, ezen belül decimális bontásban, monochierarchiában csoportosítva adja a deskriptorokat a relációk feltüntetése nélkül.

A tezaurusz szerkezetét vizsgálva felmerül a kérdés, hogy nem lett volna gazdaságosabb, ha a fogalmak közötti összefüggéseket a szakrendi részben tüntetik fel? Ezzel a tezaurusz hármasságát kettőre lehetett volna csökkenteni. A ma ismert tezauruszok többsége általában ezt a megoldást alkalmazza. (Például a Műszaki tezaurusz, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal, az ILO tezaurusza és az UNESCO készülő tezaurusza is). A szakrend decimális monochierarchiája ma már idejét múlta, merev, nehezen bővíthető szerkezet, melyet a modern információke-

resés többnyire már nem alkalmaz. A fent említett tezauruszok szakrendi részei is a hierarchikus megoldás helyett inkább a szisztematikus, faszettás megoldást választották. Úgyes megoldás viszont a szakrendi részben a 15. csoport, a „szakterületi jelzők” faszettás csoportjának kialakítása. Ha azonban ilyen csoportot kialakítottak, véleményünk szerint ezeket a jelzőket már nem kellett volna a prekoordinált fogalmakba beépíteni, elég lett volna a gyakorlati indexelés folyamán ezeket a fogalmakat ott alkalmazni, összekapcsolni, ahol erre szükség van.

A tezaurusz, melyet Kövendi Dénes és Horváth Magda állított össze, komoly szakmai munka eredménye. Örvedetes, hogy az amúgy is szegényes magyar tezaurusz-termés ilyen, a könyvtárosok számára különösen fontos szakterületen új alkotással gyarapodott. Külön erénye, hogy nem önmagáért a tezaurusz-készítésért állították össze, hanem a gyakorlatból kiindulva, a gyakorlati használat számára.

(OSZK-KMK, 1976. III, 187 l. 16 Ft)

Dienes Gedeonné

bibliográfiák

Arató Antal—Szász Andrásné: A Szolnok megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája (1868—1972.)

Megjelent a tizenkettedik megyei sajtóbibliográfia! A kötetet kezünkben tartva nemcsak a megjelenés pusztá tényének örvendhetünk, hanem annak is, hogy kitűnő munka került ki a szolnoki Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár műhelyéből, amely még az előállítás munkáját is maga végezte sokszorosító üzemében. Mégpedig szépen, olvashatóan, világos, áttekinthető oldalakat formálva.

B5-ös formában, 600 példányban, 26 melléklettel készült a kiadvány, s 313 tétele tartalmaz, az első megyei laptól, a Jászberényben 1868-ban indított *Jász-Kunság* című hetilaptól kezdve a legújabb időszaki sajtótermékekig. A szerkesztők a lapok felvételében a teljességre törekedtek, az évkönyveket azonban nem vették figyelembe. Az előszó megjegyzése szerint a legutóbbi időkben kiadott vállalati, üzemi, iskolai lapok tekintetében valószínűleg nem teljes a megyei könyv-

tár gyűjtése, mivel hiányos volt a helyi kötelepéldány-szolgáltatás. Ezért az előszó nagyon helyesen fel is szólítja az olvasókat, hogy a hiányok pótlásában legyenek a megyei könyvtár segítségére.

Az 1974-ben Szegeden tartott országos sajtóbibliográfiai tanácskozás az akkor megjelent Csongrád megyei sajtóbibliográfiát minősítette a kívánatos mintának. A szolnokiak is láthatólag ennek rendszerét, módszertani eredményeit vették alapul, s így kiadványuk a legkorszerűbb elvek szerint készült. A sajtótermékeket betűrend szerint sorolták be, azonos cím esetén a megjelenés ideje döntött. A címeket nagy betűkkel közölték, a címleírás többi részét adattípusonként külön sorba tették, a mellékletek és a lelőhely adatait pedig sűrűbben gépeltették. Bár a gépelés útján való sokszorosítás jóval kevesebb tipográfiai változatosságot tesz lehetővé, mint a nyomdai, e bibliográfia

jó tagolása következtében mégis áttekinthető, adatai könnyen kikereshetők.

A lelőhelyeket a szerkesztők rendkívül gondos adatgyűjtő munkával derítették fel. Elsősorban az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményére támaszkodtak, de felkutatották Budapesten az Egyetemi Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár és az Országgyűlési Könyvtár állományában levő példányokat is; továbbá a legfontosabb alföldi lelőhelyeket: Debrecen két nagy múltú könyvtárát, a szegedi Somogyi Könyvtárt, valamint a megye 4 múzeumának könyvtárát is. Összesen 14 helyen végeztek adatgyűjtést. Lelőhelyjegyzékük nem a hiányzó példányokat sorolja fel, mint sok más bibliográfia, hanem a meglevőket. A sajtójegyzék, sajnos, nem közöl a lapokról annotációkat, pedig a cím és az alcím nem mindig ad felvilágosítást a lap jellegéről.

A kiadvány mutatórendszere korrekt és célszerű. Időrendi mutatója a lapok indulási és megszűnési idejét jelzi, helymutatója a kiadványok, kiadók és nyomdák címét közli településenként, névmutatója pedig az intézmények, pártok, szervezettek és személyek nevét sorolja fel betűrendben. Szakmutatója tárgyszavas index, jelzi a megjelenés helyét is. Iroda-

lomjegyzéke gazdag, de hiányos. Nincsenek felsorolva benne a többi megyék testvérkiadványai. Ez nemcsak azért bosszantó, mert kétségtelen, hogy a bibliográfia az eddigi megjelent megyei sajtóbibliográfiák úttörő munkájára támaszkodik, hanem mert az előzmények feltüntetésével is dokumentálni kellett volna a megyei sajtóbibliográfiák összetartozását, szinte sorozat jellegét s a vállalkozás közös gyökereit.

Érdeemes ez alkalmából pillantást vetni az országos helyzetre: A 19 megyéből 12-nek jelent meg sajtóbibliográfiája. Hiányzik még Baranya, Bács-Kiskun, Győr-Sopron, Nógrád, Pest, Tolna és Zala kötetete. A szegedi tanácskozás résztvevői annak idején úgy vélték, hogy 1980-ra elkészülhet a teljes sorozat. Értesítéseink szerint a sajtóbibliográfiával még adós megyék többségének kötete kiadásra készen áll. Ezért reméljük, hogy 1980-ban valóban befejeződik a megyei könyvtáraknak ez a nagy jelentőségű tudományos vállalkozása. (1976. 235 l., XXVI t.)

Páldy Róbert

Magyarországi irodalom idegen nyelven

1945—1968

A hazai tudományos tájékoztatás szakirodalmából több mint fél évszázada hiányzott a magyar szerzőknek a világirodalomban való jelenlétét bemutató összeállítás. *Kertbeny (Benkert) Károly*, Petőfi és Arany kortársa, verseik első (bár pontatlan) fordítója és szenvedélyes propagálója kísérte meg először, hogy összeállítsa a magyar szerzők idegen nyelvekre lefordított könyveinek jegyzékét. 1876-ban tette közzé 400 tételből álló fordítást-listáját, amely *A magyar irodalom a világirodalomban* címmel jelent meg. Követője *Gulyás Pál* irodalomtörténész és bibliográfus 40 évvel később, 1915-ben és 1920-ban jelentette meg máig egyedülálló, tudományos értékű analízis bibliográfiáját, amely a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában — a mai Országos Széchényi Könyvtárban — őrzött könyvek alapján készült. (*Magyar szépirodalom idegen nyelven.*) A felszabadulás után *Demeter Tibor* kezdte meg a *Bibliographia Hungarica: Magyar szépirodalom idegen nyelven* című terjedelmes és részletes bibli-

ográfia kiépítését. Munkája nem került nyilvánosság elé.

Fajcsok Magdának és *Szilvássy Zoltánénak* az OSZK gondozásában megjelent bibliográfiája, a *Magyarországi irodalom idegen nyelven 1945—1968* az irodalomtörténészek, könyvtárosok, könyvkiadók számára egyaránt sokáig nélkülözött és fontos segédkönyv. Valamennyi magyar szerzőnek önálló kötetben és gyűjteményben, idegen nyelven, hazai és külföldi kiadók gondozásában megjelent szépirodalmi, ifjúsági és gyermekkönyveit tartalmazza, orosz és angol nyelvű előszóval, valamint terminológiai magyarázatokkal. A szerkesztők nemcsak a kifejezetten szépirodalmi műveket sorolták be a bibliográfiába, hanem feltárták az idegen nyelvre fordított tanulmányokat és útleírásokat is.

A bibliográfia folyamatos tételszámozású. Három fő részből áll. Az elsőben az idegen nyelveken megjelent összefoglaló jellegű gyűjtemények felsorolását találhatjuk, fordításuk nyelvének magyar be-

türendjében. Az antológiák címleírásainak végén a bennük szereplő szerzők nevei ugyancsak ábécérendben szerepelnek.

A második — legterjedelmesebb — részben a szerzők önálló műveinek címét kereshetjük a fordítások nyelve szerint, időrendben. A könyvcímeket az azonosításukhoz szükséges legfontosabb bibliográfiai adatok egészítik ki. A kötet harmadik részében mutatók szerepelnek. A névmutatóban valamennyi szerző, közreműködő, illusztrátor, fordító nevét megtaláljuk; a nyelvi mutatóból kiderül, melyik magyar szerző milyen művet fordították le az illető nyelvre; a harmadik mutató pedig a könyvek kiadóinak nevét sorolja fel, országok szerinti bontásban. Mindhárom mutató visszautal a művekre, illetve a szerző tételszámára.

Az anyag ilyen módon történt elrendezése igen jól segíti az eligazodást a fordított irodalomban. Szokatlanok csak az tűnik, hogy a felsorolásban az elbeszéléskötetek megelőzik a versgyűjteményeket. Vitatkozásra kényszerít viszont — mert a szépirodalomban való tájékozódást megnehezíti — az a szerkesztési elv, amely a Magyarországon élő, és a kül-

földre távozott magyar szerzők között semmiféle utalással nem tesz megkülönböztetést. A fiatal könyvtárosok olykor joggal zavarba jöhetnek, ha számukra olyan „ismeretlen” magyar költők, írók nevével találkoznak, mint pl. Határ Győző, Cs. Szabó László, Háy Gyula és így tovább. Apróbb, de feltűnő szépséghiba, hogy bizonyos szerzők azonosítása sem történt meg. Például Gyarmathy Erzsébet és Gyarmati Erzsébet ugyanaz (Franciaországban élő költőnő); Nagy László a felszabadulás után F. Nagy Lászlóként jelentkezett a magyar irodalomban.

A bibliográfia sokszorosítással készült. A szerkesztők a névmutatóban a szerzők nevét a szerkesztőkétől, a fordítókétól és az illusztrátorokétól tipográfiaiailag nem különböztették meg. Ezért csak hosszas számlálgatás után lehet megállapítani, hogy a jegyzék kb. 650 magyar író, költő, irodalomtudós, útleíró és vadász idegen nyelven megjelent műveit veszi számba. Érdekes, hogy az első magyar fordításbibliográfusnak, Kertbeny Károlynak nevét — német fordítóként — az Aranyember 1964-es kiadású kötetében is megtaláljuk. (OSZK, 1975. 797 l. 65 Ft)

Iszlainé Merkovszky Erzsébet

Az ashabadi Karl Marx Állami Könyvtár épülete a türkmén főváros egyik legnagyobb új alkotása. Képünkön fiatalok a könyvtár egyik olvasótermében. (APN)

A magyar állatorvosi bibliográfia

1974, 1975

Az orvosi, mezőgazdasági, műszaki szakbibliográfiák mellé 1971 óta felsorakozik a magyarországi állatorvosi irodalmat évenként összefoglaló kötet is. Ez a hazai és a külföldi állatorvosi kutatók, állattenyésztők és szakkönyvtárak számára készül, és feladatának tekinti a magyar állatorvosi jellegű folyóiratok anyagának, valamint — válogatással — az állattenyésztéssel foglalkozó kiadványoknak feldolgozását. Számba veszi az adott év folyamán hazánkban kiadott állatorvosi és az állatorvos-tudomány szempontjából fontos szakkönyveket is. Dicséretre méltó — bár nehezen kivitelezhető — szerkesztői törekvése, hogy igyekszik a bibliográfiába besorolni az állatorvosok által írt, bármilyen kiadványban megjelent szakcikkeket és minden olyan írást, amely valamilyen információt tartalmaz az állatorvos-tudományok részére. A legnagyobb nehézséget a határterületek irodalmának válogatása okozza.

Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára által kiadott bibliográfia 1974-es kötete még a szerzők betűrendjében közölte anyagát (tárgymutatóval kiegészítve), azonban az 1975-ös már huszonkét szakcsoportba osztva tette közzé a címleírásokat. A tárgymutató ez esetben is megtalálható. A felhasználók szempontjából az utóbbi megoldást jobbnak tartjuk.

A külföldi kutatók munkájának megkönnyítésére — hiszen az ő részükre is készülnek a hazai irodalmat feltáró szak-

bibliográfiák — a tárgymutató (subjects index) és a tartalomjegyzék teljes szövege angolul is szerepel. Az egyes tárgyszavak után utalás történik a szakcsoportban található anyagra. (Itt jegyezzük meg, hogy a feltételezett külföldi érdeklődés miatt igen alacsonynak találjuk a 200-as kiadási példányszámot.)

Az állatorvosi bibliográfia címleírásainak adatai mind a folyóiratcikkek, mind a könyvek esetében elegendőek az azonosításhoz. A címleírásokat tételszámokkal látták el. A több szerzős művek esetében a leírás csak az első szerző neve alatt található meg, a többi szerző nevééről csupán utalás történik. A folyóiratcikkek esetében talán helyes lenne, ha a periodika számát is mindig közölnék. Az 1974. év anyagát magában foglaló kötetben 581, az 1975-ösben már 630 címleírás található.

A bibliográfiát jól kiegészítette volna a felhasznált periodikus kiadványokról összeállított betűrendes jegyzék, valamint a bevezető angol fordítása.

Végül azonban egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a Magyar Állatorvosi Bibliográfia gondos szerkesztésével, rövid, de lényegre törő bevezetőjével és a teljességre való törekvésével jól szolgálja a hazai és a külföldi állatorvosi kutatók és a könyvtárosok igényeit. (Szerk. Szabó Sándor — Szórád Márta. *Kiad. az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára, 1975. 175 l.; 1976. 155 l.*)

Batári Gyula

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYV ÉS NEVELÉS idei második számának *Játék a könyvtárban* című vezércikke óva inti az iskolai könyvtárosokat: vigyázzanak, nehogy könyvtárunk játszótérre váljék, vagyis kerüljék az olyan foglalkozásokat — játékokat, vetélkedőt, szakmai foglalkozást vagy tanítási órákat —, amelyeknek csak színtere, ürügye a könyvtár, tehát amelyek bárhol végbe-mehetnének, például az iskola udvarán, a tornateremben, az úttörőotthonban vagy netán a tavaszi erdőben is. A helyesen felfogott játékos foglalkozások minden mozzanatának egyszerre kell szolgálnia

a tantervi célokat és a gyermekek játékos igényeit. A cikk amiatt is aggodalmaskodik, hogy az iskolai könyvtárak időnként hangosabbak a kívánatosnál. — Úgy tűnik, hogy ezek a félelmek, óvatosságok ma még nem időszerűek. A kívülálló inkább azt érzékeli, hogy az iskolai könyvtárak jelentékeny hányadára a nem- vagy alig-működés veszélye jobban jellemző, mint a játékoság elburjánzása, ami éppen valamiféle túl élénk könyvtári élet megnyilvánulása volna. A lárna is kisebb veszély napjainkban még ezen a területen, mint a temetői csend.

— A folyóirat egyéb, könyvtári vonatkozású írásai könyvtárban tartott órákról (élővilág-óra a 6. osztályban), az igazgató könyvtárirányító, szemléletformáló szerepéről, az iskolai könyvtárosok nemzetközi szövetségének (IASL) 4. konferenciájáról (Nyugat-Berlin 1975. VI. 27—29.) szólnak, továbbá egy felmérésről, amely az általános iskolák kézikönyvekkel való ellátását vizsgálta Csongrád, Hajdú-Bihar és Vas megye 240 intézményében.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 1977. évi 1. és 2. számát egyszerre kaptuk meg. Mindkettőben olvashatunk általánosabb érdeklődésre számot tartó közleményeket. Az első számban például *Rózsa György*nek nagy visszhangot kiváltott, a „Mícimackó effektus” vagy társadalmi szükséglet?» című cikkével (TMT 1976/6. sz.) vitatkozik *Vajda Erik*. Véleménye szerint ugyanis hibás a szerzőnek az a felfogása, hogy az információrobbanásért nem az információk számának növekedése, hanem a feleslegesen kiadott publikációk feleslekek, továbbá téves az a nézet is, hogy a tudományos tájékoztatás alkalmatlan az információrobbanás következményeinek leküzdésére. A vitacikk megállapítja, hogy a közreadott hasznos információk számának növekedése, sőt — esetenként — többszörösöské válása is szükséges. A növekvő számú és sokféle formában megjelenő információk kellő hasznosítására a tudományos tájékoztatás hivatott, amelynek feladata a változatos, meghatározott célra irányuló szolgáltatások nyújtása és ezeknek a felhasználókkal való jobb megismertetése. — Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ három munkatársa 1976-ban a moszkvai Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár (GPNTB) automatizálási munkálatait tanulmányozta, s egyikük, *Orosz Gábor* részletesen beszámol tapasztalataikról. *Rózsa György*, az Akadémiai Könyvtár igazgatója az intézmény megalapításának 150. évfordulója alkalmából nemcsak történetére pillant vissza, hanem a könyvtár jövőbeli funkciórendszerével is foglalkozik. Leszögezi, hogy tevékenységében a könyvtári és az információs feladatok szervesen kiegészítik egymást. A könyvtár a jövőben még jobban kiveszi részét a társadalomtudományi tájékoztatás nemzetközi és országos szervezéséből. — A TMT referátumokat közlő, szemle része idén új rovattal, a „Könyvtári munka — könyvtáros hivatás”-sal bővült, amely különféle területekről vett külföldi tanulmányokat ismerteti, illetve a Könyvtárosegyesület műszaki szekciójának tevékenységéről számol be. E rovatban olvashatunk például az USA könyvtárainak együttműködéséről, a

szovjet tudományos, műszaki és szak-könyvtárak fejlesztéséről (1. sz.), a tőkés államok könyvtárközi kölcsönzési helyzetéről, a British Library új, számítógépes rendszeréről, valamint a kölcsönző részlegébe három hónap alatt érkezett, időszaki kiadványokra vonatkozó kérések elemzéséről, az olvasótermi helyek számának meghatározásáról, továbbá a video-ipar új termékeinek könyvtári alkalmazásáról. (2. sz.) A második szám vezető cikke szintén nagy érdeklődésre számíthat a könyvtárosok körében: Polzovics Ivánnak a magyar szakfordításügy történetét és szervezetét ismertető tanulmánya foglalkozik az OMKDK-ban működő Országos Fordítási Nyilvántartással is, amely a szakfordítási igényeket regisztrálja és megakadályozza a többszöri fordításokat. E nyilvántartás évente 200 ezer oldal lefordításának költségét, 3,5—5 millió forintot takarít meg az országnak, ráadásul a lefordított szövegek egy példányát eljuttatja az illetékes országos szakkönyvtárnak is.

A MŰSZAKI EGYETEMI KÖNYVTÁROS 1976. évi 1—2. száma bőségesen kínál olvasmányt nemcsak a műegyetemi könyvtárban és hálózatában dolgozóknak, valamint az oktatói gárdának, hanem minden érdeklődő könyvtárosnak is. A két vezető cikk feltárási kérdésekkel foglalkozik: *Szönyi Jenő* adjunktus a szakirodalmat felhasználó szakember egyéni használatára szánt feltárási módszert ismerteti, amelyet 1—2000 dokumentum tartalmának gyors regisztrálására és visszakeresésére tart alkalmasnak saját tapasztalatai alapján; *Szabóné Szávay Judit* pedig a központi könyvtár nemzetközi kiadványcsere tevékenységének nyilvántartására alkalmazott lovakártyás rendszert mutatja be. *Végh Ferenc*nek a tudományos könyvtárak és az olvasók kapcsolatáról szóló írása egy nagykönyvtár közművelődési műhelygondjairól szóló őszinte lelkiismeret-vizsgálatnak fogható fel, amely a kizárólag helyből vett példák ellenére is túlmutat a könyvtár falain, s újabb figyelemreméltó adalékokat szolgáltat a könyvtárosestikáról szóló, befejezhetetlen vitához. Ugyancsak közérdekű a folyóirat történeti cikke (Szögi László: *Újabb adatok egyetemünk és könyvtárunk 1918—1919. évi történetéhez*), valamint külföldi útibeszámolója (Spányi Balázs: *Turistaszemmel észak-amerikai könyvtárakban*).

A KISALFÖLDI KÖNYVTÁROS-t, a Győri Megyei Könyvtár híradóját — sajnos — igen ritkán látjuk, pedig az elmúlt évi egyetlen — 1976. decemberi jelzésű — száma is azt bizonyítja, hogy benne a legjobb értelemben vett hálózatközi törekvések öltének testet: a tanácsi könyvtárak érdeklődési körébe vágó közleményeken kívül nemcsak szakszervezeti könyvtárosok írásai találhatók meg a híradóban,

hanem az 1974 óta működő Távközlési és Műszaki Főiskola könyvtáráról is olvashatunk a folyóiratban. A főiskolai könyvtár vezetőjének írásából megtudjuk, hogy előreláthatólag 1977 végén elkészül végleges, mintegy 900 m² alapterületű otthonuk. A 17 ezer kötetes könyvtárnak 13 munkatársa van, s 1976-ban 1,5 millió forintból gyarapította állományát. (1975-ben 3814 kötet könyvet, illetve jegyzetet vásárolt.) Érdekes adatokat olvashatunk *Pernesz Gyulának*, a megyei könyvtár igazgatójának írásában is, amely az intézmény új otthonának egyéves működéséről ad számot. A kitűnő helyen levő, régi épületből átalakított könyvtár az első évben 3109 olvasóval növelte használoinak tábort (55 százalék!). A legnagyobb arányú emelkedés a fizikai dolgozók és a fel-

sőfokú iskolába járó tanulók csoportjában következett be (869-ről 1814-re, 15,3 százalékról 20,7 százalékra a munkásoknál; 567-ről 1251-re, 10 százalékról 14,2-re a felsőfokú iskolákba járók körében). A látogatók és a kölcsönzések száma szintén nagy mértékben emelkedett — a látogatóké például 147 százalékkal —, noha a könyvtár szolgálati helyiségeinek telepítése egyáltalán nem eszményi: a kölcsönző az első, az olvasóterem a második emeleten található, és a személyfelvonót még nem sikerült üzembe helyezni. — A hirdató egyéb írásai is érdekes, fontos témákról szólnak (szakfelügyelet, olvasótábor, az „Olvasó munkásért” pályázat eseménnyei), és a gazdag hírovvat szintén sok értékes információt tartalmaz.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

KÖZIGAZGATÁSI SZAKKÖNYVTÁRT nyitott meg az Egri Megyei Könyvtár a megyei tanács épületében, s a szakrészlegeként működő létesítmény izléses, nyomtatott tájékoztatóját is kiadta. Ebből kiderül, hogy a 2000 egységből álló prézens szakkönyvtár hetenként 24 órában tart nyitva, s a kért dokumentumok másolására igénybe veheti a megyei tanács sokszorosító gépeit.

A **CIGÁNYKÉRDÉS**-ről állított össze és adott ki sokszorosított, ajánló bibliográfiát a Szekszárdi Megyei Könyvtár. E jegyzék gyengéje a tolnaiak bibliográfiáinak általános betege: a tagolás hiánya. Az ilyen, több mint 50 tételt felölelő jegyzékben, amely ráadásul egy rendkívül sokágú és kényes kérdésben kíván eligazítani „laikus” olvasókat, nagyon szegényes feltárási lehetőséget kínál a szerzői betűrend. Tetézi a bizonytalanságot a bibliográfia rendeltetéséről, a válogatás szempontjairól, valamint a használatról szóló eligazítás — bevezetés —, továbbá az annotációk hiánya. Nélkü-

lük ugyanis nem lehet eldönteni, indokolt-e 1902-es kiadású könyv felvétele a jegyzékbe.

KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ, **LEPORELLÓ**-sorozatot készítettett néhány falusi könyvtár (Csabrendek, Nyírad, Somlószőlős, Somlóvásárhely) számára a Veszprém megyei Könyvtár. E jó papírra nyomtatott, szép kiadványok gazdaságos eszközökkel készültek: tartalmaznak azonos adatokat (könyvtárhasználati tudnivalók, szolgáltatások) is, ezeket előre nyomtathatták, az eltérések (a község neve, a könyvtár fényképei) viszont külön-külön kerültek rá mind-egyikre.

KÖNYVTÁRLÁTOGATÁSI ÚTMUTATÓT jelentetett meg a Salgótarjáni Megyei Könyvtár: *Igy mutatom be a könyvtáramat* című módszertani segédlete azonban alcímétől eltérően nem elégszik meg az általános iskolai tanulók részére szervezett könyvtárlátogatók forgatókönyveinek közlésével, hanem a korosztályok szerint csoportosított útmutatásokat — helyesen

— a nagycsoportos óvodások látogatásához készített foglalkozásleírással vezeti be.

OLVASÓ MUNKÁS. *Hajdúhadház—Téglás* 1977 címmel sokszorosított füzetet adott ki a két község tanácsi könyvtára és a téglási Hajdúsági Iparművek szakszervezeti könyvtára. A néhány oldalas, kis könyvtári híradónak is felfogható összeállítás rövid közleményei a három könyvtár együttműködési megállapodásáról és a munkásolvasók körében végzett tevékenységükről, terveikről tájékoztatnak, illetve az Új Tükör cikkeiből, valamint a munkásművelődéssel foglalkozó sajtóközleményekből válogatott rövid ajánló jegyzéket közölnek.

VÁLOGATÁS 5 EV TUDOMÁNYOS FANTASZTIKUS IRODALMÁBÓL a címe a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár sokszorosításban, ezer példányban kiadott, szerzői betűrendbe szedett ajánló jegyzékének, mely csaknem ötven „fanti”-t ismertet az Új Könyvek anotációjának felhasználásával.

GYARAPODÁSI JEGYZÉK-et adott ki 1974-ről a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár. A 375 lapos, sokszorosított kötet a megyei könyvtárén kívül az öt járási könyvtár beszerzését tartalmazza, sőt a későbbiekben az SZMT Központi Könyvtár és a nagyobb iskolai könyvtárak állománygyarapodásának regisztrálását is ígéri a kiadvány előszava. A mostani jegyzék a nyomdai előállítás költségfedezetének hiánya miatt késett, végül házi sokszorosításban jelent meg, sajnos, sok helyen nagyon rosszul olvasható oldalakkal. Emiatt aligha adható az olvasók kezébe, ráadásul 400-as példányszáma is túl alacsony a megyei használók lehetséges számához képest. Pedig a 3239 tételes jegyzék gazdag válogatást kínál az olvasóknak, akiknek gyors eligazodását négyféle mutatóval (szerzői, cím-, helynév-, tárgymutató) könnyítették meg az összeállítók, a megyei könyvtár feldolgozó csoportjának munkatársai.

MŰVÉSZETI NEVELÉS. Válogatás a 70-es évek irodalmából címmel jelentett meg bibliográfiát a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár. Gaschler Rezső 258 tételes összeállítása a művészetpolitikai irányítók, a művészeti neveléssel foglalkozók és a pártoktatásban résztvevők számára készült, és az 1970-től 1976-ig megjelent könyvek és — külön csoportosításban — a folyóiratcikkek válogatott címanyagát tartalmazza betűrendben, annotációk nélkül.

HÁROM HELYI OLVASÓPÁLYÁZATHOZ készítették bibliográfiát a meghirdető könyvtárak. A *Nyíregyházi Megyei Könyvtár* több szervvel közösen, kismamák részére indított olvasómozgalma az idei naptól a következő évi napig tart, és a helyesen ki-

töltött olvasónaplók béküldői között az 1978. évi anyák napján sorsolnak ki értékes díjakat. A könyvtár olvasónapló-bibliográfiája nemcsak a pályázatban szereplő 12 mű annotált címléírását és a megválaszolandó kérdéseket közli, hanem további szépirodalmi és gyermeknevelési-egészségügyi könyveket is ajánl olvasásra. — A *Mezőtúri Városi Könyvtár* kismama olvasópályázatának „Bóbita” a neve. Ennek feltételei lazábbak, s láthatólag kulturális érdeklődésük kiszélesítésére is szeretnék ösztönözni a kismamákat, azon kívül, hogy bővebb könyvválasztéket kínálnak nekik. Értékelésére dec. 20-án kerül sor, a résztvevők családi könyvtárakat nyerhetnek. A mezőtúri könyvtár másik pályázata („Munkások és a könyv”) munkásfiataloknak, szakmunkástanulóknak, szocialista brigádtagoknak szól. Ennek követelményei túlzottnak tűnnek (munkahelyi riport, elbeszélés, vers, fénykép, dokumentum készítése, amelynek eredményeként egy új munkás olvasó iratkozik be a könyvtárba; továbbá hat pályázati mű elolvasása és a velük kapcsolatban feltett kérdések megválaszolása stb.).

A **VESZPRÉM MEGYEI HONISMERETI tanulmányok III. Válogatás az üzemtörténeti pályázatok dolgozataiból című kiadvány** (Veszprém 1976) értékes bibliográfiával zárul: *Tóth Dezső* összeállításában közli a megyei vonatkozású kéziratok honismereti, helytörténeti művek III. sz. jegyzékét. A 617—843. tétel-számú betűrendes jegyzékhez helységmutató is tartozik.

AZ ÚJ KÖNYVEK BETŰRENDES ÉS SZAKRENDI MUTATÓJÁ-t nyomtatásban kiadta az állománygyarapítási tanácsadó szerkesztősége és kiadóhivatala. **Az 1975-ös számok tartal-**

mát feltáró, 219 oldalas kötet nemcsak a folyóirat 25 számát, hanem az idegen nyelvű műveket minősítő füzetek 9 és a nemzetiségi sorozat 8 füzetét is felöleli: mindezt egybeosztva a betűrendes szerzői és címszó-, valamint a szakmutatóban.

ÁPRILIS 1-ig MEGJELENT PERIODIKUS KIADVÁNYOK, MUNKATERVEK ÉS -BESZÁMOLÓK: Eseménynaptár 77/2 (FSZEK—KMK) (Tartalmából: Osvát Ernő; G. J. Uzsipenszki; V. I. Kaverin; Mednyánszky László; Vajda János; Illés Endre; Gomboz Zoltán; Rubens); *Gyórtájékoztató* 1976. okt.—1977. jan. (a Tömegkommunikációs Kutatóközpont Könyvtára); *Irodalomkutatások. Az általános nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke* 1977. jan.—márc. (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtári kiadványok*. 1977. febr. (A Hajdú-Bihar megyei Könyvtárnak megküldött példányok alapján.); *Kurrens szociológiai folyóiratok Magyarországon 1974—1975* (FSZEK); *Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzéke* 1976. IV. negyedév (Országgyűlési Könyvtár); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára* 2. sz. 1977. febr. (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár); *Újabb külföldi szerzemények (Tudományos és ismeretterjesztő művek)*. 1976. okt.—dec. (FSZEK). — *Jelentés a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának 1976-ban végzett munkájáról; A BME Központi Könyvtárának munkaterve az 1977. évre; A Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár 1977. évi munkaterve; Beszámoló jelentés az 1976. év könyvtári tevékenységéről* — *Munkaterve... az 1977. évre* (Salgótarjáni Megyei Könyvtár); *A Szolnok megyei Veresghey Ferenc Könyvtár munkaterve* 1977.

Stettner Béla könyvjegyeiből (cikkünket lásd a 298. oldalon)

Ára: 6,— Ft

HU ISSN 0450—7886